

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra anglického jazyka a literatury

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Jak je důležité, aby měl překladatel filipa
(porovnání dvou překladů knihy The Importance of Being
Earnest Oscara Wilda)

Praha 2011

Vedoucí práce:

Mgr. Jakub Ženíšek

Vypracovala:

Daniela Cvachová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu práce Mgr. Jakubu Ženíškovi za ochotu, vstřícnost a podnětné přimomínky při vedení práce, pánům Ripkovi a Tichému z nakladatelství Jitro za laskavé poskytnutí elektronické verze knihy Jak je důležité míti Filipa, která již v obchodech byla rozebrána, synovi Jiřího Zdeňka Nováka panu Adamu Novákovi a paní Jaklové ze společnosti Dilia za informace o vzniku Novákova překladu, Mgr. Markétě Zemenové za inspiraci a rady z oblasti translatologie, Josefu Novému za psychickou podporu, motivaci i konkrétní rady, rodině a manželovi za trpělivost a podporu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny.

Praha, 29.11. 2011

Daniela Cvachová .....

Abstrakt:

Tato diplomová práce porovnává dva české překlady dramatu Oscara Wildea *The Importance of Being Earnest* (Jak je důležité míti Filipa) na základě poznatků uznávaných teoretiků překlada (Levý, Knittlová, Králová, Reissová). Překlad Jiřího Zdeňka Nováka od překlada kolektivu mladých a začínajících překladatelů pod vedením Stanislava Rubáše a Zuzany Štastné dělí půl století. Práce se zaměřuje především na porovnání jevů, které jsou pro Wildeovo dílo charakteristické a pro překladatele náročné: problémy lexikologické jako slovní hříčky, bonmoty, narážky na dobové reálie. I přes svůj nevelký rozsah nabízí drama celou řadu takovýchto překladatelských oříšků.

Klíčová slova

překlad, porovnání, translatologie, Oscar Wilde, Jak je důležité míti Filipa

Abstract:

This thesis compares two Czech translations of the drama *The Importance of Being Earnest* by Oscar Wilde. The comparison is based on findings of currently recognised theoreticians of translation (Levý, Knittlová, Králová, Reiss). The translation of Jiří Zdeněk Novák is half a century older than the translation by a team of young beginning translators led by Stanislav Rubáš and Zuzana Štastná. The thesis focuses on the comparison of those aspects that are characteristic for Wilde's works and difficult for translators: lexicological problems like puns, bon mots, allusions to realia. In spite of the fact that the drama is not of a large extent, it offers a wide range of "tough nuts to crack" like that.

Keywords:

translation, comparison, translatology, Oscar Wilde, *The Importance of Being Earnest*

Obsah

Obsah	4
Úvod	7
Cíle práce	7
Základní hypotézy a očekávané výsledky	7
Teoretická část	8
Oscar Wilde v kontextu své doby	8
Představení díla	9
První překlady do češtiny	10
Překlad Jiřího Zdeňka Nováka	10
Skupinový překlad Semináře pro mladé a začínající překladatele	12
Několik poznámek k obecným otázkám překladu	13
Výchozí pól	14
Role překladatele	15
Orientace překladu	15
Dvojitá norma v překladu	16
Specifika překladu divadelních her	17
Překladatelská analýza	18
Srovnávací část	20
Porovnání dvou českých překladů knihy The Importance of Being Earnest (plán práce)	20
Výchozí texty	20
Název hry	22
Lexikální jevy	24
Vlastní jména	24
Oslovení	27
Diminutiva	28
Problematika překladu reálií	30

Geografie.....	30
Jídlo.....	34
Metrická soustava.....	36
Ostatní reálie	37
Lexikální rozdíly a nepřesnosti.....	39
Citoslovce	49
Frazeologické obraty a jejich neologizace	52
Slovní hříčky.....	57
Tropy a figury.....	60
Neologismy.....	60
Aluze, intertextualita	61
Metafora	63
Přirovnání.....	64
Gramatická ekvivalence	64
Morfologické jevy	67
Tykání a vykání	67
Gramatický rod	69
Slovesný vid	69
Čas.....	70
Rod činný a trpný	72
Stupňování adjektiv	72
Číslovky	73
Syntaktická ekvivalence	73
Nominální vyjádření v angličtině a jeho český opis	74
Závěr.....	75
Zkratky:.....	76
Resumé.....	77

Summary	77
Přílohy:	78
Bibliografie:.....	83
Primární literatura:	83
Odborná literatura – translatologie a lingvistika:	83
Slovníky:	84
Další literatura	84
Zdroje obrázků:.....	87

Úvod

Cíle práce

Cílem této diplomové práce je porovnat dva české překlady divadelní hry britského spisovatele Oscara Wildea *The Importance of Being* (Jak je důležité míti Filipa).

Zabývat se budeme překladem J. Z. Nováka zřejmě z roku **1947**¹ (dále jen P1) a překladem kolektivu začínajících překladatelů (Ferjenčíková a kolektiv) z roku 2004 (dále jen P2), jejich srovnáním s originálem i porovnáním obou překladů navzájem. Především se zaměříme na ta místa, kde se od sebe překlady zásadně liší nebo vykazují zajímavá překladatelská řešení.

Druhý překlad vyšel jako dvojjazyčné vydání, obsahuje tedy i původní anglický text. Pokud jsou uváděna čísla stránek, u originálu a druhého překladu jde vždy o vydání nakladatelství Jitro z roku 2004. U prvního originálu se čísla stránek vztahují na vydání knihy *Jak je důležité míti Filipa* nakladatelství Artur z roku 2008.

Toto nestárnoucí drama, které je dodnes inscenováno po celém světě, bylo poprvé uvedeno v londýnském St. James's Theatre roku 1895 na svátek sv. Valentýna. Jak se na hru s takovýmto datem uvedení sluší, točí se děj okolo lásky mladých lidí. Nečekejme však dojemnou tragédii, pokud se na tvářích publika objeví slzy, budou to spíše slzy smíchu. Oscar Wilde si tématem lásky pohrává s lehkou ironií. Obě hlavní ženské postavy, Cecílie i Gvendolína, se do svých nastávajících zamilují především kvůli jejich jménu. A zde již čeká na překladatele první oříšek: jak přenést do češtiny fiktivní jméno obou mužských hrdinů Ernest a zachovat dojem, že toto jméno, díky anglickému homofonu „earnest“, asociativně vzbuzuje důvěru a vyzařuje vážnost a svědomitost? V této práci budeme zkoumat, jak si nejen s tímto problémem poradil autor nejrozšířenějšího českého překladu Novák a mladý tým tvůrců nejnovějšího u nás vydaného překladu.

Základní hypotézy a očekávané výsledky

Překladatel není jen zprostředkovatel mezi příjemcem a vysílatelem textu, výsledné dílo ovlivňuje celá řada dalších činitelů. Budeme se zabývat faktory, které mají vliv na výslednou podobu překladu: dobou vzniku, počtem překladatelů, překladatelskou tradicí, presupozicemi čtenáře. Vzhledem k tomu, že mezi oběma překlady uplynulo více než padesát let, je možné předpokládat rozdíly v jazyce překladu, a to především v lexikální rovině, protože právě tato oblast jazyka obecně zastarává nejrychleji. Novákův překlad z roku 1949 by také mohl být ovlivněn komunistickým režimem v době vzniku a vykazovat vliv cenzury či autocenzury. Skupinový studentský překlad z roku 2004 pravděpodobně přinese něco nového, kromě modernějšího jazyka také nová zajímavá překladatelská řešení některých z mnoha slovních hříček. Vzhledem k tomu, že nový překlad byl tvořen skupinově, dá se očekávat větší kreativita řešení, ale možná i částečná nesourodost stylů jednotlivých překladatelů.

---

¹ Více o roku vzniku nalezneme v kapitole *Překlad Jiřího Zdeňka Nováka*

Teoretická část

Oscar Wilde v kontextu své doby

Oscar Wilde se narodil 16. října v Dublinu. Jeho matka Jane Francisca Elgee Wildeová byla básnířka píšící pod pseudonymem Speranza. Díky jejím úspěchům se již od dětství dostával do literárních kruhů. Již za studií na sebe strhával pozornost svým vytříbeným stylem psaní i oblékání.² Wilde byl velmi oblíbeným společníkem, J. Z. Novák ho nazývá nepřemožitelným D'Artagnanem slovního šermu a říká o něm: „Dovedl hodiny a hodiny vymýšlet a spatra plyně spřádat originální příběhy, které zdobil chytrými aforismy, oslnivými bonmoty, překvapivými epigramy. Jeho slovní hříčky udivovaly neotřelým vtípem, jeho paradoxy měly stejně rafinovanou formulaci jako myšlenku.“³

Po studiích v Oxfordu se přestěhoval do Londýna. Roku 1884 se oženil s Constance Lloydovou. První knihu, která ho proslavila, Šťastný princ a jiné pohádky, napsal pro své dva syny. Mezi jeho další díla patří například dramata Vějíř Lady Widermerové (1892), Bezvýznamná žena (1893), Ideální manžel (1899)⁴ a román Obraz Doriana Graye (1891). Nevelký rozsah jeho díla neodpovídá jeho genialitě, nevyhovovalo mu zavřít se a o samotě psát, preferoval společnost. Prohlásil o sobě: „Do života jsem vložil svého génia, do svého díla jenom svůj talent.“⁵ Většina jeho děl byla napsána na objednávku, včetně dramatu Jak je důležité míti Filipa. Jeho dramata byla velice oblíbená.

Wildeova společenská zkáza začala, když ho jeden z jeho přátel zasvětil do homosexuálních praktik. Wilde se zamíloval do pohledného mladíka, Lorda Alfreda Douglase. Protože v té době byla homosexualita v Británii zakázána, vedla tato jeho vášeň nejen k rozpadu rodiny, ale také k dvouletému vězení. Jeho hry, ač dříve velice populární, se přestaly hrát. Po návratu z vazby se Wilde odstěhoval do Francie, kde ve věku 46 let také osamocen a zapomenut zemřel. Na jeho rakvi ležel jediný věnec s nápisem „Mému podnájemníkovi“.⁶ Teprve po Wildeově smrti směla jeho dramata zpět na scény a hrají se dodnes.

---

² *Encyclopedia.com* [online]. 2011 [cit. 2011-11-10]. Oscar Wilde. Dostupné z WWW: <www.encyclopedia.com/topic/Oscar_Wilde.aspx>.

³ NOVÁK, Jiří Zdeněk. *Oscar Wilde - Dramatik*. In *WILDE, Oscar*. Hry : Salome, Ideální manžel, Jak je důležité míti Filipa. 1. vyd. tohoto souboru. Hradec Králové : Cylinder, 2000. s. 221. ISBN 80-901888-5-0.

⁴ WILDE, Oscar. *Jak je důležité míti Filipa : Lehkovážná komedie pro vážné lidi*. J. Z. Novák. Vyd. 5., v nakl. Artur 2. Praha : Artur, 2008. 92 s. ISBN 978-80-87128-16-9 : S.91.

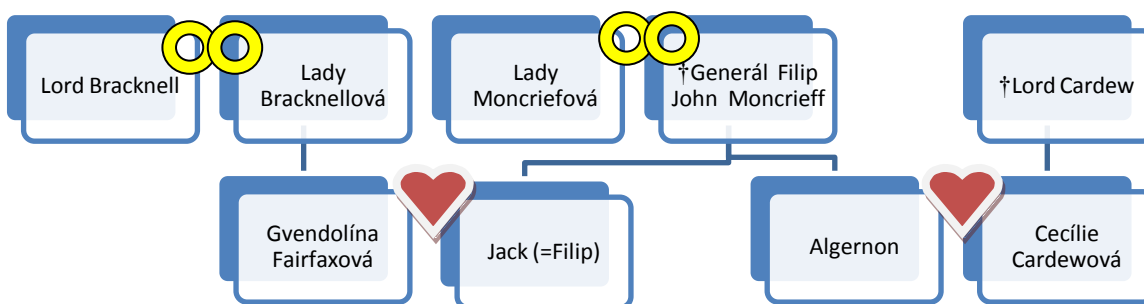
⁵ TOMSKÝ, Alexander. *Blog.aktualne.cz* [online]. 01. 05. 2009 [cit. 2011-11-28]. Žonglér nevázaného humoru a velkých hořkých pravd. Dostupné z WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/alexander-tomsky.php?itemid=6460>>.

⁶ Jak je důležité míti Filipa. *Plzeňská divadelní revue* [online]. Květen 2005, 2/2005, [cit. 2011-11-10]. Dostupný z WWW: < <http://www.martinstransky.wz.cz/clanky/019.pdf> >.

Představení díla

Konverzační komedie *Jak je důležité míti Filipa* z roku 1895 zjevně netíhne k jevištnímu realismu, nesnaží se tedy přiblížit běžné řeči. Je to barevná fontána bonmotů, slovních hříček a paradoxů. Celá zápletka je trochu absurdní a nepravděpodobná, oba hlavní hrdinové Jack i Algernon si vymysleli imaginární osobu, na niž se vymlouvají, pokud se chtějí čemukoliv vyhnout, obě hrdinky Gvendolína i Cecílie, s touchou nadsázky, si chtějí vzít v podstatě jakoukoliv osobu mužského pohlaví jménem Ernest (či v obou zkoumaných překladech Filip). Jelikož se v jejich okolí dlouho nikdo takový nevyskytoval, dotyčného si dopředu vymyslely a vzplanuly k němu vroucí láskou. Jednotlivé postavy jako by se zrcadlily jedna v druhé, jsou si charakterově velice podobné, mají stejné bláznivé nápady, takže čtenáři či divákovi mohou splývat jedna v druhou. Obě dívky se sblíží na tolik, že se začnou oslovovat „sestřičko“, mladíci dokonce zjistí, že jsou rodnými bratry.

Wildeova řeč připravuje divákovi jeden intelektuální požitek za druhým – a překladatelům do jiných jazyků zase jednu výzvu za druhou. Jazyk je důležitější než samotný děj hry, například Cecílie, která z počátku trvá na tom, že se její milý musí jmenovat Filip, tuto otázku v závěru přestane řešit, zdá se, jako by na tuto základní dějotvornou prepisu na to zapoměla.

V novinách *The St. James's Gazette* vyšel měsíc před premiérou následující rozhovor s Oscarem Wildem, který odráží duch, ve kterém byla hra napsána:⁷

---

⁷ WILDE, Oscar. *Jak je důležité míti Filipa : Lehkovážná komedie pro vážné lidi*. J. Z. Novák. Vyd. 5., v nakl. Artur 2. Praha : Artur, 2008. 92 s. ISBN 978-80-87128-16-9 : S.92.

„Myslíte, že kritici vaší nové hře porozumějí?“

„Doufám, že nikoliv.“

„Na jaký druh hry se máme těšit?“

„Je vybraně lehkovážná, je to jemňounká bublina fantazie a má svou filozofii.“

„Jakou filozofii?“

„Že všechny bezvýznamnosti v životě máme brát vážně a všechno vážné máme brát s upřímnou a uváženou lehkovážností.“

První překlady do češtiny

První česká inscenace dramatu *The Importance of Being Earnest* proběhla pod názvem *Přítel Bunbury* již v roce 1895, tedy ve stejném roce jako byla světová premiéra v Londýně. Tiskem tato verze vyšla o čtyři roky později. Hra se na našem území objevila také pod jménem „Jak je důležité být opravdový“⁸ a v překladu Jana J. Lorence z roku 1905 „Na čem záleží: Triviální komedie pro seriosní lidi.“⁹ Musíme konstatovat, že si první překladatelé do češtiny s problémem překladu názvu tedy příliš dobře neporadili, ponechali totiž jméno *Earnest* v nezměněné podobě a ochudili tak českého čtenáře o konotace spojené s tímto jménem i o slovní hříčku v názvu hry.

Překlad Jiřího Zdeňka Nováka

Překladatel Jiří Zdeněk Novák se narodil v roce 1912 v Praze a zemřel roku 2001 tamtéž. Jako překladatel byl velice plodný, v databázi obce překladatelů je uvedeno přes šest desítek překladů, a to především z angličtiny, ale i z francouzštiny. Jiří Zdeněk Novák se zaměřoval především na překlad divadelních her a detektivních románů. Českému čtenáři přiblížil kromě děl Oscara Wildea také tvorbu Molierovu, Jerome Klapky Jeromho či Gilberta Keitha Chestertona. Ač měl Jiří Zdeněk Novák právnické vzdělání, zasvětil svůj život kultuře. Mimo překladatelskou činnost také působil jako redaktor v nakladatelství Melantrich, pracoval jako filmový dramaturg a sám napsal několik knih.¹⁰

Při hledání roku vzniku překladu jsme nejprve narazili na záznam v Databázi uměleckého překladu po roce 1945 na internetových stránkách Obce překladatelů. Zde se uvádí: „Wilde, Oscar: *Jak je důležité mít Filipa* (*The Importance of Being Earnest*; D, Praha, Dilia 1949-59; Praha, Orbis 1959; in: *Salome / Ideální manžel / Jak je důležité mít Filipa*, Hradec Králové,

---

⁸ WILDE, Oscar. *Jak je důležité mít Filipa : Lehkovážná komedie pro vážné lidi*. J. Z. Novák. Vyd. 5., v nakl. Artur 2. Praha : Artur, 2008. 92 s. ISBN 978-80-87128-16-9 : S. 91.

⁹ TICHÝ, Aleš . *Masarykova univerzita, Filozofická fakulta* [online]. c1988 [cit. 2011-11-10]. Bibliografie A. Tichého. Dostupné z WWW: < <http://www.phil.muni.cz/angl/bib/record.php?objekt=knihy&id=1160> >.

¹⁰ *Obec překladatelů* [online]. 1996 [cit. 2011-11-10]. Novák Jiří Zdeněk. Dostupné z WWW: < http://www.obecprekladatelu.cz/_ftp/DUP/N/NovakJiriZdenek.htm >.

Cylinder 2000) - přel. Jiří Zdeněk Novák."¹¹ Protože zde nebylo uvedeno, co toto rozmezí znamená, pátrali jsme dále. V knize *Reception of Oscar Wilde in Europe*¹² Stefana Evangelisty se uvádí:

1947	Czechoslovakia (Czech): 1) Realistic Theatre, Prague	Jak je důležité míti Filipa (IBE)	Directed by Ota Ornest. Trans. J. Z. Novák
------	---	--------------------------------------	---

Realistické divadlo byl v letech 1945-1990 název dnešního Švandova divadla.¹³ V tomto divadle také potvrdili, že premiéra hry Jak je důležité míti Filipa byla uvedena 23. 5. 1947. Scénář se v archivu divadla bohužel nenachází.

Další bádání nás dovedlo k domněnce, že Jiří Zdeněk Novák dílo přeložil již v roce 1946, jak vyplývá z e-mailové korespondence mezi synem J. Z. Nováka panem Adamem Novákem a agenturou Dilia. Tento e-mail mi laskavě poskytla paní Jaklová z Dilie.

Dobrý večer,

při hledání historie ABY BYLO JASNO jsem v otcově pozůstalosti našel sešitek, kam si táta psal své překlady. Cituji:

O. WILDE: Jak je důležité mít Filipa (1946; 1958) Pak jsou tam zmínky o dalších inscenacích, ale vysuzují z toho, že to poprvé přeložil již v roce 1946 a uvedli to poprvé v roce 1958. Ale mohu se mýlit. (...)

Srdečně zdravím,

Adam Novák

V knihovně Divadelního ústavu v Celetné ulici je k dispozici následující nedatovaný dokument:

Hlavní autor: Wilde, Oscar, Další autor: Novák, J. Z. - překlad **Název: Jak je důležité míti Filipa: Lehkovážná komedie pro vážné lidi / Nakladatelské údaje:** Praha: Universum, literární jednatelství A. Perlíkové, [19--] **Rozsah:** 83 listy **Poznámky:** Rozmn. orig. **Název originálu:** The Importance of Being Earnest **Jazyk:** čeština

Dokument je v této knihovně zpřístupněný v digitalizované podobě, jedná se o psaný na psacím stroji a rozmnožený zřejmě za pomoci cyklostylu – text je fialový a ne zcela ostrý. Porovnáním s textem hry Jak je důležité míti Filipa z nakladatelství Arthur vydaným v roce

¹¹ *Obec překladatelů* [online]. 1996 [cit. 2011-11-10]. Databáze českého uměleckého překladu po roce 1945. Dostupné z WWW: < http://www.obecprekladatelu.cz/_ftp/DUP/ZZPREKLADY/totalanglictina.htm >.

¹² EVANGELISTA, Stefano. *The reception of Oscar Wilde in Europe : Volume 18 of The Athlone Critical Traditions Series: The Reception of British and Irish Authors in Europe*. [s.l.] : Continuum International Publishing Group, 2010. 381 s. ISBN 1847060056

¹³ *Švandovo divadlo na Smíchově* [online]. c2011 [cit. 2011-11-10]. Devět etap divadla. Dostupné z WWW: < www.svandovodivadlo.cz/res/data/086/009495.doc >.

2008, ke kterému v této práci odkazujeme jako k P1, jsme zjistili výrazné rozdíly lexikální i morfologické. Na ukázkou uvádíme několik rozdílů.

Starší, nedatovaný text	P1 (nakl. Artur, 2008).
Gwendolina	Gvendolína
Nejsi s ní dosud ženat.	Ještě sis ji nevezal.
Že ty k tomu nesvolíš!	Že ty nedáš svolení!
nebylo okurek	nebyly okurky
v Belgravské ulici	na Belgrave Square

Závěrem tedy můžeme říci, že J. Z. Novák s největší pravděpodobností přeložil drama *The Importance of Being Earnest* poprvé v roce 1946 a v roce 1958 překlad zásadním způsobem revidoval. V této práci vycházíme z revidovaného překladu.

Skupinový překlad Semináře pro mladé a začínající překladatele

Novější překlad pochází z roku 2004. Jedná se o poměrně zajímavý počin: jde o skupinový překlad třinácti překladatelů, v té době převážně studentů a absolventů oboru překladatelství – tlumočnictví a anglistiky, ale i dalších oborů. Jejich jména jsou: Olga Ferjenčíková, Miroslava Halámková, Anežka Kuzmičová, Lukáš Novák, Lenka Petráková, David Petrů, Tereza Rejšková, Stanislav Rubáš, Lucie Šmídová, Zuzana Šťastná, Rostislav Valvoda, Martin Vejmelka a Ondřej Vimr.¹⁴

Překlad vznikl v rámci Semináře pro mladé a začínající překladatele při Obci překladatelů. Tento seminář byl založen Stanislavem Rubášem a Zuzanou Šťastnou původně pro účastníky překladatelské soutěže Jiřího Levého, neomezoval se ale pouze na ně. Překlad *Jak je důležité mítí Filipa* nebyl jejich prvním projektem, v minulosti účastníci semináře přeložili například *Politicky korektní pohádky Jamese Finna Garnera* či povídky Terryho Bissona. Na počátku překladu Wildeova dramatu se nepočítalo s tím, že překlad vyjde knižně. Samotní překladatelé ho nejprve brali jako cvičný text a překládali vybrané pasáže, později se propracovali k ambici přeložit dílo kompletně. Výběr textu se podle jednoho z překladatelů, Rostislava Valvody,¹⁵ ukázal být šťastnou volbou, díky mnoha překladatelským oříškům byl výzvou, ale nebyl úmorný.

¹⁴ WILDE, Oscar. *Jak je důležité mítí Filipa*. Z angl. orig. přel. Olga Ferjenčíková ...[a kol.]. Vyd. 1. Praha : Jitro, 2004. 175 s. ISBN 80-903106-3-X.

¹⁵ rozhovor s Rostislavem Valvodou, 18.11.2011

Z časopisu *Plav*¹⁶ citujeme zprávu o průběhu práce: „Zkoušíme něco jako týmový překlad: každé jednání hry nejdřív rozdělíme do kratších úseků, které překládají vždy dvě dvojice. Tím dochází k dvojí konfrontaci řešení; nejprve při tvorbě uvnitř dvojice a pak ještě při srovnání dvou hotových verzí. Během semináře pak všichni komentují všechno. Sami sobě jsme prvními čtenáři i redaktory. Doufáme, že taková metoda nevede jen k překladatelským kompromisům, ale k výběru a organickému spojování toho nejzajímavějšího do podoby, jaké bychom každý sám za sebe dosáhli jen stěží.“

K technice práce v rozhovoru dále Rostislav Valvoda upřesnil, že překladatelé používali Velký anglicko-český slovník autorů Karla Haise a Břetislava Hodka, informace o reáliích zjišťovali za pomoci internetu a rodilých mluvčích. Konečnou redakci a sjednocení stylu v celém překladu si vzali na starost Stanislav Rubáš a Zuzana Svobodová.

Průběh kolektivního překládání popisují jak Valvoda, tak i další z překladatelů Olga Richterová (tehdy Ferjenčíková) jako téměř idylický. Příliš se nehádali, často se ale rozpoutala plodná tvůrčí debata. Týmu překladatelů bylo někdy líto, že z kreativních řešení překladatelských oříšků bylo možné vybrat do finální verze vždy pouze jedno řešení, občas prý žertovali o tom, že by mohli z nevyužitých nápadů sestavit druhý překlad, takzvanou „beta verzi“.

Ve Velké Británii hra navazuje na obsáhlou tradici konverzačních her, ve kterých není samotný děj tak důležitý jako hra se slovy. Některé věty jsou efektní, ale ne zcela logické. Protože v České republice takováto tradice konverzačních her není, snažil se kolektiv překladatelů ve Wildeově stylu plně využívat možností jazyka a text vyšperkovat i tam, kde v originále přímo slovní hříčka není.

Kolektivní překlad byl v roce 2004 publikován v nakladatelství Jitro. Jedná se o zrcadlové česko-anglické vydání, čtenář tedy může pohodlně porovnávat překlad s Wildeovým originálem v plném, nezkráceném znění. K dalším úspěchům můžeme počítat i to, že se tento překlad dostal i na divadelní scény. Před osvědčeným překladem Novákovým jej upřednostnilo například Jihočeské divadlo v Českých Budějovicích¹⁷ či Divadle Rity Jasinské v Praze.

Několik poznámek k obecným otázkám překladu¹⁸

Dříve než se začneme zabývat podrobněji porovnáváním obou překladů dramatu *The Importance of Being Earnest*, zmíníme se o zásadách týkajících se překládání. Názory teoretiků

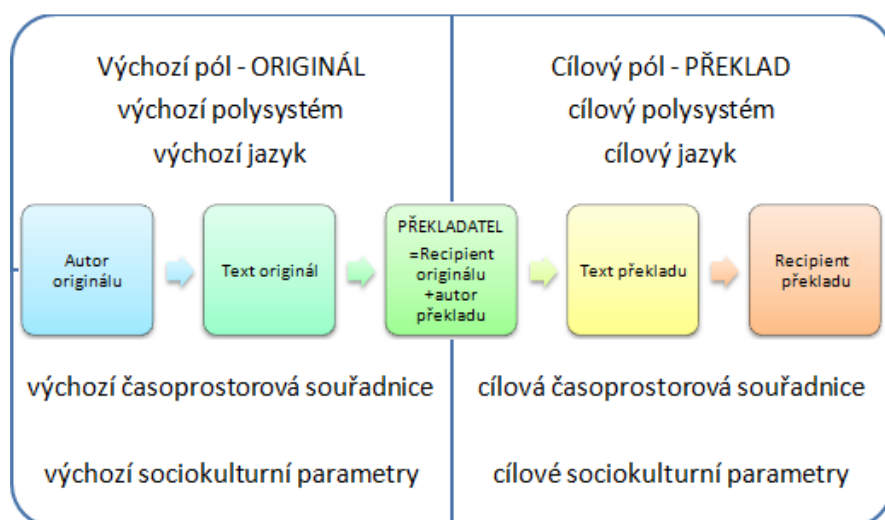
¹⁶ ŠTASTNÁ, Zuzana; RUBÁŠ, Stanislav. Seminář pro mladé a začínající překladatele. *PLAV! : Překladatelé literáti autoři vykladači* [online]. 7.2.2003, 6, [cit. 2011-11-22]. Dostupný z WWW: <<http://plavrevue.splav.cz/2003/plav-2003-02-07.pdf>>.

¹⁷ *Jihočeské divadlo* [online]. c2009 [cit. 2011-11-10]. Činohra chystá starou známou komedii s novým názvem!. Dostupné z WWW: <<http://www.jihoceskedivadlo.cz/divadlo/aktualne?qid=119>>.

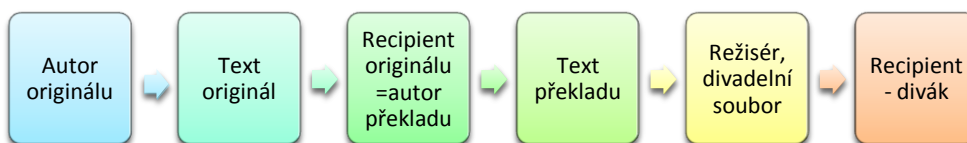
¹⁸ Většina informací uvedených v této kapitole je převzata z přednášek Úvod do translatologie (Jana Králová), Překladatelská analýza (Monika Žárská) a Metodika překladu (Robert Russel), Ústav translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, akademický rok 2005/2006 a 2006/2007

na překlad se totiž značně různí, zejména pokud jde o otázku přeložitelnosti a o funkční ekvivalenci.

Dnes rozšířená a uznávaná polysystémová teorie translatologie chápe originál a jeho překlad v nejširších souvislostech, tedy originál je součástí výchozího polysystému, je vytvořen výchozím jazykem, spadá mezi texty vytvořené autory originálu na konkrétním místě a v konkrétním čase (časoprostorové souřadnice) a za dodržení konkrétních sociokulturních parametrů. Z tohoto pojetí originálu pak vyplývá, že překlad nemůže být „zrcadlem“ originálu, ale byl vytvořen nejen jiným jazykem, ale také se zařazuje mezi texty vytvořené autory cílového polysystému, vykazuje odlišné časoprostorové souřadnice i sociokulturní parametry.

U překladu divadelních her by bylo schéma o něco složitější, protože mezi překladatelem a konečným příjemcem stojí ještě režisér a divadelní soubor, kteří text překladu dále interpretují a umělecky ztvárňují. Tímto článkem řetězu se ale v této práci obšírněji zabývat nebudeme, protože budeme pracovat s knižně vydanými texty Wildeova dramatu, nikoliv s nějakou konkrétní inscenací.

Výchozí pól

Autor obvykle spadá do "kánonu" autorů nebo do autorské skupiny, kteří ho ovlivňují.

Adresát - Většinou se jedná o více adresátů, autor výchozího textu má určitou představu o skupině adresátů, o jejich věku a vzdělání, čemuž částečně přizpůsobuje styl psaní, vysvětluje či nevysvětluje složitější termíny.

Časoprostorová souřadnice

- **čas**: Výchozí text byl napsán v určitém čase a prostoru, který ho ovlivní. Například v mnoha knihách a filmech vytvořených v komunistickém Československu se lidé oslovují "soudruhu/soudružko". Ani jazyk není neměnný, podléhá časoprostorovým změnám a vlivům. Např. dílo Williama Shakespeara se překládá dodnes, ačkoliv originál byl napsán v jiné době pro jiné publikum. Text překladu zastarává rychleji než text originálu.

-**prostor**: Překlad se bude číst převážně na jiném území než originál, může se tedy stát, že se rostlina běžná ve výchozím prostředí stává exotickou v prostředí cílovém. Navíc, jazyky, které se užívají na větším území, mají regionální specifika.

Situaci originálu nelze překlomit do cílového pólu.

Role překladatele

Překladatel bývá napůl cesty mezi oběma polysystémy. Uměleckou literaturu by měl překladatel překládat z cizího jazyka do své mateřštiny, proto tedy bývá překladatel kulturně zakotven v cílové oblasti. Na rozdíl od něho je adresát textu originálu z výchozího polysystému. Překladatel (či tlumočník) by měl být schopen se vyrovnat s tím, že není adresátem diskursu, pouze jeho příjemcem. Rozdíl mezi těmito pojmy není pouze formální. Pokud například manžel zachytí milostný dopis od cizího muže adresovaný jeho manželce, je také pouze příjemcem, nikoli adresátem.

Orientace překladu

Překlad může být orientován na pól výchozí (věrnost originálu) nebo na pól cílový (pól adekvátnosti, přijatelnosti).

Překlad orientovaný na výchozí pól se snaží zachytit co nejvíce z koloritu a kultury země vzniku originálu. Ponechává v textu mnoho místních a dobových reálií, zachycuje tedy lépe atmosféru a zvláštnosti typické pro časoprostorové souřadnice vzniku originálu. Je však náročnější na porozumění příjemce, předpokládá jeho znalosti výchozí kultury.

Překlad orientovaný na pól cílový se snaží o přijatelnost textu pro cílovou kulturu. Snaží se reálie místa a času vzniku originálu nahradit obdobnými reáliemi obvyklými pro kulturu příjemce. Například anglická vlastní jména osob jsou nahrazována jejich ekvivalenty českými. Překladatelé dabingu někdy mívají stanovenou kvótu sprostých slov, ačkoliv jsou například v italském originále užity mnohonásobně častěji. Výsledek je bližší adresátovi překladu, ale je ochuzen o kolorit originálu.

Nelehké rozhodování je také u překladu tzv. „mluvících“ vlastních jmen (jména, která svého nositele zároveň charakterizují.) Překladatel musí určit, jestli je pro charakteristiku postavy významnější sémantická hodnota jména nebo jeho forma odkazující k určitému jazykovému prostředí. U častěji překládaných děl je nutno přihlídnout k překladatelské tradici v dané zemi. Například Don Quijote de la Mancha znamená Pan Syreček z Fleku, překladatel tohoto díla upřednostnil španělskou formu jména před jeho komickým obsahem. Někdy může být vhodným řešením substituce, kdy překladatel hledá slovo s podobným významem (denotativním nebo konotativním), jehož forma je obvyklá pro vlastní jména v cílové kulturní oblasti. Např. - název hospody We Three přeložený jako U Tří Jeníků. V překladech Harryho

Pottera do češtiny můžeme pozorovat určitý kompromis, zatímco hlavnímu hrdinovi bylo ponecháno jeho původní jméno, ale škola Hogwarts byla přejmenována na Bradavice, její ředitel Dumbledore (= čmelák) na Brumbála. Právě překlad vlastního jména Ernest (resp. Earnest) je v případě analyzovaných překladů stěžejním překladatelským problémem.

Dvojitá norma v překladu ¹⁹

Úvodem

Poněkud šovinistické říčení praví, že překlad je jako žena, buď věrný, nebo hezký.²⁰ Ve vývoji překladu se totiž uplatňují dvě normy – norma reprodukční, tedy požadavek věrnosti a norma „uměleckosti“ – požadavek krásy. Tento protiklad je po technické stránce protikladem překladatelské věrnosti a volnosti. Cílem věrné překladatelské metody je přesná reprodukce předlohy, u volné metody jde spíše o to, aby překladem vzniklo původní umělecké dílo. Normy jsou obvykle historicky podmíněné; humanismus věrností rozuměl přesné přetlumočení významu, romantismus reprodukci národních a individuálních zvláštností, lumírovci reprodukci metrické normy.

Pojem ekvivalence podle Wenera Kollera

Vztah mezi originálem a překladem se nazývá ekvivalence. O obsahu tohoto pojmu se však vedou spory. Werner Koller uvádí hned několik pojetí tohoto pojmu.

Denotativní ekvivalence – cílový text zobrazuje stejné mimojazykové prvky jako text výchozí

Konotativní ekvivalence – oba texty vyvolávají srovnatelné emocionální a asociativní reakce

Ekvivalence textových norem – oba texty naplňují nebo porušují textové normy stejným způsobem (např. příbalový leták u léků – různé země mohou mít rozdílné právní podmínky, je-li tedy výchozí text příbalového letáku akceptovatelný v Německu, musí být cílový text akceptovatelný v České republice)

Pragmatická ekvivalence – výchozí i cílový text plní stejnou komunikativní funkci.

Informativní funkce - cílem diskursu informovat o nějaké skutečnosti, např. novinová zpráva

Apelativní funkce - diskurs se snaží se působit na příjemce, ovlivnit jeho názory či jednání; např. matka kárá dítě

Expresivní funkce - autor chce vyjádřit své názory a pocity, např. milostný dopis

Fatická funkce - cílem je udržet kontakt s příjemcem, např. pozdravy, řečnické otázky

---

¹⁹Tento pojem citujeme z: LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Vydání třetí, upravené a rozšířené verze druhé. Praha : Ivo Železný, nakladatelství a vydavatelství s.r.o., 1998. 386 s. ISBN 80-237-3539-X : S.88.

²⁰ I tento sumář pochází z přednášek Úvod do translologie (Jana Králová), Ústav translologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, akademický rok 2005/2006 a 2006/2007. Vzhledem k povšečnosti a obecné rozšíření těchto informací lze jen obtížně dohledat původní zdroj.

Jiří Levý ²¹

Podle Jiřího Levého norma věrnosti znamená vystižení a sdělení skutečnosti – ne tedy naturalistickou kopii, ale sdělení všech podstatných kvalit originálu čtenáři. Překlad nemůže být stejný jako originál, ale má na čtenáře stejně působit.

Jiří Levý říká, že se sdělení se člení při překladu:

- a) na elementy, které zůstávají nebo mají zůstat invariabilní (I)
- b) na elementy variabilní, u nichž dochází k náhradě ekvivalentem cílového jazyka (V)

Závaznost a nezávaznost (I-V) závisí mimo jiné na tom, o jaký jde žánr.

Hrubé schéma pro několik hlavních typů předlohy a několik základních jazykových faktorů	odborný text	publicistická a rétorická próza	umělecká próza a drama	volný verš	pravidelný verš	hudební text (libreto)	dabing
denotativní význam	I	I	I	I	I	I-V	I-V
konotativní význam	V	I-V	I	I	I	I	I
stylistické zařazení slova	I-V	I	I	I	I	I	I
větná stavba	V	I-V	I	I	I	I	I
opakování zvukových kvalit (rytmus, rým)	V	V	V	I-V	I	I	I-V
délka a výška samohlásek	V	V	V	I-V	I-V	I	I
způsob artikulace	V	V	V	I-V	I-V	I-V	I

Specifika překladu divadelních her

Ačkoliv dramata významných spisovatelů vycházejí v knižní podobě, překladatel musí mít na paměti jejich primární funkci: jsou to texty určené k přednesu na jevišti před diváky. Proto je nutné zachovat některé aspekty mluvené řeči. Pokud by se v něm vyskytovala složitá souvětí, hrozí, že se v nich divák či posluchač ztratí a nepochopí jejich smysl. Na rozdíl od textu určenému k četbě nemá divák možnost se vrátit a přečíst si obtížný úsek znovu. Překladatel by se také měl snažit eliminovat obtížně vyslovitelné pasáže a měl by předcházet nebezpečí komického přeslechnutí. Například v jedné rozhlasové hře, ve které nebyla důležitá zoologická přesnost, nebyl kefal přeložen jako cípal hlavatý, u kterého hrozila chybná recepce jako

---

²¹ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Vydání třetí, upravené a rozšířené verze druhé. Praha : Ivo Železný, nakladatelství a vydavatelství s.r.o., 1998. 386 s. ISBN 80-237-3539-X.

“chcípál”, nýbrž nahrazen jiným druhem ryby.²² Oproti běžné mluvě bývá divadelní dialog stylizován: Slang, vulgarita a hantýrka do lidového jazyka, lidový jazyk do hovorového jazyka vzdělaných vrstev, jazyk vzdělaných vrstev nebývá směsí spisovného a lidového jazyka, ale čistým spisovným jazykem mluveným.

V dramatu *The Importance of Being Earnest* se jedná o třetí typ stylizace, tedy o stylizaci do spisovného mluveného jazyka. Jedná se o tzv. konverzační komedii; důležitější než samotný děj je bohatý jazyk, dialogy jsou plné paradoxů, slovních hříček, vtipných narážek a trefných odpovědí. To, že jazyk neodpovídá přirozenému dialogu, není na závadu, ale naopak vytváří krásu hry. I pro překladatele je důležité si míru stylizace uvědomit a snažit se ji zachovat i v cílovém jazyce. Například scéna, kde se Gvendolína a Cecilie dohadují, se kterou z nich je vlastně Filip zasnoubený, je vysoce stylizovaná a čím jsou dívky rozhněvanější, tím spisovněji mluví.²³

Replika někdy nese různé významy pro různé recipienty (pro jednotlivé postavy na jevišti i pro diváky), může například odkazovat na aktuální společenské dění, být nositelem nedorozumění nebo ironicky předpovídat budoucí událost s cílem zvýšit dramatickosti situace či pobavit diváka. V těchto případech se má překladatel snažit co nejlépe vystihnout oba významy repliky.

Specifikem překladu dramatu je nutnost správného překladu scénických poznámek. Jiří Levý o nich říká: „Významový odstín je zvláště důležitý v těch složkách divadelního představení, jejichž funkcí je kvalifikovat, charakterizovat postavu, scénu, hercova fyzická jednání, způsob pronášení repliky apod. Tato funkce nejzřetelněji převažuje ve scénických poznámkách: nezáleží v nich na stylizaci, zato i drobná významová odchylka může pozměnit např. výtvarné řešení scény. (...) Závažnější již jsou významové odstíny u poznámek kvalifikujících hercova gesta nebo tón – to bývají obvykle po významové stránce nejcitlivější místa hry.“ Překladatel často musí z celé řady téměř synonymních výrazů lišících se jen drobnými nuancemi vybrat ten nejvhodnější, který nejpřesněji odpovídá nejen slovníkovému významu, ale hlavně v kontextu dané hry. V těchto klíčových místech by se tedy překladatel neměl pouštět do žádných experimentů, protože nepřesný překlad může částečně či zcela změnit vyznění situace či psychologii postavy.

Překladatelská analýza

Z výše uvedených fakt vyplývá, že překlad většinou nemůže být ekvivalentem originálu po všech stránkách. Překladatel se po pečlivém seznámení s originálem musí do jisté míry již před započítím vlastní překladatelské práce a dále i v jejím průběhu rozhodovat, co zachová a co změní. Je důležité provést takzvanou překladatelskou analýzu, zabývat se vnitrotextovými charakteristikami, ke kterým patří lexikum (použitá slovní zásoba), syntax (stavba vět a jejich délka), logická výstavba a tón textu, mimojazykové prvky (grafické zpracování, doprovodné

---

²² LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Vydání třetí, upravené a rozšířené verze druhé. Praha : Ivo Železný, nakladatelství a vydavatelství s.r.o., 1998. 386 s. ISBN 80-237-3539-X : S. 161 -162.

²³ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Vydání třetí, upravené a rozšířené verze druhé. Praha : Ivo Železný, nakladatelství a vydavatelství s.r.o., 1998. 386 s. ISBN 80-237-3539-X : S. 166 -167.

obrázky), obsah textu a také to, co není zmíněno nebo vysvětleno, protože autor originálu vycházel z předpokladu (presupozice), že tato fakta příjemce zná. Nemůže opomenout ani tzv. vnětextové faktory jako jsou autor a příjemce originálu, čas a místo vzniku, použité médium, účel a funkce diskursu. Takováto důkladná analýza může překladateli pomoci najít optimální překladatelská řešení.

Srovnávací část

Porovnání dvou českých překladů knihy *The Importance of Being Earnest* (plán práce)

Výchozí texty

Při porovnávání překladů narážíme na problém, že v překladu Jiřího Zdeňka Nováka chybí některé pasáže a občas se vyskytují i faktické rozdíly oproti originálu a překladu P2. Důvodem byl totiž jiný výchozí text překladu. Oscar Wilde původně napsal hru *The Importance of Being Earnest* jako čtyřaktovou komedii. Dramaturg Georgie Alexander ale již před premiérou přesvědčil Wildea, aby hru zkrátil na tříaktovku, neboť se Alexanderovi původní verze zdála být pro divadelní představení příliš dlouhá.

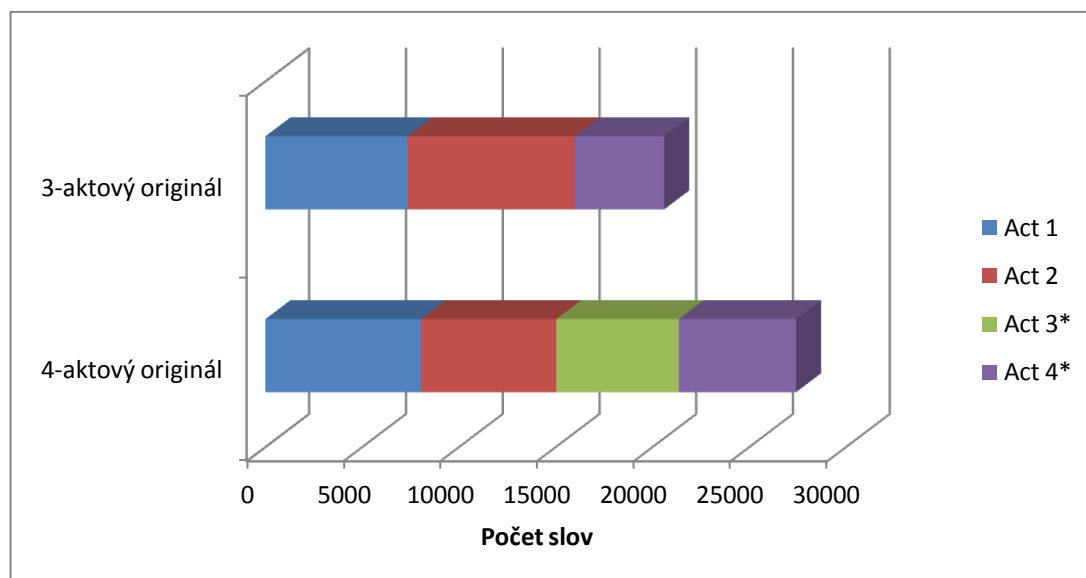
Zatímco Jiří Zdeněk Novák překládal v té době populární zkrácený text hry, rozhodli se mladí překladatelé nabídnout českému publiku původní, nezkrácený text. To nás dostává do nezvyklé situace: musíme porovnávat nejen dva překlady, ale i dvě verze originálu. Pokud některé pasáže obsažené ve vydání nakladatelství Jitro z roku 2004 u Nováka chybí, přebývají nebo jsou věcně odlišné, musíme vždy nejprve porovnat výchozí texty a teprve v případě, že se neliší, můžeme vyvozovat závěry o překladatelské metodě. Protože některé z vynechaných pasáží se vztahují k náboženství a politice, mohlo by porovnání překladů vést k apriorním závěrům o zásadách cenzury v komunistickém Československu, ty se nám ovšem nepodařilo prokázat.

Protože nevíme, ze kterého vydání Wildeovy hry Jiří Zdeněk Novák vycházel, budeme předpokládat, že tento text byl shodný s textem tříaktové hry publikované na webu projektu Gutenberg.²⁴ Velká část textu zkrácené hry (76%) naštěstí zůstala v podstatě beze změny, a právě tyto části překladů vycházející ze stejného výchozího textu budeme porovnávat.

Počet slov	Act 1	Act 2	Act 3*	Act 4*	Celkem	
4-aktový originál	8030	6998	6327	6062	27417	100%
3-aktový originál	7336	8657	0	4612	20605	76%

---

²⁴ *Project Gutenberg* [online]. c2010 [cit. 2011-1-10]. Dostupné z WWW: < <http://www.gutenberg.org> >.

Původní druhé a třetí jednání bylo sloučeno do jednoho celku a zredukoval se tak i počet postav v dramatu z jedenácti na devět: ubyli pan advokát Gribbsby a zahradník Moulton. Ve zkrácené verzi vypadla například rozsáhlá exekutorská scéna. V prvním jednání byly vyškrtnuty nejen zmínky o tom, že Jack dluží peníze hotelu Savoy (P2 s. 24) a pasáž popisující příbuzné jako nejprotivnější část lidstva, protože neodpustí dluhy ani charakter (P2 s. 44).

Ve zkrácené verzi byly odstraněny různé politické narážky, což lze vysvětlit nejen technickým krácením, ale možná i snahou, aby hra nebyla příliš politicky. Například když si Lady Bracknellová prověřuje potenciálního ženicha Jacka, zazní v originále věta: „You have, of course, no sympathy I trust with the Radical Party? You do not propose to set the asses against the classes?” Tato provokativní věta skrývá hned dvě slovní hříčky naráz. Vychází z obratu „the masses against the classes” popisujícího třídní boj mas proti vyšším třídám společnosti, jehož kouzlo spočívá v tom, že se stěžejní slova rýmují. Wilde ale tento výraz obměnil vypuštěním prvního písmene ze slova „masses”, čímž masy změnil na dehonestující „asses”, což je možné přeložit jako hlupáky, osly, prdele²⁵. Překlad P2 zachovává myšlenku a ač se v češtině nepodařilo najít stejně pregnantní vyjádření, byl vytvořen kreativní rým “hnát hlupáky na bodáky”(P2 s. 40). Dále chybí diskuse o přínosu socialismu pro oblékání žen.

Str.	Originál	P2
26	You have, of course, no sympathy I trust with the Radical Party? You do not propose to set the asses against the classes?	S radikály, předpokládám, nic společného nemáte. Nechcete, doufám, hnát hlupáky na bodáky – proti vyšším vrstvám.

I v pasážích P2, které se v tříaktové verzi nevyskytují, je několik zajímavých překladatelských řešení, která na tomto místě krátce zmíníme. Algernon provokuje Johna, že jeho schovanka

²⁵ *Centrum.cz slovníky* [online]. c2011 [cit. 2011-11-10]. Dostupné z WWW: < <http://slovníky.centrum.cz/> >.

Cecílie určitě není fyzicky přitažlivá. V originále tak činí slovy „She is one of those dull intellectual girls (...) who have got **large minds and large feet.**” (velké ideály a velké nohy). Protože v cílovém prostředí není ideál krásy spojován s malou nožkou, je v překladu P2 velká noha nahrazena malými prsy. Místo repetice large... large je tedy použit kontrast velký – malý.

Str.	Originál	P2
31	ALGERNON: Ah! I believe she is plain. Yes: I know perfectly well what she is like. She is one of those dull, intellectual girls one meets all over the place. Girls who have got large minds and large feet. I am sure she is, more than usually plain, and I expect she is about thirty-nine, and looks it.	ALGERNON: Ale, ale. Vsadím se, že je ošklivá. Ano, určitě to bude jedna z těch nudných intelektuálek, které člověk potkává na každém kroku. Velké ideály, malá prsa. Jistě je ošklivá jak noc. Hádám, že je jí tak devětatřicet, a bude to na ní pořádně vidět.

Některé vynechané části se dotýkají náboženství, například filosofický pohled na smrt (S. 72) či poučení že “církve žádné dítě neodmítne” - „The Church rejects no babe.“ Mimochodem, slovo babe je nejen výraz pro dítě, ale neformálně také pro atraktivní ženu.²⁶ Tato konotace se do překladu nepromítla. Vzhledem k presupozici že povědomí o církevních záležitostech bylo v Británii 19. století podstatně vyšší než v Česku na počátku 21. století, je pravděpodobné, že by příjemce překladu nemusel například pochopit výraz pedobaptista (Paedobaptist), je tento výraz substituován vnitřní vysvětlivkou: „Já přece nijak netrvám na tom, že křtít se mají jen děti a dorost.“ (P2 s. 74).

Název hry

Přeložení názvu díla bývá zapeklitý problém a jeho konečná verze se často stanovuje až na konci překladatelské práce. Někdy až poslední kapitola plně objasní význam názvu díla a připraví překladateli dilema, které aspekty názvu dokáže zachovat. Název je ale také obchodní značka; má být krátký, zapamatovatelný, snadno vyslovitelný, zkratka má knihu prodávat. Proto volbu názvu někdy ovlivňuje nakladatel.

Někdy se jako v případě dramatu *The Importance of Being Earnest* kniha v jedné jazykové oblasti překládá opakovaně. Důvodem může být například nedokonalost předchozího překladu (což byl zřejmě důvod Novákův), nebo potřeba modernějšího překladu z důvodu vývoje jazyka. Jazyk překladu zastarává rychleji než jazyk originálu. Pokud čteme Shakespearovo dílo v originále, potýkáme se sice s jazykem přelomu 16. a 17. století, ale dílo čteme s vědomím, že jazyk odráží dobu vzniku. Méně ochotně již čtenář přijme zastaralou formu mateřského jazyka, která neodpovídá ani době vzniku ani současnosti.

Při opakovaném překladu stojí překladatel před volbou, zda má použít název vytvořený svým předchůdcem nebo vytvořit svůj vlastní. Pokud nejsou závažné důvody název měnit (například opravdu špatný a nevyhovující název), je obecná tendence název zachovat. Překladatel se cítí

²⁶ *Longman English Dictionary Online* [online]. c2010 [cit. 2011-11-10]. Babe. Dostupné z WWW: < <http://www.ldoceonline.com/dictionary/babe> >.

vázán tzv. překladatelskou tradicí. Čtenářská obec je totiž konzervativní a názvy významných děl světové literatury jsou součástí vzdělání, použití nového názvu přináší chaos. Lidé jsou nejistí, který název mají vlastně používat a někdy si mohou myslet, že jde o zcela novou knihu. Tuto problematiku zmiňuje Jiří Levý ve své knize *Umění překladu*: „Tlak překladatelské tradice se nejsilněji uplatňuje a je do značné míry závazný v těch případech, kdy překladatelské řešení dřívějších generací se již stalo součástí českého kulturního povědomí, jako např. u okřídlených rčení a pojmů, u knižních titulů apod. Pokud starší řešení vyhovuje a nové znění není výrazně lepší, je v těchto případech zbytečné a škodlivé se od něho odchylovat, protože se tím rozkolísávají tato vžitá kulturní fakta; někdy je ostatně síla tradice taková, že je překladatel proti ní bezmocný.“²⁷

Jiří Zdeněk Novák se rozhodl prosadit svůj nový název, protože byl výrazně nápaditější než názvy jeho předchůdců. Jako první z českých překladatelů šikovně substituoval slovní hříčku v názvu. Jméno Ernest je homofonní s adjektivem earnest, což znamená seriózní, vážný, opravdový.²⁸ *The Importance of Being Earnest* znamená nejen „jak je důležité být seriózní,“ ale také „jak je důležité být Earnestem“. V češtině tyto kvality neevokuje ani Ernest, ani jiné jméno. Jiří Zdeněk Novák našel český frazeologický obrat obsahující jiné mužské jméno s pozitivními konotacemi (mítí filipa).²⁹ Mítí filipa značí totéž co být důvtipný, chytrý, umět si poradit. Výkladů původu tohoto rčení je několik, vtipný fejton na toto téma napsal i Karel Čapek. Někteří vznik spojují s anglickým fillip (podnět, lusknout prsty), jiní se slovem filipika (veřejná útočná řeč), další s francouzským slovem filou [filů] (taškář, šejdíř – souvisí s českým filuta).³⁰

Podle některých badatelů by mohl název *The Importance of Being Ernest* ještě další skrytý význam. Theo Arosón ve své knize *Prince Eddy and the Homosexual Underworld*³¹ tvrdí, že slovo earnest bylo ve viktoriánské době slangovým krycím jménem pro homosexuála. V této

---

²⁷ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Vydání třetí, upravené a rozšířené verze druhé. Praha : Ivo Železný, nakladatelství a vydavatelství s.r.o., 1998. 386 s. ISBN 80-237-3539-X : S. 109.

²⁸ *Seznam.cz Slovník* [online]. c2011 [cit. 2011-11-10]. Vážný - překlad z češtiny do angličtiny. Dostupné z WWW: < <http://slovník.seznam.cz/cz-en/word/?q=v%C3%A1%C5%BEn%C3%BD&id=YsNKa3LHWIU=> >.

²⁹ *Science WORLD* [online]. 06.05.2011 [cit. 2011-11-10]. Proč jsou Filipové tak chytrí. Dostupné z WWW: < <http://scienceworld.cz/lingvistika/proc-jsou-filipove-tak-chytri-1366> >.

³⁰ MLČOCH, Zbyněk. *MuDr. Zdeněk Mlčoch* [online]. 2007 [cit. 2011-11-22]. Co to znamená, jaký má význam Mítí filipa? . Dostupné z WWW: <<http://www.zbynekmlcoch.cz/informace/texty/pocty-prislovi-vyznam-definice/co-to-znamenajaky-ma-vyznam-mit-filipa>>.

³¹ *NationMaster.com* [online]. c2003-5 [cit. 2011-11-10]. The Importance of Being Earnest. Dostupné z WWW: < <http://www.nationmaster.com/encyclopedia/The-Importance-of-Being-Earnest> >.

souvislosti badatelé také hledají v díle další homosexuální narážky, například tvrdí, že jméno Cecily vychází ze slangového označení mužského homosexuálního prostituta.³²

Ač je tato teorie v některých kruzích velice oblíbená a vzhledem k Wildeově sexuální orientaci ji nelze vyloučit, nebyla ani nikdy spolehlivě potvrzena. Ani jeden z překladů se nesnaží tuto konotaci v názvu ani dále v textu zdůraznit. U překladu P2 je tato hypotéza zmíněná, ale označená za neprokázanou v poznámkách na konci knihy.³³

Aby Filipa překladatel mohl použít v názvu, musel konzistentně v celém dramatu nahradit jméno Earnest jménem Filip a kreativně musel vyřešit několik dalších situací a narážek spojených s tímto jménem. Tomuto tématu se podrobněji věnujeme níže v kapitole Vlastní jména.

Studentský překladatelský tým se původně rozhodl zachovat překladatelskou tradici a kniha v nakladatelství Jitro vyšla taktéž pod názvem Jak je důležité míti Filipa. Tento název již je u nás zažitý, děti se ho učí ve škole a navíc toto překladatelské řešení bývá často uváděno jako příklad překladatelské kreativity. Používat tento název pro divadelní inscenace ale nebylo možné, protože to nepovolili dědicové práv J. Z. Nováka.³⁴ V Jihočeském divadle v Českých Budějovicích byl tedy nový překlad uveden pod názvem *Není Filip jako Filip* (premiéra 24. března 2006); v Divadle Rity Jasinské Praha pod titulem *Je důležité být (s) Filipem!?* (premiéra: 24. a 25. 10. 2008).³⁵

Lexikální jevy

Vlastní jména

Překlad vlastních jmen naznačuje, zda se překladatel vydal spíše cestou orientace na výchozí či cílový polysystém. Jiří Levý rozlišuje tři přístupy možnosti práce s *proprie*: překlad, substituce a transkripce (přepis).

V případě kompletního počestění jmen se překladatel snaží přizpůsobit reáliím čtenáře, pokud zachová originální znění jmen, snaží se zachytit kolorit originálu. V případě obou překladů se došlo k určitému, pro překlady z angličtiny běžnému kompromisu. Mužská příjmení byla v obou překladech ponechána v původní verzi – transkribována (Cardew, Moncrieff, Chasuble), ženská příjmení byla přechýlena připojením koncovky-ová (Bracknellová, Fairfaxová, Cardewová,

---

³² *Michael Arditti* [online]. c2006 [cit. 2011-11-10]. The Importance of Being Honest: a riposte to Donald Sinden. Dostupné z WWW: < <http://www.michaelarditti.com/non-fiction/the-importance-of-being-honest-a-riposte-to-donald-sinden/> >.

³³ P2, S.169

³⁴ *Jihočeské divadlo* [online]. c2009 [cit. 2011-11-10]. Činohra chystá starou známou komedii s novým názvem!. Dostupné z WWW: < <http://www.jihoceskedivadlo.cz/divadlo/aktualne?qid=119> >.

³⁵ *Divadlo Rity Jasinské* [online]. 2005 [cit. 2011-11-10]. Oscar Wilde — »Je důležité být (s) Filipem!?!«. Dostupné z WWW: < <http://www.drj.cz/index.php?page=filip> >.

Prismová). Některá křestní jména byla ponechána v původní podobě (John, Algernon, Lane). Jméno John je u českého čtenáře známé jako typicky anglické jméno, Algernon ani Lane nemají českou variantu. Jména obou dívek (Cecily, Gwendolen) byla substituována velmi podobnými českými jmény: Cecílie, Gvendolína.

Zvláštní pozornost je potřeba věnovat ústřednímu jménu celé hry: Ernest. Toto jméno je takzvaně mluvící, vyjadřuje vážnost a serióznost svého nositele. Aby se podobného účinku dosáhlo i v češtině, rozhodl se J. Z. Novák substituovat toto jméno jiným, které evokuje taktéž pozitivní vlastnost svého nositele, ač trochu jinou: Filip. S odkazem na rčení „mít filipa“ jméno naznačuje, že jeho nositel je důvtipný. Tým překladatelů toto jméno převzal, zřejmě díky síle překladatelské tradice a obecnému povědomí o tomto překladatelském řešení. Přeložením názvu hry ale potíže s tímto jménem neskončily, překladatelé s ním museli pracovat i nadále.

Algernon nemůže Jackovi uvěřit, že se nejmenuje Ernest: „You look as if your name was Ernest.“ V obou překladech se na podpoření slovní hříčky navíc vyskytne rčení mít filipa. Zatímco u Nováka Algernon tuto kvalitu s Jackem spojuje jen velmi opatrně za použití podmiňovacího způsobu a slova „někdy“, v překladu P2 bez váhání vyhrkne: „A máš filipa.“ V bezprostředně následující větě „You are the most earnest-looking person I ever saw in my life“ Novák zřejmě nepřišel na vhodné řešení a rozhodl se pro překlad omisi, v mladším překladu je použit půvabný neologismus **nejfilipovatější Filip**.

Poslední slova dramatu se shodují s názvem hry. V originále Jack říká tetě Augustě: „I've now realised for the first time in my life the vital importance of being earnest.“ Ačkoliv i P2 dává smysl, až na detail, že velké F ve slově Filip je v této větě vlastně negramatické a je jen odkazem na křestní jméno Filip, (Jack: Právě jsem si poprvé v životě uvědomil, jak je důležité mít Filipa.), P1 je ještě propracovanější: Novák nechá poslední větu vyslovit nikoliv Jacka, ale Gvendolínu, čímž věta „Jasně si uvědomuji, jak je důležité mít Filipa.“ zahrnuje zároveň oba významy: idiomatický, vztažený na Jacka (být chytrý, mazaný) a posesivní vztažený na Gvendolínu (mít k dispozici, vlastnit, někoho jménem Filip). Zajímavé je, že pouze novější překlad používá starší tvar slovesného infinitivu „míti“. Důvodem je zřejmě právě obliba a rozšíření hry v Česku, snad by se dalo mluvit i o idiomatizaci názvu Novákova překladu. Jako doklad tohoto tvrzení uvedu několik titulků internetových zpravodajských a společenských serverů: „Jak je důležité mít Filipa...“³⁶ (myšleno předsedu KSČM Vojtěcha Filipa), „Jak je důležité mít Jobse“,³⁷ „Jak je důležité mít Zlámala. Gólman přišel, chytá a Olomouc zvítězila“³⁸, „Svobodová: Jak je důležité mít Mareše“, „Jak je důležité mít Facebook stránku?“³⁹

---

³⁶ DÁSEK, Tomáš. Jak je důležité mít Filipa.... *Jihlavské listy* [online]. 3. 6. 2009, 2009/06/03, [cit. 2011-11-10]. Dostupný z WWW: < <http://www.jihlavske-listy.cz/blog/2009/06/03/jak-je-dulezite-miti-filipa/> >.

³⁷ *Ekonom.cz* [online]. c2011 [cit. 2011-11-10]. Jak je důležité mít Jobse. Dostupné z WWW: < <http://ekonom.ihned.cz/c1-52718940-jak-je-dulezite-miti-jobse> >.

³⁸ DOČKAL, Jan. *IDNES.cz* [online]. 1.10.2011 [cit. 2011-11-10]. Jak je důležité mít Zlámala. Gólman přišel, chytá a Olomouc zvítězila. Dostupné z WWW: < http://fotbal.idnes.cz/jak-je-dulezite-miti-zlamala-golman-prisel-chyta-a-olomouc-zvitezila-1ik-/fotbal.aspx?c=A111001_1660778_fotbal_ten >.

Originál	P2	Str	P1	Str
You look as if your name was Ernest.	Vypadáš jako Filip. A máš filipa!	20	Vypadáš, jako by ses jmenoval Filip – děláš dojem, někdy, jako bys měl opravdu filipa.	13
You are the most earnest-looking person I ever saw in my life.	Jsi ten nejfilipovatější Filip, jakého jsem kdy viděl.	20	-----	13
My nephew, you seem to be displaying signs of triviality. JACK: On the contrary, Aunt Augusta, I've now realised for the first time in my life the vital Importance of Being Earnest.	Synovče, vypadáš poněkud přihlouple. JACK: Naopak, tetinko. Právě jsem si poprvé v životě uvědomil, jak je důležité míti Filipa	166	Dcero, jak se to chováš? Copak nemáš rozum? Gvendolína: Naopak, matinko. Jasně si uvědomuji, jak je důležité mít Filipa.	89

Překladaelé se rozcházejí u jména Thomas Cardew, již zemřelého nálezce a pěstouna pana Johna Worthinga. Tato postava, které se ve hře osobně nevyskytuje, pouze se o ní mluví. Zatímco v překladu P1 je jméno Thomas počestěno na Tomáš, v překladu P2 bylo substituováno taktéž anglickým jménem Ronald, což vypadá na první pohled nelogicky. Důvodem bylo připravení jazykového materiálu pro překlad věty: „In what locality did this Mr. James, or Thomas, Cardew come across this ordinary hand-bag?“ Záměna jména naznačuje aroganci a přezíravost ze strany lady Bracknellové. V překladu P2 „Kde přesně ten pan Ronald nebo Donald Cardew našel onu docela obyčejnou kabelu?“ je prvek zesměšnění ještě zesílen záměnou rýmujících se jmen Ronald a Donald, přičemž druhé jméno u českého čtenáře může evokovat kačera Donalda.

V původní verzi dramatu a tedy i v překladu P2 krátce vystupuje zahradník Moulton, zatímco ve zkrácené tříaktové verzi dramatu tato postava vypadne, je zmíněn pouze jednou. Zmiňován pouze jednou ve větě „Surely such a utilitarian occupation as the watering of flowers is rather Moulton's duty than yours?“. Z tohoto důvodu bylo vlastní jméno v překladu P1 nahrazeno obecným jménem zahradník.

V závěru hry slečna Prismová poprvé osloví faráře Chasubla křestním jménem: „Frederick!“. Zatímco v P2 je jméno pouze transkribováno s malou úpravou (Frederiku!), Novák se rozhodl pro substituci typickým českým jménem: Bedřichu! Tuto substituci považujeme za zbytečnou až rušivou.

³⁹ PÁV, Jan. *Eikasia.cz* [online]. 31.3.2010 [cit. 2011-11-22]. Jak je důležité míti Facebook stránku?. Dostupné z WWW: <<http://eikasia.cz/index.php/socialni-site/jak-je-dulezite-miti-facebook-stranku/>>.

originál	P2	P1
Mr. Thomas Cardew	Tomáš Cardew	Ronald Cardew,
John Worthing, J. P.	John Worthing	John Worthing, smírčí soudce
Algernon Moncrieff	Algernon Moncrieff	Algernon Moncrieff
Rev. Canon Chasuble, D.D.	Chasuble, farář	Reverend kanovník ThDr. Chasuble
Merriman, Butler	Merriman, sluha	Merriman, komorník
Lane, Manservant	Lane, sluha	Lane, sluha
Lady Bracknell	lady Bracknellová	lady Bracknellová
Hon. Gwendolen Fairfax	Gvendolína Fairfaxová	Baronessa Gvendolína Fairfaxová
Cecily Cardew	Cecílie Cardewová	Cecílie Cardewová
Miss Prism, Governess	slečna Prismová, guvernantka	slečna Prismová, vychovatelka
Mr. Gribbsby, Solicitor	pan Gribbsby, advokát	
Moulton, Gardener	Moulton, zahradník	

Oslovení

Základní funkce oslovení je funkce fatická – navázání či udržení kontaktu s konverzačním partnerem. Každý jazyk má sadu oslovení, která působí přirozeně a také konvenci ohledně frekvence oslovování. Krijtová⁴⁰ například uvádí, že v nizozemštině slovem „paní“ končí téměř každá zdvořilá otázka, zatímco v češtině může toto slovo vyznít i urážlivě jako například ve větě „S tím na mě nechoďte, paní.“ Ekvivalentem běžného oslovení ve výchozím jazyce je běžné oslovení v cílovém jazyce, bez ohledu na to, zda se jedná o doslovný překlad oslovení v originále.

Kdyby se například oslovení „my dear young friend“ přeložilo doslovně „můj drahý mladý příteli“, působilo by nepřirozeně a rušivě. Proto bylo v obou překladech vypuštěno adjektivum young – mladý i posesivní zájmeno my – můj; P2 toto oslovení překládá „milý příteli“, P1 jako „milý kamaráde“. V překladu P2 je oslovení překládáno tak, aby se hodilo do daného kontextu. Například pro překlad oslovení „my dear fellow“ se střídají výrazy „drahý příteli“ či „příteli“ před trochu nadnesenými, výroky, „kamaráde“ či „můj milý“ v situacích, kdy jeden

⁴⁰ KRIJTOVÁ, Olga. *Pozvání k překladatelské praxi : Kapitoly o překládání*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1996. 74 s. ISBN 80-7184-215-X : S. 22

druhému sdělují nějakou nepříjemnou pravdu nebo si jeden z druhého trochu utahují, „hochu“ v kontextu poučování, někdy je oslovení kvůli plynulosti dialogu vynecháno. V P1 překládání oslovení funguje obdobně. Poměrně často zde ale nalezneme výraz „milý kamaráde“, který se v P2 nevyskytuje vůbec. P1 ho využívá při poučování. V P1 Gvendolína svou matku několikrát oslovuje výrazem matinko, zatímco v novějším P2 je preferováno oslovení maminko či mamá. Někdy P2 nahrazuje oslovení jinými fatickými prostředky, např. oslovení „ My dear boy“ přeložené v P1 „drahý hochu“ nahrazuje P2 slovy „co tě nemá“.

Originál	P2	Str	P1	Str
My dear fellow,	můj milý.	17	Milý kamaráde	11
my dear young friend	milý příteli	27	milý kamaráde	17
Certainly, Aunt Augusta.	Ovšem, tetinko	28	Zajisté teto Augusto.	18
Thanks, mamma	Ne, díky, maminko .	28	Děkuji, matinko	18
My dear boy,	Co tě nemá	44	Drahý hochu	29

Diminutiva

Podle Fritze Göttingera⁴¹ lze kvalitu překladu orientačně posoudit i bez porovnání s originálem pokud se zaměříme na přítomnost jazykových prostředků, které existují v cílovém, ale nikoliv ve výchozím jazyce. Také sám Jiří Levý říká: „Nebudete-li užívat těch specifických prostředků svého jazyka, pro které nemůže být dán podklad v originále, bude výrazová škála překladu chudší, než bývá v původní literatuře, která je sepsána v jazyce překladu.“

Jedním takovým specifickým prostředkem češtiny jsou diminutiva. Ve spisové angličtině můžeme tuto kategorii vyjádřit premodifikujícím adjektivem „little“. Diminutivní koncovky se vyskytují spíše v neformální angličtině, například sufix -ie (Charles → Charlie, Margaret → Maggie), či -y (Algernon → Algy, dog → doggy, mum → mummy). Naopak v češtině je frekvence diminutiv velká⁴² a tento jazyk je také bohatý na formy diminutiv. Lexikalizovanými diminutivy (chlebičky, hodinky) se zabývat nebudeme.

Oba překlady využívaly tyto možnosti češtiny. Algernon objeví Jackově cigaretovém pouzdru nápis „From little Cecily, with her fondest love to her dear Uncle Jack.“. Oba překlady respektují souvislost mezi vyjádřením citů například ve věnování a zvýšeným výskytem

⁴¹ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Vydání třetí, upravené a rozšířené verze druhé. Praha : Ivo Železný, nakladatelství a vydavatelství s.r.o., 1998. 386 s. ISBN 80-237-3539-X : S. 73

⁴² CHAMONIKOLASOVÁ, Jana ; RABOUSEK, Jiří. Diminutive expressions in translation : a comparative study of English and Czech. *Belgian Journal of Linguistics*. 2007, 21, 1, s. 37-52. Dostupný také z WWW: <<http://muni.cz/research/publications/715342>>. ISSN 0774-5141.

zdrobnělin, shodně tedy slovo uncle překládají jako strýček, grandfather jako dědeček, a jméno (little) Cecily jako (malá) Cecilka, teta Augusta odejde do hudebního salóнку (music room), „You silly boy!“ překládají jako „Ty hlupáčku!“ respektive „Vy hlupáčku!“, ukřivděné slečny si říkají sestřičko (sister). V překladu P2 jsme našli více zdrobnělých křestních jmen: Gvendolínka se zde vyskytuje desetkrát, Cecilka dokonce dvacetkrát. Výskyt zdrobnělých jmen zde zvyšuje rozhovor obou slečen, které se zdánlivě velice zdvořilou formou hádají, se kterou z nich se Filip (Ernest) vlastně zasnoubil. Mimochodem, i toto jméno je v překladu P2 dvakrát zdrobněno do podoby Filípek.

V některých případech se zdrobňuje v obou překladech, ale v každém jinak.

Originál	P2	Str	P1	Str
From little Cecily, with her fondest love to her dear Uncle Jack.	Drahému strýčku Jackovi. S vroucí láskou tvá malá Cecilka .	20	Od malé Cecilky z něžné lásky drahému strýčkovi Jackovi.	12
mamma,	maminko	28	matinko	18
Cecily is not a silly romantic girl	hloupoučké romantické děvčátko.	48	hloupé romantické děvčátko.	31
box	skříňky	104	krabičce	55
slight error	chybička .	114	to se asi trošinku mýlíte	61
pretty little head?	Co tě to napadá, drahoušku ?	122	v té vaší hezké hlavince	65

Vzhledem k tomu, že zdrobněliny nemají obvykle základ v anglickém originálu a jsou přidávány na základě kontextové a stylistické vhodnosti, je přirozené, že nalezneme mnoho případů, kde je diminutivum použito pouze v překladu P1 nebo pouze v překladu P2.

Originál	P2	Str	P1	Str
the thing isn't yours after all.	ta věcička vlastně není tvoje	18	... tohle pouzdro vůbec není tvoje.	11
smokingroom	salónku	18	v kuřáckém pokoji	11
not quite so very alluring in appearance	hezounkou tváříčku	112	nevypadala tak tuze lákavě	60
My own Ernest!	Ty můj Filípku!	32	Můj Filipe!	23
buttonhole	růžičku do klopky.	68	květinu na klopku	43
You dear romantic boy.	romantický chlapečku ...		vy drahý romantický chlapče	57

Originál	P2	Str	P1	Str
good looks	pěkný zevnějšek	68	hezká tvářička	43
rather reckless.	jsem se nechoval dvakrát zodpovědně	64	trošičku	41
a very young girl's	mladé dívky,		mladinké dívenky	53
little ring	prsten	104	prstýnek	54
half an hour.	půl hodiny	108	půlhodinka	57
young person	mladá osoba,	138	osůbka	75

Problematika překladu reálií

Velkou potíž pro překladatele mohou představovat narážky na fakta známá běžně v době a oblasti vzniku originálu, ale neznámá v prostředí, do něhož se dílo převádí. Podle Levého⁴³ překladatel musí volit mezi obecným významem a zvláštními, jedinečnými prvky, zachovanými jako součást koloritu často na úkor srozumitelnosti.

Geografie

Podobně jako u překladu vlastních jmen, tak i u jen místních existuje k překladu více přístupů. Králová⁴⁴ uvádí kalk, transkripci, substituci, explifikaci a generalizaci. Asi nejčastěji místní jména zůstávají v původním znění (transkripce), čímž přispívají k místnímu koloritu a přenášejí příjemce překladu do země vzniku originálu. Pro překlad dramatu je ale důležité, aby bylo cizojazyčné jméno vyslovitelné. V analyzovaném textu se vyskytuje název správního území v hrabství Kent Tunbridge Wells, s jehož artikulací by většina českých herců neměla mít problémy. Další geografická jména v obou překladech převedená pouze transkripcí jsou ulice Upper Grosvenor Street a londýnské čtvrti Bayswater a Albany. Český čtenář je sice ochuzen o konotace, že „Albany je rezidence poblíž náměstí Piccadilly Circus, kde často žili svobodní mládenci“⁴⁵ a „Bayswater – čtvrt v luxusní části Londýna, která ovšem v devadesátých letech 19. století nebyla mezi vyššími vrstvami v módě“,⁴⁶ drama ale není učebnice místopisu viktoriánského Londýna a dramatický dialog musí mít především spád, překladatel ho nemůže příliš natahovat vnitřními vysvětlivkami. Zde byl tedy upřednostněn prvek jedinečného, název

⁴³ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Vydání třetí, upravené a rozšířené verze druhé. Praha : Ivo Železný, nakladatelství a vydavatelství s.r.o., 1998. 386 s. ISBN 80-237-3539-X : S. 114.

⁴⁴ KRÁLOVÁ, Jana. Proper names in inter-cultural communication. In JETTMAROVÁ, Zuzana, et al. *Tradition versus modernity : from the classic period of the Prague School to translation studies at the beginning of the 21st century*. Vyd. 1. Praha : Togga, 2008. s. 92. ISBN 978-80-7308-221-5 : S.92.

⁴⁵ LANDOW, George P. *The Victorian Web : Literature, History and Culture in the Age of Victoria* [online]. 7 June 2007 [cit. 2011-11-22]. The Albany. Dostupné z WWW: <<http://www.victorianweb.org/art/architecture/london/101.html>>.

⁴⁶ P2, s. 170

byl zachován v původním znění. Naopak při překladu jména náměstí Grosvenor Square oba překlady zobecňují a vysvětlují. Toto místo je uvedeno ve větě „... it would prove a serious danger to the upper classes, and probably lead to acts of violence in Grosvenor Square.“ Z porovnání originálu a překladu P2 v zrcadlovém vydání („... znamenalo by to vážné ohrožení vyšších tříd a v ulicích by se zase děly nepřístojnosti“) by čtenář mohl usoudit, že zde geografický název zastupuje událost, která se zde v minulosti stala. Na Grosvenor Square proběhlo opravdu několik protestních akcí, například demonstrace proti válce ve Vietnamu v roce 1968 či protest proti základně v Guantanámu roku 2007⁴⁷, na žádnou z nich ale Wilde odkazovat nemůže, protože proběhly až dávno po jeho smrti. Ani na webové stránce i British Online History s poměrně podrobnou historií Grosvenor Square⁴⁸ nejsou zmíněny žádné události tohoto druhu, které by proběhly před rokem 1895. Wilde tedy ústy Lady Bracknell mluví pouze hypoteticky, přičemž vychází z předpokladu, že by se případné sociální nepokoje mohly odehrát právě na tomto náměstí. Žili zde totiž příslušníci bohatých aristokratických rodin, jak zmiňuje i British Online History: „The high social status of the Square was nevertheless one of the constants of the estate.“ Z tohoto důvodu je lepší překlad P1, který zobecňuje Grosvenor Square jako „bohaté čtvrti“, čímž zachovává nejdůležitější prvek sdělení (invariant). V překladu se ale ztratila souvislost mezi hypotetickým násilím na Grosvenor Square a bydlištěm lady Bracknellové v přilehlé Grosvenor Street, překladatel alespoň naznačil její obavy o své vlastní bezpečí slovy „znamenalo by to vážné ohrožení vyšších tříd“.

Originál	P2	Str	P1	Str
If it did, it would prove a serious danger to the upper classes, and probably lead to acts of violence in Grosvenor Square.	Kdyby mělo, znamenalo by to vážné ohrožení vyšších tříd a v ulicích by se zase děly nepřístojnosti.	38	... k násilnostem v bohatých čtvrtích.	25

Obdobně pracuje překlad P2 s ulicí St. James' Street. Invariantem není přesná lokalita, ale fakt, že se jedná o veřejné místo, kde je velká pravděpodobnost být viděn – řekněme obdoba „Václaváku“ v Praze. Ve zkráceném originále je tato pasáž vynechána.

Ne vždy je uplatňována prostá transkripce. Pokud je v cílové oblasti vžitá zdomácnělá podoba místního jména, většinou se použije i v překladu. To je případ města London, které je v českém prostředí známé jako Londýn. Tento název je někdy uveden i jako konkretizace anglického „town“, například v překladu P1 věty „why you are Ernest **in town** and Jack in the country.“- „Proč jsi **v Londýně** Filip a na venkově Jack?“ V překladu P2 je zachované obecné pojmenování město.

⁴⁷ Ravishlondon.com [online]. 2008 [cit. 2011-11-22]. Grosvenor Square, Mayfair. Dostupné z WWW: <[http://www.ravishlondon.com/items/\(375\).html](http://www.ravishlondon.com/items/(375).html)>.

⁴⁸ SHEPPARD, F. H. W. . *British History Online* [online]. Copyright 2011 [cit. 2011-11-22]. Grosvenor Square. Dostupné z WWW: <<http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=42125>>.

Originál	P2	Str	P1	Str
why you are Ernest in town and Jack in the country.	proč jsi ve městě Filip a na venkově Jack.	22	Proč jsi v Londýně Filip a na venkově Jack?	14
why you are Ernest in town and Jack in the country.	proč jsi ve městě Filip a na venkově Jack.	22	Proč jsi v Londýně Filip a na venkově Jack?	14
there is not a single chap (...), who would be seen walking down St. James' Street with his own father.	ani jeden z našich známých by se nikdy neukázal na veřejnosti s otcem.	44	---	--

U překladu pojmu Victoria Station bylo v obou českých překladech přeloženo slovo Station jako nádraží. Toto odpovídá překladatelskému úzu: celý název nádraží je sice „Victoria Station“, ale není zvykem pojem „natahovat“ ponecháním obecného jména a přidáním jeho českého překladu. Zatímco v P1 se bylo proprium Victoria ponecháno v nominativu, P2 ho počesťuje a převádí do genitivu.

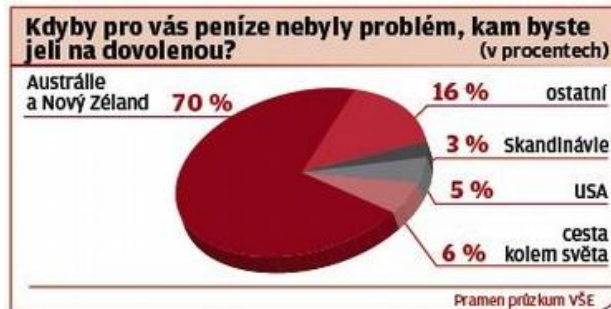
Originál	P2	Str	P1	Str
Victoria Station	Viktoriině nádraží.	42	na nádraží Victoria.	27

- A** Bayswater - čtvrť, kde byl nalazen prázdný kočárek
- B** Belgrave Square, Jack zde vlastní dům
- C** Grosvenor Street, místo hypotetických sociálních nepokojů
- D** Grosvenor Street, bydliště Lady Brackellové
- E** Half Moon Street, Algernonův byt
- F** St. James's Street, synonymum "veřejného místa"

Obrázek 1: Vybraná místa zmíněná v dramatu *The Importance of Being Earnest*

Obrázek 2: Obliba Austrálie v u Čechů, zdroj: deník E15

Velice zajímavá je substituce na základě rozdílných konotací spojených s určitou geografickou oblastí. Když Cecílie oznamuje Algernonovi (domnělému Filipovi), že ho strýček Jack chce poslat do Austrálie, dočká se reakce: „Australia! I'd sooner die“ (Austrálie? To bych radši umřel). Tento komentář může českého čtenáře překvapit, představí si

totiž spíše příjemné místo, kam by se třeba i rád podíval. Například ekonomický deník E15 přinesl v roce 2010 zprávu, že pokud by se Češi nemuseli ohlížet na finance, 70% z nich by rádo navštívilo právě Austrálii či Nový Zéland.⁴⁹ Pro Brity dříve ale Austrálie bývala synonymem trestaneckých kolonií a v poznámkách k překladu P2 se uvádí: „Ke konci devatenáctého století ctihodné rodiny často posílaly své nezvedené syny do Austrálie, aby se v těžkých podmínkách napravili.“ Z tohoto důvodu byla Austrálie v překladu P2 nahrazena Sibiří, kterou lidé v postkomunistických Čechách v souvislosti se sovětskými gulagy asociují s nepříjemnostmi, vyhnáním, trestem a tvrdou prací. Protiargumentem by mohlo být, že zmínka o Sibiři neodpovídá Wildeově době a časoprostorové souřadnosti vzniku originálu, Jedná se tedy o překlad orientovaný na příjemce. Vzhledem k funkci této reálie (pobavit diváka bez nutnosti dlouhého vysvětlování; text se zaměřením na formu) je tento posun adekvátní.

Novák v překladu ponechává Austrálii. Snad si v té době i Češi více spojovali Austrálii s britskou trestaneckou kolonií, především v té době ještě v Československu ještě neexistovalo obecné povědomí o gulazích.

Originál	P2	Str	P1	Str
Uncle Jack is sending you to Australia.	Strýček Jack vás posílá na Sibiř.	66	Strýček Jack vás posílá do Austrálie	42
Australia! I'd sooner die.	Na Sibiř?! Brr, to bych radši umřel.	66	Do Austrálie! To bych radši umřel.	42

Originál	P2	Str	P1	Str
why you are Ernest in town and Jack in the country.	proč jsi ve městě Filip a na venkově Jack.	22	Proč jsi v Londýně Filip a na venkově Jack?	14

⁴⁹ MICHAL, Jiří. Češi by chtěli k protinožcům. E15 [online]. 12.5.2010, 0, [cit. 2011-11-22]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.e15.cz/byznys/obchod-a-sluzby/cesi-by-chteli-k-protinozcum>>.

Jídlo

Každý národ má určitý repertoár svých typických pokrmů. Názvy pokrmů se mohou lišit regionálně, obec od obce, někdy dokonce rodinu od rodiny. I v jednom jazykovém společenství se pak mohou vést vášnivé diskuze o tom, zda je možné palačinky nazývat i amoletami a jaký je rozdíl mezi topinkami a chlebu ve vejci. Čím jsou si dané kultury blíže, tím větší je pravděpodobnost, že čtenář překladu zná typická jídla uvedená ve výchozím textu. Také zde můžeme pozorovat vliv globalizace: mnoho Čechů zná například italský dezert tiramisu, americké hamburgery a muffiny, španělské chorizzo a paellu. U pokrmů, které ještě nevešly v obecné povědomí cílového publika, se překladatel rozhoduje mezi několika postupy. Exotizací nazýváme postup, kdy překladatel použije původní název pokrmu k dokreslení koloritu země. V některých případech může být tento název doplněn vnitřní vysvětlivkou. Dalším možným postupem je adaptace: nahrazení cizokrajného jídla podobným pokrmem známým cílovému publiku. Některé víceslovné popisné názvy lze víceméně doslovně přeložit, i když čtenář daný pokrm nezná, dokáže si ho alespoň přibližně představit.

Vazby České republiky na Velkou Británii jsou po sametové revoluci poměrně intenzivní, postavení angličtiny jako světového jazyka a jeho intenzivní učení způsobilo také zájem o britskou kulturu a realie. Mnoho anglických výrazů zdomácnělo v českém prostředí často

Obrázek 3: Crumpets.html

s přizpůsobeným pravopisem. Zatímco Jiří Zdeněk Novák překládal „cucumber sandwiches“ jako okurkové chlebičky, v novějším překladu je použit výraz „okurkové sendviče“, který lépe vystihuje fakt, že se okurky nacházejí mezi dvěma chleby, nikoliv navrch.

Za zmínku stojí také překlad výrazu **bread and butter**, který zřejmě v době vzniku představoval opravdu chléb s máslem, jak uvádí i Novák v P1, ovšem v překladu P2 se setkáme s výrazem **toasty s máslem**, který více odpovídá současné představě o typické britské stravě. Zcela neznámý je v českém prostředí

výraz crumpets. Na stránkách abcdieta se dočteme, že se jedná o „okrouhlé kynuté pečivo po jedné straně rýhované jako plástev“.⁵⁰ Vzhledově se nejvíce blíží našim kynutým lívanečkům a podobně jako ony mohou i crumpets“ být podávány s džemem. P2 (palačinky) lépe vystihuje způsob jejich přípravy, P1 (koláčky) zase přiblíží čtenáři jejich velikost a tvar.

Ačkoliv by se mohlo na první pohled zdát, že i výraz muffins by mohl být přeložen jako dnes již v Čechách populární muffiny, ani jeden překlad tento výraz nepoužívá. Důvodem je, že sladké pečivo v papírových košíčcích známé u nás jako muffiny odpovídá americkým „muffins“, zatímco v Británii v 19. století tento výraz popisoval pečivo tvaru vyšších kulatých placek, které se obvykle jí rozříznuté, opečené a pomazané máslem.⁵¹ Tento způsob konzumace zřejmě byl

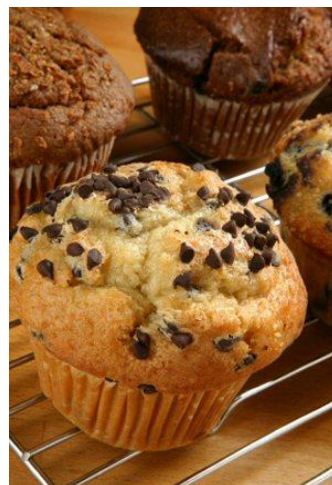
⁵⁰ Dieta : hubněte zdravě [online]. 2006 - 2011 [cit. 2011-11-22]. Crumpet - pečivo. Dostupné z WWW: <<http://www.abcdieta.cz/crumpet-pecivo>>.

⁵¹ Longman. *Dictionary of Contemporary English* [online]. c2010 [cit. 2011-11-22]. Muffin. Dostupné z WWW: <<http://www.ldoceonline.com/dictionary/muffin>>

motivací pro Novákův překlad **toasty**. V P2 je výraz muffins přeložen jako koblíhy, které jsou sice také kulaté, ale mají sladkou náplň uvnitř a konzumují se nerozkrojené.⁵²

Obrázek 5: English muffins

Obrázek 4: Muffiny

Podle klasifikace Kathariny Reissové⁵³ bychom zkoumaný text klasifikovali jako text s důrazem na formu (formbetonter Text), hlavním důvodem zmiňování pečiva muffins je fakt, že si Jack a Algernon nacpávají břicha v situaci, kdy bychom čekali, že se budou snažit zachránit vztah se svými nastávajícími. Tomuto účelu stejně dobře poslouží toasty jako koblíhy. Pokud by byl text s důrazem na obsah (například pojednání britské gastronomii či kuchařka), nebyla by takové záměna možná. S jídlem souvisí i další výrazy, které nepopisují přímo potraviny. **Afternoon tea** či jen tea je název pro odpolední svačinu, u které se mimo jiné podává čaj. P1 je s výrazem **odpolední čaj** orientován na výchozí prostředí. Tato realie je v českém prostředí poměrně známá především jako “čaj o páté”. P2 se s překladem **odpolední svačina** orientuje na české cílové prostředí.

Obrázek 6: Muffin dish

Českému čtenáři je pravděpodobně neznámý pojem **muffin-dish**⁵⁴, který můžeme popsat jako hlubší talíř s poklopem, který pomáhá uchovat anglické muffiny teplé. Protože u nás podobné nádobí není běžné, substituují ho překlady slovem **mísa** (P1), respektive postmodifikovaným výrazem **mísa na koblíhy** (P2).

⁵³ REISS, Katharina. *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik : Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen*. München : Max Hueber Verlag, 1971. 124 s. ISBN 978-3190067176.

Originál	P2	Str	P1	Str
(Lane is arranging afternoon tea on the table,	připravuje odpolední svačinu	12	prostírá k odpolednímu čaji	7
cucumber sandwiches	okurkové chlebičky	12	okurkové sendviče	7
salver	tác s chlebičky	12	mísa s chlebičky	7
Gwendolen is devoted to bread and butter.	Gvendolína toasty s máslem miluje.	16	Gvendolína chléb s máslem zbožňuje.	10
crumpets	palačinek	28	koláčky	18
Bread and butter	Toast s máslem	118	Chléb s máslem	63
Cake	Dort	118	Koláč	63
muffins	koblihy	126	toasty	68
muffin-dish	mísu	128	mísu na koblihy	
tea-cake.	bábovku	128	koláč	69

Metrická soustava

Ve Velké Británii se na konci devatenáctého století používaly tzv. imperiální jednotky – palce, libry, pinty atd. Českému čtenáři jsou tyto názvy zpravidla známé, ale často si je nedokáže převést na v Čechách používané jednotky SI. Ve zkoumaném textu se dvakrát objevuje jednotka objemu „a pint“, což odpovídá 0.568 litru.⁵⁵ Ani v jednom z překladů nebyla tato měrná jednotka zachována, byla nahrazena buď výrazem **láhev** (P1 i P2) nebo **sedmička** (P2). Sedmička sice je více než pinta, ale je to v češtině běžný výraz popisující objem vína. Důležitější než přesné množství vypitého alkoholu je zde plynulost dialogu. V obou případech je překlad orientován na příjemce.

Originál	P2	Str	P1	Str
Yes, sir; eight bottles and a pint	Přesně tak, pane. Odepsal jsem osm a půl lahve.	12	Ano, pane, osm lahví a půl.	7
an entire pint bottle	celou sedmičku	144	celou láhev	79

⁵⁵ Longman. *Dictionary of Contemporary English* [online]. c2010 [cit. 2011-11-22]. Pint. Dostupné z WWW: <<http://www.ldoceonline.com/dictionary/pint>>.

Ostatní reálie

V této části se budeme zabývat ostatními reáliemi, které nespádají do předchozích

kategorií. Hned v první scénické poznámce se objevuje termín „morning-room“, což je podle slovníku Longman⁵⁶ zastaralý výraz pro pohodlný pokoj obvykle ve větším domě používaný především ráno a dopoledne. Protože takový pokoj cílové publikum spíše nezná, jsou v obou překladech použity běžnější výrazy pro pokoj, které jsou ovšem stále asociovány s vyšší společností. P1 mluví o přijímacím pokoji, P2 o salónu. Výraz salón či salónek je dnešnímu čtenáři bližší.

Originál	P2	Str	P1	Str
Morning-room	Přijímací pokoj (P1)	12	Salón (P2)	7

Územně správní území county v České republice neznáme, překladatelé se rozhodli nesubstituovat ho českými ekvivalentem například okres, ale zcela ho vypustit a vyjádřit zcela jiným způsobem. Větu „By the way, Shropshire is your county, is it not?“ překládá P1 jako „Vaše **rodina je celá** ze Shropshiru, ne?“ a P2 jako „Mimochodem, to je v Shropshiru, **to tvoje sídlo**, vid?“ V obou případech bylo vhodným způsobem vyjádřeno místo původu, bydliště.

Originál	P2	Str	P1	Str
By the way, Shropshire is your county , is it not?	Vaše rodina je celá ze Shropshiru, ne?	14	Mimochodem, to je v Shropshiru, to tvoje sídlo , vid?	9

Ironický Jack zmiňuje instituci Divorce Court. P2 použil termín „rozvodové soudy“, ty ale v Česku neexistují, manželství se rozvádějí u klasického okresního soudu, proto je vhodnější na cílový pól zaměřené řešení P1 „rozvodové řízení“.

Originál	P2	Str	P1	Str
The Divorce Court was specially invented for people whose memories are so curiously constituted.	Rozvodové soudy jsou tu právě pro lidi s tak přizpůsobivou pamětí.	10	Rozvodové řízení bylo zvláště vynalezeno pro lidi s pamětí takhle pozoruhodně seřízenou.	10

Jack tvrdí, že kvůli ztracenému pouzdru na cigarety psal zoufalé dopisy Scotland Yardu, čímž je myšleno policejní ředitelství Metropolitní policie, tedy policie působící na území tzv. Velkého Londýna (s výjimkou samotného London City). Ani v jednom ze zkoumaných překladů není tato reálie vysvětlena, vychází se z presupozice, že je tento pojem zakotven v podvědomí cílového publika, zřejmě především díky knihám o Sherlocku Holmesovi. Tato znalost ovšem není zcela

⁵⁶ Longman. *Dictionary of Contemporary English* [online]. c2010 [cit. 2011-11-22]. Morning room. Dostupné z WWW: <<http://www.ldoceonline.com/dictionary/morning-room>>.

samozejmá, především mladým lidem, kteří tyto detektivní příběhy nečetli, pojem Scotland Yard nic neříká. Možná by bylo přece jen dobré vložit drobou vnitřní vysvětlivku.

Originál	P2	Str	P1	Str
I have been writing frantic letters to Scotland Yard about it. I was very nearly offering a large reward.	Píšu kvůli tomu zoufalé dopisy Scotland Yardu. Už jsem chtěl vypsát velkou odměnu pro nálezcce.	11	Píšu o něm jak blázen Scotland Yardu. Jen tak tak jsem nenabídl vysokou odměnu.	11

Lady Bracknellová se potenciálního zete vyptává mimo jiné také na jeho politické smýšlení. Jackova příslušnost k liberálním unionistům je pochválena, neboť je Lady Bracknellová počítá k „Tories“. V češtině sice existuje slovo toryové, které je použito i překladu P1, to ale znají spíše jen lidé, kteří se více zabývají angličtinou a Británií. V překladu P2 je tedy tento pojem substituován generalizací „konzervativci“.

Originál	P2	Str	P1	Str
I am a Liberal Unionist.	Patřím k liberálním unionistům.	26	Jsem liberární unionista.	26
Oh, they count as Tories.	To jsou skoro konzervativci.	26	Ach, ty počítáme k toryům.	26

Ve větě „all the three-volume novels that Mudie sends us“ proprium Mudie označuje oblíbenou síť knihoven pana Charlese Edwarda Mudieho. Tyto knihovny v letech 1842 až 1894 dokonce ovlivnily britskou literaturu jednak požadavkem, aby co nejvíce románů bylo třídílných, což ovlivnilo strukturu, styl a zápletku, jednak orientací na středostavového čtenáře ovlivnil témata, látku a morální poselství viktoriánského románu.⁵⁷ Překladatelé nahradili tuto realii apelvativem knihovna (P1) či obchody (P2). Autoři překladu P2 věděli, že se jedná o knihovnu, neboť to uvádějí v poznámkách na konci knihy. Proč se nakonec rozhodli pro zcela obecné vyjádření „kterých jsou plné obchody“ není zcela jasné.

Originál	P2	Str	P1	Str
Mudie sends us.	kterých jsou plné obchody.	38	jaké nám posílají z knihovny	38

I několika v dalších případech Novák používá pro překlad reálií transkripci a tým mladých překladatelů generalizaci. Například „Maréchal Niel“ je v překladu P2 nahrazeno obecným pojmenováním „čajová růže“ a „Morning post“ je přeloženo prostě jako noviny.

⁵⁷ LANDOW, George P. *The Victorian Web* [online]. 2001 [cit. 2011-11-23]. Mudie's Select Library and the Form of Victorian Fiction. Dostupné z WWW: <<http://www.victorianweb.org/economics/mudie.html>>.

Originál	P2	Str	P1	Str
Maréchal Niel?	Čajovou růží?	43	Maréchal Niel?	43
the Morning Post	noviny	59	Morning Post	59

Naopak „Empire“, název „kabaretu na Leicester Square, který byl silně kritizován feministkami pro nemravnost,⁵⁸ byl v P2 ponechán v původním znění, ačkoliv pravděpodobně není v obecném povědomí lidí, kdežto P1 zvolil vysvětlující apelatium „kabaret“.

Originál	P2	Str	P1	Str
to the Empire	v Empire	50	Někam do varieté	32

Lexikální rozdíly a nepřesnosti

V této kapitole se budeme věnovat rozdílům v překladu jednotlivých lexikálních jednotek, které nespádají do předchozích kategorií, a nejedná se o frazeologismy.

Při překladu slov z jednoho jazyka do druhého často není jednoznačné, jaký ekvivalent je nevhodnější použít. Je běžné, že má překladatel na výběr z celé řady úplných či částečných synonym. Rozdíly v systému existují v rovině denotační: určité jazykové pole v jednom jazyce či druhém jazyce může být rozvinutější (například Laponci a Eskymáci mají větší počet výrazů pro sníh než angličtina, může se odlišovat rozdělení jazykového spektra) nebo pojmenování mohou zdůrazňovat jiné aspekty skutečnosti. Ještě citlivější je oblast konotační: ta je závislá na kultuře a může se velice rychle změnit pod vlivem událostí, slovo donedávna neutrální se může velice rychle stát příznakovým. Knittlová⁵⁹ rozlišuje tři typy překladových ekvivalentů:

1. Úplné protějšky (shoda v rovině denotační i konotační a stylové)
2. Částečné protějšky
  - a. rozdíly formální
    - i. jednoslovnost x víceslovnost
    - ii. explicitnost x implicitnost
    - iii. jmenné řetězce a předložkové vazby
  - b. denotační
    - i. specifikace x zobecnění
  - c. konotační,
  - d. pragmatické)
3. Nulové protějšky

⁵⁸ WILDE, Oscar. *Jak je důležité mítí Filipa*. Z angl. orig. přel. Olga Ferjenčíková ...[a kol.]. Vyd. 1. Praha : Jitro, 2004. 175 s. ISBN 80-903106-3-X : S. 169.

⁵⁹ KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2000. 134 s. OLA001 1-116.589 : s. 32

Překladatel musí z potenciálních možností vybrat ten výraz, který je co nejkvivalentnější jak významově tak i stylisticky a z hlediska konotací.

U překladu perfectly disgraceful je přesnější překlad P2 (dokonale skandální), který také odráží kontrast obou složek tohoto slovního spojení. V překladu P1 je adjektivum disgraceful převedeno na substantivum hanebnost.

Originál	P2	Str	P1	Str
perfectly disgraceful	dokonale skandální.	16	prostě hanebnost	9

Podobně v překladu slov **very vulgar** zůstává v P2 adverbium a adjektivum (**dost nefér**), v překladu P1 je adjektivum nahrazeno substantivem (**veliká nestoudnost**). P1 udržuje si vyšší stylovou úroveň konverzace připomínající mluvu lepší společnosti, P2 je bližší současné běžné češtině.

Originál	P2	Str	P1	Str
It is very vulgar to talk like a dentist when one isn't a dentist. It produces a false impression.	To je dost nefér , když žádný zubař nejsi. Uvádíš tím lidi v omyl.	20	A to je veliká nestoudnost mluvit jako zubař, když zubař nejsi.	13

Algernon se domnívá, že přijet s úmyslem zasnoubení není „pleasure“ (potěšení, zábava), nýbrž „business“ (obchod). V obou překladech byl tento jednoslovný výraz blíže specifikován, tedy nahrazen dvouslovným vyjádřením „pracovní cesta“ (P2), popř. „obchodní jednání“ (P1). Oba výrazy jsou v některých kontextech synonymní, zde má řešení P1 obsahující slovo „obchodní“ možná cyničtější nádech. Podobná formální změna, nahrazení jednoslovného výrazu dvouslovným, proběhla také u překladu věty „What are your **politics**?“, kde bylo substantivum politics přeloženo u P1 jako politické smýšlení, u P2 jako politické názory.

Originál	P2	Str	P1	Str
I call that business.	Tohle je spíš pracovní cesta.	16	Tomuhle říkám obchodní jednání.	10
What are your politics ?	Jaké máte politické názory?	40	Jaké je vaše politické smýšlení?	26

Jack již nechce vypisovat odměnu pro nálezce cigaretového pouzdra poté, co zjistil, že ho u sebe má Algernon. Ten se na něj (snad na oko) zlobí slovy „I think that is rather mean of you, Ernest, I must say.“ Nesouhlas tedy vyjadřuje elegantním stylem britské aristokracie za využití techniky hedging – uvozovacími frázemi I think, I must say a rather zmírňuje dopad slova mean (šprosté, podlé). Řešení P1 (To je od tebe špinavost, Filipe) je bližší stylu originálu, zachovává oslovení křestním jménem, slovo špinavost patří k vyššímu stylu. Řešení Ty jsi ale skrblík (P2) je méně zdvořilé a bližší dnešní běžné mluvě.

Originál	P2	Str	P1	Str
I think that is rather mean of you, Ernest, I must say.	Ty jsi ale skrbník.	18	To je od tebe špinavost, Filipe.	12

Algernon objasňuje svůj příbuzenský vztah ke Gwendolíně slovy „Gwendolen is my first cousin“. Angličtina má poměrně propracovanou terminologii ohledně příbuzenských vztahů. Pokud se jedná o dívku,⁶⁰ „first cousin“ znamená sestřenice (dcera strýce nebo tety), „second cousin“ je dcera bratrance či sestřenice jednoho z rodičů, „first cousin twice removed“ je vnučka bratrance či sestřenice atd. V obou překladech je first cousin přeloženo jako sestřenka, které Slovník spisovného jazyka českého⁶¹ definuje jako „zdrob. k sestřenice; sestřenice“, někdy se ale také používá ve významu anglického „second cousin“. Snad proto dodává P1 ke slovu sestřenka pro upřesnění „z prvního kolene“, P2 zachovává určitou nejednoznačnost.

Originál	P2	Str	P1	Str
Gwendolen is my first cousin	Gwendolína je moje sestřenka	18	Gwendolína je má sestřenka z prvního kolene.	11

S rodinnými vztahy trochu souvisí také pojem guardian – podle slovníku Longman⁶² je to člověk, který je právně zodpovědný za opatrování dítěte především v případě úmrtí jeho rodičů. V češtině rozlišujeme mezi dvěma právními termíny. Na webových stránkách Právnické fakulty Masarykovy univerzity⁶³ se dočteme, že: „opatrovník vykonává pouze některá práva a povinnosti za rodiče“ a „poručník je nezletilému ustanoven tehdy, jestliže dítě nemá zákonného zástupce“, například v případě úmrtí rodičů. Jelikož z dramatu víme, otec Cecílie, pan Cardew je po smrti, proto je přesnější překlad P1 „poručník“ než řešení P2 „opatrovník“.

Originál	P2	Str	P1	Str
guardian to his grand-daughter	opatrovníkem své vnučky	22	poručníkem	14

Někdy se překladatelská řešení zcela či téměř shodují, ačkoliv se nejedná o úplné protějšky nebo je použito poměrně řídké používané slovo. Takovými příklady je překlad slova **forte** ve spojení „... is not your **forte**“ jako „silná stránka“, konkretizace neurčitěho zájmena

⁶⁰ cousin může být muž i žena

⁶¹ Ústav pro jazyk český. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. c2011 [cit. 2011-11-23]. Dostupné z WWW: <<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?db=ssjc>>.

⁶² Longman. *Dictionary of Contemporary English* [online]. c2010 [cit. 2011-11-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.ldoceonline.com/>>.

⁶³ DÁVID, Radovan. *Informační systém Masarykovy univerzity* [online]. 3.3.2009 [cit. 2011-11-23]. Opatrovnictví a poručenství. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps08/rp_aktual/web/pdf/opatrovnictvi_a_porucenstvi.pdf>.

„something“ ve větě „I thought there was something“ substantivem „háček“ či překlad glasses, poměrně neutrálního výrazu přeložitelného jako brýle, slovem „lorňon“.

Originál	P2	Str	P1	Str
is not your forte	není tvou silnou stránkou	24	není tvá silná stránka	15
I thought there was something.	Já věděla, že v tom budeháček.	40	Tušila jsem, že že v tom bude nějaký háček.	26
glasses	lorňonem	112	lorňonem	58

Algernon nevěří Jackovi jeho pravé jméno, protože ho zná pod jménem Filip (v originále Ernest), a protestuje slovy “It’s on your **cards**.” Je zajímavé a možná trochu paradoxní, že v současnosti používanější výraz „vizitky“ je použit ve starším překladu P1 a v novějším překladu P2 nalezneme výraz „navštívenka“, který dnes již minimálně ve světě obchodu působí poněkud zastarale.

Originál	P2	Str	P1	Str
It’s on your cards .	Máš to napsané na navštívenkách .	20	Máš to i na vizitkách .	13

V některých případech sáhl překladatelský kolektiv po výrazu, který je významově trošku dále od významu výrazu v originále, ačkoliv Novákův doslovnější překlad zní také dobře, ne-li lépe. Adjektivum advanced (pokročilý) evokuje stupně zdokonalování v nějaké oblasti, například v cizím jazyce, tanci či v tomto případě v bunburizování. Superlativ **most advanced** Bunburyists přeložený v P1 jako **nejpokročilejší** Bunburista byl v P2 mírně adaptován, dočteme se o jednom z **nejdokonalejších** bunburistů. Podstatu bunburizování Algernon vysvětlí vzápětí: „I have invented an **invaluable** permanent invalid called Bunbury“. Zatímco výraz neocenitelný (P1) stejně jako anglické invaluable popisuje nevyčíslitelnou cenu, řešení P2 „šikovný“ je nejednoznačné: zde je použito ve smyslu šikovná vychytávka či užitečná věc, ale protože se jedná o osobu, mohlo by to být pochopeno i ve smyslu šikovný, zručný člověk.

Originál	P2	Str	P1	Str
You are one of the most advanced Bunburyists I know.	Jsi jeden z nejdokonalejších bunburistů, které znám.	24	Jsi dokonce nejpokročilejší Bunburista, jakého znám.	15
I have invented an invaluable permanent invalid called Bunbury, in order that I may be able to go down into the country whenever I choose.	Já jsem si vymyslel velmi šikovného invalidu Bunburyho	24	Já jsem si vymyslel neocenitelného chronicky churavého přítele Bunburyho.	15

Někde se překlady liší mírou expresivity. Jack i Algernon popisují své zamýšlené ukončení bunburizování slovesem kill (zabít). K první takovéto zmínce se překladatelé postavili rozdílně: v P2 bylo na expresivitu ubráno, skoncovat s někým může také znamenat jen přestat se s někým bavit či stýkat. V překladu P2 se naopak expresivita ještě zvýšila, sloveso zavraždit zní drastičtěji a brutálněji než zabít. (I z právního hlediska je zabití méně závažným trestným činem než vražda, neboť vražda předpokládá úkladný čin.) Dále v textu se přístup srovnal na neutrální výraz zabít.

Originál	P2	Str	P1	Str
I am going to kill my brother,	se svým mladším bratrem skoncuju .	26	svého bratra zavraždím	16
ALGERNON: (Airily.) Oh! I killed Bunbury this afternoon. I mean poor Bunbury died this afternoon.	ALGERNON: (ležérně) Zabil jsem ho dnes odpoledne. Tedy chci říct, zemřel dnes odpoledne.	136	ALGERNON: (jakoby nic): Ale, já Bunburyho dneska odpoledne zabil. Totiž, chudák Bunbury umřel dneska odpoledne.	75

Při překladu zvolání „How idiotic you are!“ je v překladu P1 bez servítek řečeno „Ty jsi idiot!“, zatímco v překladu P2 nalezneme o mnoho mírnější vyjádření „Nedělej ze sebe šaška!“

Originál	P2	Str	P1	Str
How idiotic you are!	Nedělej ze sebe šaška!	44	Ty jsi idiot!	29

Jindy je naopak P2 expresivnější než P1 a snad i než samotný originál: například „very tedious time“ překládá jako „příšerně nudný život“, zatímco P1 se spokojuje s „tuzé nudnými časy“; „ghastly tune“ nás jistě tahá za uši v podobě „příšerná odrhovačka“ než „odporná melodie“; „hard work“ přeložená v P1 jako „těžká práce“ je v P2 díky expresivnějšímu výrazu „dřina“ stručnější, ale plastičtější. Bez opory v originále byl výraz „turning bad people into good people“ přeložený Novákem věrně „obracet špatné lidi... v lidi dobré“ v P2 zexpresivněn do podoby „dělat z vyvrhelů... andílky“. Protože se Wilde v originále snaží využívat všech možností angličtiny a zachází s ní velmi hravě, domníváme se, že ani u překladu není tomuto postupu co vytknout.

Originál	P2	Str	P1	Str
very tedious time	příšerně nudný život.	26	tuzé nudné časy	16
ghastly tune	příšernou odrhovačku	44	odpornou melodii	29
hard work	dřina	30	těžká práce	32
turning bad people into good people	dělat z vyvrhelů ... andílky	58	obracet špatné lidi ... v lidi dobré	37

V případě „beastly competition“ je expresivnější „zuřivá konkurence“ (P2) barvitější a agresivnější (a tím i bližší originálu) než téměř neškodná „protivná konkurence“.

Originál	P2	Str	P1	Str
beastly competition	zuřivá konkurence.	26	protivná konkurence	17

Algernonova kritika lidí, kteří žertují o jídle, končí povzdechem: „It is so shallow of them.“ Novákovo řešení „to prozrazuje **mělkou** povahu“ působí poněkud nepřirozeně, spojení „mělká povaha“ je poměrně řídké, na googlu se najde jen několik málo výskytů. P2 nabízí mnohem běžnější vyjádření, které je ale zároveň velmi přesné: „Připadá mi to hrozně **povrchní**.“

Originál	P2	Str	P1	Str
It is so shallow of them.	Připadá mi to hrozně povrchní .	26	to prozrazuje mělkou povahu.	17

Někdy je dobré, když je překlad o trošku explicitnější než originál, aby nedošlo k nedorozumění. Obavy Lady Bracknellové „It would put my table completely out“ v Novákově překladu P1 „To by mi úplně zničilo **uspořádání tabule**“ umožňují interpretaci, že se jedná o rozmístění talířů, příborů a ubrousků, P2 jasněji vyjadřuje, že se jedná o zasedací pořádek.

Originál	P2	Str	P1	Str
It would put my table completely out.	Tím bys mi úplně zničil zasedací pořádek .	30	To by mi úplně zničilo uspořádání tabule .	19

V dnešní době politické korektnosti člověka trochu zarazí vyjádření „poor Bunbury is a dreadful invalid“ i Novákův překlad „Chudák Bunbury je strašný mrzák“, který evokuje spíše nadávku než politování. Ani v angličtině není toto vyjádření běžné, například na googlu se vyskytuje téměř výhradně v kontextu této hry. V P2 se dozvíme, že „chudák Bunbury je vlastně **úplný invalida**“, přičemž invalida je dnes akceptovatelnější, i když ne zcela politicky korektní výraz pro osobu se zdravotním postižením. Překlady slovního spojení „sympathy with invalids“ ukazuje posun slovní zásoby: starší překlad zmiňuje „účast s nemocnými“, novější upřednostnil „soucit“. Nedá se říci, že by slovo účast bylo již zastaralé, ale soucit je dnes zřejmě v těchto souvislostech používanější.

Originál	P2	Str	P1	Str
Yes; poor Bunbury is a dreadful invalid .	Chudák Bunbury je vlastně úplný invalida .	30	Chudák Bunbury je strašný mrzák .	19
Nor do I in any way approve of the modern sympathy with invalids.	A ten soucit s invalidy, který je dnes tak v módě, se mi vůbec nezamlouvá.	30	Ale tu moderní účast s nemocnými rovněž nikterak neschvaluji.	19

Zvláštní reduplikovaný výraz shillyshallying má vypadá na první pohled jako překladatelský oříšek, ale jeho význam „příliš dlouho se rozhodovat“ umožňuje překladatelům nalézt bez větších obtíží český ekvivalent: P1 mluví o rozkolísanosti, P2 o nerozhodnosti.

Originál	P2	Str	P1	Str
this shillyshallying	Taková nerozhodnost	30	Tahle rozkolísanost	19

Nejen z hlediska obsahu, ale také překladatelsky je zajímavá pasáž, kde Gvendolína vysvětluje, proč se její nastávající musí jmenovat Filip. Že žije ve století ideálů se tato mladá dáma dozvěděla v „the more expensive monthly magazines“ – v dražších měsíčnících. P1 vynechává informaci o periodicitě, snad zbytečně, protože české slovo „měsíčník“ lze bez obav použít. P2 nahrazuje informaci o vyšší ceně výrazem „exkluzivnější“, což mimo obětované částky také evokuje určitou společenskou prestiž. Z této bašty moderny se dle Gvendolíny tato informace rozšířila i na „the provincial pulpits“, které Novák překládá doslovně jako venkovské kazatelny. Překlad P2 ovšem přihlíží k aktuální náboženské situaci v Čechách a pro zachování významu „dostalo se to obecného povědomí“ zobecňuje kazatelny na celá malá města. Lpění na kazatelkách by totiž spíše evokovalo, že se o věku ideálů doslechlo i několik zbožných babiček.

Originál	P2	Str	P1	Str
more expensive monthly magazines	Exkluzivnější měsíčníky	32	v dražších časopisech	21
and has reached the provincial pulpits,	a už se o tom prý mluví i na malých městech	32	a zvěst o tom prý pronikla i na venkovské kazatelny	21

Ani Gvendolínina kritika jména Jack není pro překladatele procházkou růžovým sadem. Slova „**there is very little music in the name Jack, if any at all,**“ rozhodně není možné překládat doslovně jako „ve jménu Jack je velmi málo hudby, pokud vůbec nějaká“. Překladatelé se tedy snažili najít jiné výrazy související s hudbou a akustikou vůbec. O trošku blíže zůstal Novák, který si hraje s výrazem melodický, tato hra se ovšem v závěru stává poněkud krkolomnou: „**Jack je pramálo melodické, ne-li vůbec nemelodické.**“ I P2 začíná elegantně: „Jack **vůbec nezní hezky**“, ve druhé části se ale nakupí záporná slova: „**vlastně vůbec nijak nezní.**“ Anglický dovětek „if any at all“ zní oproti těmto konstrukcím velice lehce. Ještě složitější je překlad následující věty. „It does not thrill. It produces absolutely no vibrations...“ Anglická slova thrill i vibrations evokují hudbu, podobně jako rozechvívání (P1), avšak vibrace (P2) a vzrušování (P1 i P2) mohou mít spíše sexuální konotace.

Originál	P2	Str	P1	Str
No, there is very little music in the name Jack, if any at all, indeed. It does not thrill. It produces absolutely no vibrations...	Jack vůbec nezní hezky, vlastně vůbec nijak nezní. Vůbec mě nevzrušuje. Vůbec žádné vibrace...	34	Ne, Jack je pramálo melodické, ne-li vůbec nemelodické. To nevzrušuje. A ani trošku nerozechvívá.	22

Při překládání je nutné vycházet z typu textu. V textech s důrazem na formu jako je tato divadelní hra není chybou přeložit „There is no time to be lost” jako „Nesmíme ztratit ani minutu“ (P1) či „Nesmíme ztratit ani vteřinu“(1). Všechny tyto věty jsou v kontextu hry ekvivalentní, protože říkají totéž: „Nesmíme ztrácet čas, musíme jednat”. V textu se zaměřením, na obsah, například v učebnici fyziky, by ovšem nebylo možné zaměňovat termíny čas, minuta a vteřina.

Originál	P2	Str	P1	Str
There is no time to be lost.	Nesmíme ztratit ani minutu.	34	Nesmíme ztratit ani vteřinu.	22

Lady Bracknellová má zvyk nenadále vcházet do místnosti a tak nalezne Johna klečícího a žádajícího právě Gwendolínu o ruku. Tuto pozici jeho těla nazve „semi-recumbent“. Pokud je pozice „recumbent“, znamená to, že dotyčný leží na zádech či na boku⁶⁴. „Semi-recumbent”

Obrázek 7: Kufř kožený - necesér

bychom mohli přeložit jako polosed. Protože v té době podle scénických poznámek Jack klečí před Gwendolínou, a mezi polosedem a klekem je podstatný rozdíl, není cílem Lady Bracknellové přesně popsat pozici, kterou Jack zaujal, jako spíše jeho mírné zesměšnění. K tomuto účelu poslouží stejně nezvyklé slovo pololežatý (P1: „pololežatá pozice”) jako ležerní („ležerní poloha vašeho těla“).

Originál	P2	Str	P1	Str
semi-recumbent posture.	ležerní poloha vašeho těla	36	pololežatá pozice	24

V dramatu Jak je důležité mítí Filipa se vyskytuje celá řada nejrůznějších zavazadel. John odvozuje svůj původ od „hand-bag”, v P1 přeložené jako příruční brašna, v P2 jako cestovní kabelka. Podle slovník Longman⁶⁵ je handbag malá taška, ve které ženy nosí peníze a osobní věci. Této definici nejlépe odpovídá kabelka, ta ovšem často bývá příliš malá a těžko by se do ní vešlo dítě, byť novorozené. Snad aby evokovali střední velikost, tedy něco mezi kabelkou a

⁶⁴ Longman. *Dictionary of Contemporary English* [online]. c2010 [cit. 2011-11-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.ldoceonline.com/>>.

⁶⁵ Longman. *Dictionary of Contemporary English* [online]. c2010 [cit. 2011-11-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.ldoceonline.com/>>.

cestovní taškou, nepoužili překladatelé častější⁶⁶ výraz „cestovní taška“, ale řidčeji používané „příruční brašna (P1) či „cestovní kabel“ (P2). Další zavazadla vyjmenovává komorník Merriman, když oznamuje Jackovi, že se k nim nastěhoval Algernon. Zmiňovanými zavazadly jsou „portmanteaus“, slovníkem Longman definované jako velmi velké kufry, které se při otevření rozdělí na dvě části. Autorovi originálu zde zřejmě šlo o zdůraznění objemu, tedy že Algernon s sebou přivezl hodně velkých zavazadel, proto je vhodnější překlad P1 „lodní kufry“ než diminutivum „kufříky příruční“. Algernon si s sebou také přivezl „dressing-case“, který v Novákově překladu chybí. Ve zkráceném překladu jsou ale zmiňovány, překladatel je tedy vynechal zřejmě proto, že nevěděl, jak je přeložit. Dressing case původně používali ke konci 18. století muži příslušející k vyšší třídě, a to především v USA a v Evropě. V době jeho rozšíření ještě ženy příliš necestovaly, proto bylo toto zavazadlo speciálně uzpůsobeno pro muže., obsahovalo například přihrádky na holicí potřeby. V devatenáctém století se začalo rozmáhat i cestování žen a zavazadla se tomu uzpůsobila.⁶⁷ Internetový slovník na portálu centrum.cz⁶⁸ nabízí překlad necesér, který i podle obrázku exponátu Slezského zemského muzea na stránkách esbirky.cz odpovídá popisovanému předmětu. Tento termín ale bohužel není obecně známý a většina příjemců sdělení by stejně nevěděla, o čem je řeč. Proto je lepší řešení použité v P2: toaletní kufřík, protože i člověk, který tento pojem nikdy neslyšel, si může představit kufřík, do kterého se ukládají toaletní a kosmetické potřeby. Nejméně problematické jsou „hat-boxes“, pod pojmy „krabice s klobouky“ i „pouzdra na klobouky“ si představíme totéž.

Originál	P2	Str	P1	Str
In a hand-bag.	V cestovní kabele .	27	V příruční brašně .	27
portmanteaus,	kufříky příruční	50	Lodní kufry	50
dressing-case	jeden toaletní (kufřík)	50	----	50
hat-boxes,	pouzdra na klobouky	50	Krabice s klobouky	50

Nešikovný je překlad P1 „intellectual pleasures“ jako „prožitky duchovní“. Pod pojmem duchovní dnes rozumíme něco spojeného spíše s náboženstvím či mystikou než se vzděláním a inteligencí. Rozkvět ducha v P2 je v hodnější, protože si pod ním představíme rozvoj kognitivních schopností. Chybou je také překlad „utilitarian occupation“ jako „prospěchářská práce“. Samotné slovo utilitarian sice lze přeložit i jako prospěchářský, jelikož se ale mluví o tom, že by květiny měl zalévat spíše zahradník než slečna Cecílie, nedá se rozhodně mluvit o prospěchářství. Lepší je zde mluvit o „praktické činnosti“ (P2).

⁶⁶ Ve vyhledávači google měla uvedená slovní spojení následující počet výskytů: „příruční brašna“ 2280; „cestovní kabel“ 1 020; „cestovní taška“ 359 000, „příruční taška“ 3 330

⁶⁷ Conjecture . *WiseGEEK* [online]. c2003 - 2011 [cit. 2011-11-23]. What is a Dressing Case?. Dostupné z WWW: <<http://www.wisegeek.com/what-is-a-dressing-case.htm>>.

⁶⁸ *Centrum.cz slovníky* [online]. c2011 [cit. 2011-11-10]. Dostupné z WWW: <<http://slovníky.centrum.cz/>>.

Originál	P2	Str	P1	Str
Intellectual pleasures	rozkvět ducha	36	prožitky duchovní	36
utilitarian occupation	praktickou činností	36	prospěchářská práce	36

Trochu podivně zní výraz „dostat někoho do vážné kaše“ (P1). Pokud by se neformální výraz „serious scrape“ překládal idiomem, měl by znít „... do pěkné kaše“. Překladu P2 „do pěkného maléru“ se nadá nic vytknout.

Originál	P2	Str	P1	Str
serious scrape	do pěkného maléru.	35	do vážné kaše	35

Jako důvod fiktivní smrti fiktivního Jackova bratra neprošla dědičná mrtvice a tak byla nakonec vybrána jiná zdravotní potíže: „severe chill“ neboli „těžké nachlazení“ (P1). To ale zřejmě mladým překladatelům přišlo málo pravděpodobné, nachlazený byl již téměř každý, a to opakovaně, obvykle to spraví jen pár dní v posteli a teplý čaj. Kvůli věrohodnosti bylo v překladu P2 použito závažnější onemocnění – zápal plic. Při vysvětlování jeho úmrtí rodině ovšem byla přidáno i nachlazení jako příčina tohoto onemocnění.

Originál	P2	Str	P1	Str
severe chill.	pořádný zápal plic	48	těžké nachlazení	30
A severe chill,	Prý zápal plic – bratr se nejspíš silně nachladil.	72	Smrtelné nastuzení.	45

Zajímavý je překlad scénických poznámek, u kterých na rozdíl od zbytku hry může překladatel upozadit snahu o stylistickou dokonalost a měl by naopak překládat co nejpřesněji a nejdoslovněji. Při inscenaci tato slova vůbec nezazní, jedná se o instrukce pro rekvizitáře, režiséra, herce a kteří se je pak snaží co nejvěrněji „přetlumočit“ divadelními prostředky: úpravou jeviště, mimikou, gestikulací, intonací a podobně.

Než vstoupí Lady Bracknellová na návštěvu do Algernonova bytu, zazvoní. V originále se píše „The sound of an **electric** bell is heard“ a Novák překládá doslova „Je slyšet **elektrický** zvonek.“ Autoři P2 usoudili, že se dnes při vstupu do domu zvoní téměř výhradně na zvonek připojený na elektřinu, slovo „elektrický“ tedy považovali za nadbytečné a překládají poznámku jen jako „ozve se zvonek“.

Originál	P2	Str	P1	Str
The sound of an electric bell is heard.	Ozve se zvonek.	26	Je slyšet elektrický zvonek.	17
				dnes vyvolává asociace elektrického zvonku - ok

Především ve scénických poznámkách se objevuje poměrně velké množství adjektiv popisujících gesta či duševní rozpoložení postav. Jejich překlad není nejjednodušší, jedná se o

specifickou ne tak běžně používanou slovní zásobu a tato adjektiva (na rozdíl od konkrétních jmen popisujících třeba předměty běžné potřeby) nemusí mít jednoznačné ekvivalenty v cílovém jazyce a je nutné vybrat nejlepší z výrazů v daném významovém okruhu.

Mezi tato adjektiva patří například příslovce „languidly“, s významem pomalu nebo líně, se zapojením minima energie a aktivity⁶⁹. Slovem „languidly“ se označuje způsob, jakým Algernon sdělí svému sluhovi, že nemá zájem poslouchat sluhovo vyprávění o jeho milostném a rodinném životě. V P1 nalezneme překlad „unaveně“, které označuje hlavně momentální fyzický stav, v P2 je zvoleno spíše postojové adverbium „vlažně“.

Originál	P2	Str	P1	Str
languidly	vlažně	12	unaveně	8

Adverbium „sententiously“ se v dramatu vyskytuje dvakrát, ale nalezneme čtyři různé překlady, z čehož je patrné, že překladatelé kromě slovníkového významu museli také zvažovat kontext.

„Sententiously“ mluvíme, když ostatním říkáme, jak se mají chovat, a tím vyjadřujeme nesouhlas s jejich dosavadním chováním⁷⁰. Poprvé tímto způsobem má Jack sdělit Algernonovi, co si myslí o jeho názoru na manželství ve třech, podruhé kritizuje slečna Prismová prvotní církví doporučený celibát. Podle P1 má Jack promluvit „mravoučně“, podle P2 „poučně“. Každý z překladů se tedy zaměřuje na jiný aspekt: P1 je bližší originálu, herec pravděpodobně bude mluvit spíše káravým tónem, P2 se zaměřuje na formu kárání, na fakt, že Jack takzvaně dělá chytrého, když říká: „That, my dear young friend, is the theory that the corrupt French Drama has been propounding for the last fifty years.“ („Tuto teorii, milý příteli, se nám už padesát let snaží vnutit zhýralí francouzští dramatikové.“) V případě slečny Prismové bylo „sententiously“ v P1 přeloženo jako „kazatelsky“, v P2 byl zvolen výraz „rozhodně“.

Originál	P2	Str	P1	Str
sententiously	poučně	27	mravoučně	17
sententiously	rozhodně	70	kazatelsky	44

Citoslovce

Citoslovce jsou nesklonná slova, která nestojí v syntaktickém vztahu k žádnému větnému členu. Dělí se na primární a sekundární. Primární citoslovce jsou většinou jednoslabičná a mohou obsahovat hlásky či jejich kombinace, které se jinde v jazyce nevyskytují. Sekundární

⁶⁹ Longman. *Dictionary of Contemporary English* [online]. c2010 [cit. 2011-11-23]. Dostupné z WWW: < <http://www.ldoceonline.com/> >.

⁷⁰ Longman. *Dictionary of Contemporary English* [online]. c2010 [cit. 2011-11-23]. Dostupné z WWW: < <http://www.ldoceonline.com/> >.

citovoslovce vznikla z jiných slovních druhů, například „Good heavens!“⁷¹ Hustota výskytu citovoslovců závisí na funkčním stylu textu. V odborné literatuře a formálních textech se téměř nevyskytují, zato v dialozích jsou poměrně časté.

I ve zkoumaném dramatu nalezneme celou řadu citovoslovců. Poměrně časté je citovoslovce údivu oh (34 výskytů), spojení „on earth“ (20 výskytů) ve třech modifikacích (what on earth, why on earth, how on earth), či zvolání Good heavens! (12 výskytů).

Z překladatelského hlediska je zajímavé především ironické zopakování citovoslovce „good heavens“ ve spojení se jménem jedné z hlavních hrdinek hry, Gwendolínou. Tím, že je toto sekundární citovoslovce včleněno doprostřed klidně vyslovené věty, částečně ztrácí charakter citovoslovce. V P2 Cecílie začlení citovoslovce do oslovení „Ano, můj ty bože. S Gwendolínou“, vlastně tedy oslovuje Algernona „můj ty bože“. V P1 je vytvořena dlouhá složenina, jejímž vyskoňováním vzniká výrazný komický účinek: „Ano, s Panenanebigwendolínou.“

CECILY: (...) May I ask you: are you engaged to be married to this young lady?

ALGERNON: (...)To what young lady? Good heavens! Gwendolen!

CECILY: Yes! **To good heavens, Gwendolen**, I mean to Gwendolen.

Jedno z mnoha „good heavens“ vyhrkne zděšený Algernon v reakci na teorii svého sluhy, že se v domácnostech ženatých mužů vyskytuje méně kvalitní šampaňské než u svobodných. P1 překládá toto zvolání standardním „Pane na nebi!“, v P2 byl ale upřednostněn expresivnější překlad celou větou: „Zachraň se kdo můžeš!“

Originál	P2	Str	P1	Str
Good heavens!	Zachraň se kdo můžeš!	12	Pane na nebi!	8

Alas je knižní anglické citovoslovce vyjadřující smutek či obavy.⁷² Slečna Prismová jím vyjadřuje svůj zármutek nad tím, že její román nebyl nikdy vydán. V překladu P1 Novák použil dnes již zastaralý výraz „**Pohříchu, nikoliv**“. V P2 zůstalo prosté „kdepak“ a o neradostném rozpoložení slečny Prismové se dozvíme až v dalším textu.

Originál	P2	Str	P1	Str
Alas! no.	Kdepak.	61	Pohříchu nikoliv.	38

⁷¹ DUŠKOVÁ, Libuše. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. Praha : Academia, 2006. 674 s. ISBN 80-200-1413-6 : S.. 305

⁷²Longman. *Dictionary of Contemporary English* [online]. c2010 [cit. 2011-11-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.ldoceonline.com/>>.

V následující tabulce je uvedeno několik dalších překladů citoslovcí. Obecně by se dalo říci, že u Nováka převažují mírnější výrazy jako „prosím tě“, „propána“ a „pro všechno na světě“, kolektiv překladatelů častěji sáhl po expresivnějších výrazech jako „kruci“, „sakra“ a „proboha“.

Originál	P2	Str	P1	Str
What on earth do you do there?	A to se tam nenudíš?	14	Co tam propána děláš?	9
Why on earth do you say that?	Co tím proboha myslíš?	16	Co to povídáš, prosím tě?	10
What on earth do you mean?	Na co narážíš?	18	Co tím myslíš, prosím tě?	11
My dear fellow, what on earth is there in that?	Prosím tě , co je na tom tak divného?	20	Co je na tom divného, milý kamaráde?	12
For Heaven's sake give me back my cigarette case.	Tak už mi, kruci , to pouzdro vrať.	20	Pro všechno na světě, vrať mi to pouzdro.	13
Bunburyist? What on earth do you mean by a Bunburyist?	Bunburista? Co to má, kruci , znamenat?	22	Bunburista? Propána , co je to bunburista?	14
What on earth do you mean?	Co tím sakra myslíš?	24	Co tím propána myslíš?	15
For heaven's sake,	Hlavně	26	Pane na nebi	17
Dear me,	Páni!	28	božítku	18
For goodness' sake	Kristepane,	44	Pro smilování boží	29
Admirably! Admirably!	Ale jistě!	74	Báječně! Báječně!	47
Oh no.	To ne!	100	Kdepak!	53
Good heavens!	Panebože!	122	Pane na nebi!	73

Frazeologické obraty a jejich neologizace

Frazém a idiom jsou Čermákem⁷³ definovány jako: „ nemodelové a ustálené syntagma prvků, z nichž (aspoň) jeden je z hlediska druhého členem extrémně omezeného a zavřeného paradigmatu (formálně a většinou i sémanticky)“. Podobně podle Slovníku synonym a frazeologismů jsou frazeologismy „ustálená pojednání složená ze dvou i více slov, jež bereme jako pojmenovávací jednotky.“⁷⁴ Tento slovník frazeologismy třídí do následujících skupin:

1. frazeologické obraty intenzifikační neboli zesilující
  - a. slovní přirovnání: krade jako straka
  - b. větné přirovnání: spal, jako když do vody hodí
  - c. intenzifikace přídavným jménem: příslovcem: mravenčí píle
  - d. intenzifikace podstatným jménem: po zuby ozbrojený
  - e. intenzifikace větou účinkovou: lže, až se mu od huby práší
2. frazeologické obraty verbalizační neboli slovesné (např. mít strach, lapat po dechu, propadnout zoufalství)
3. frazeologické obraty konkretizační neboli rčení
  - a. slovesná rčení: mlátit prázdnou slámu
  - b. substantivní rčení: novinářská kachna
  - c. adverbiální rčení: za pět minut dvanáct
  - d. adjektivní rčení: všemi mastmi mazaný
  - e. ustálená přirovnání: Straší mu ve věži.

Frazémy, které jsou syntakticky větami, nazývá František Čermák⁷⁵ propozičními frazémy a idiomy. Řadí k nim například přísloví, pranostiky, pořekadla, pozdravy, slogany, aforismy, hádanky, známé citáty, okřídlená slova a rozpočítadla; protože tyto tradiční termíny nejsou systematické, kategorizuje Čermák propoziční frazémy z hlediska formy, funkce a z pragmatického hlediska.

Z hlediska ustálenosti a variantnosti rozlišuje Mlacek⁷⁶ následující kategorie frazémů:

- **petrifikované frazeologické jednotky** (naprostá ustálenost, není možná žádná změna, např. marná sláva)
- **paradigmatické formy a paradigmatické řady** frazeologických jednotek (alespoň jeden komponent je možné částečně ohýbat, někdy je také volnější pořadí komponentů, např. kámen úrazu – kamenem úrazu)

---

⁷³ FILIPEC, Josef; ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1985. 281 s. Dostupné z WWW: <<http://ucnk.ff.cuni.cz/doc/prop-if.rtf>>.

⁷⁴ BEČKA, Josef Václav. *Slovník synonym a frazeologismů*. Praha: Novinář, 1977. 432 s. ISBN 59-015-75.

⁷⁵ ČERMÁK, František. Propoziční frazémy a idiomy v češtině. In *Frazeografia słowiańska*. Red. M. Balowski, W. Chlebda. 2001: Uniwersytet Opolski, Opole. s. 93-101.

⁷⁶ Mlacek 1984, str. 101), MLACEK, Jozef. *Slovenská frazeológia. 2. doplněné vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984.*

- **varianty frazeologických jednotek** (různé podoby s morfologickými, syntaktickými či lexikálními změnami, při zachování významu)
- **aktualizace** či neologizace nebo parafráze frazeologické jednotky (lexikální, morfologické nebo syntaktické změny frazeologizmů, které narušují ustálenost jednotky, čímž vytváří nový význam dle aktuální potřeby)

Wildeův jazyk je bohatý na jazykové hříčky, nalezneme zde nejen frazeologismy, ale velice často si z přísloví, klišé a lidových moudrostí dělá legraci tím, že je obrátí naruby. Tento proces nazýváme neologizací frazeologismů.

Hned v prvním rozhovoru s Jackem prohlásí Algernon: „Divorces are made in Heaven,“ čímž aktualizoval rčení „marriages are made in heaven“, kterou Novák v P1 přeložil doslovně „manželství se rozvádějí v nebi“. Toto řešení jistě není nesrozumitelné, ale ztratila se z něj dimenze aluze. V P2 je řešení „Co Bůh rozvádí, člověk nekomentuj“ parafrází formule ze svatebního obřadu „Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj“. Překlad P2 tedy dokázal zachovat obě dimenze této věty.

Originál	P2	Str	P1	Str
Divorces are made in Heaven	Co Bůh rozvádí, člověk nekomentuj.	16	Manželství se rozvádějí v nebi.	10

Dále Algernon obhajuje Jackovi svůj úmysl pokračovat v předstírání péče o nemocného přítele Bunburyho slovy: „in married life three is company and two is none,“ čímž sarkasticky obrací naruby anglické rčení „two is company, but three is none“. Možná, že se tímto otočením přísloví ale vrací zpět ke kořenům, nápadně se totiž podobá latinskému úsloví „Tres faciunt collegium“, tedy „tři tvoří společenství“. Tato věta ovšem nevypovídá nic o charakteru manželství ve starověkém Římě, jedná se o zásadu starořímského práva, která znamená, že v přítomnosti tří lze už jednat.⁷⁷ V češtině neexistuje frazeologický ekvivalent, ke kterému by bylo potřeba odkazovat. P2 označuje přítomnost třetí osoby v manželství ironicky slovem „veseleji“, P1 taktéž ironicky mluví o zábavě.

Originál	P2	Str	P1	Str
in married life three is company and two is none.	V manželství je ve třech hned veseleji.	26	v manželství musí být na zábavu tři, dva na to nestačí.	16

I dále se Wilde ústy svých postav ironicky vyjadřuje o manželství: Algernon mluví o své známé, vdově lady Harburyové. V idiomu „her hair turned white /grey with grief“ (ze zármutku jí zešedivěly/zbělely vlasy) nahrazuje šedou či bílou barvu zlatou, která konotuje něco příjemného až slavnostního, čímž dává najevo vdovinu radost nad smrtí jejího manžela při zachování slov o smutku (from grief). V obou překladech nalezneme shodné slovo „zezlátly.“

⁷⁷ BEČKA, Josef Václav. *Slovník synonym a frazeologismů*. Praha : Novinář, 1977. 432 s. ISBN 59-015-75.

Originál	P2	Str	P1	Str
hear her hair has turned quite gold from grief.	Vlasy jí prý ze samého žalu dočista zezlátly.	28	... jí vlasy tím zármutkem úplně zezlátly.	19

Algernon označuje flirtování s vlastní manželkou jako „washing one’s **clean** linen in public“, přičemž vychází z idiomu „washing one’s **dirty** linen in public“. I v češtině se říká „prát **špinavé** prádlo na veřejnosti“, v obou překladech tedy bylo jednoduše vyměněno slovo „špinavý“ za „čistý“. Jediný rozdíl je v uvozovacích slovech. Zatímco P2 překládá slova „It is simply“ vcelku přesně a zachovává tak formu metafory, P1 z ní vložením slůvka „jako“ vytváří přirovnání.

Originál	P2	Str	P1	Str
It is simply washing one’s clean linen in public.	Prostě takové veřejné praní čistého prádla.	24	To je jako prát na veřejnosti čisté prádlo.	16

Slovní spojení „at a moment’s notice“ byl v obou překladech nahrazen českými slovními spojeními. I když je řešení P1 **na obrtlíku** v češtině stále používané (google našel 13000 výskytů), působí řešení P2 „jen tak přes noc“ aktuálněji a je také rozšířenější. (Na googlu nalezeno 66400 výskytů řetězce „jen tak přes noc“).

Originál	P2	Str	P1	Str
at a moment’s notice.	jen tak přes noc	58	na obrtlíku	37

Wilde nahrazuje výraz „respect for the young“ (úcta ke stáří) obratem „respect for the young“ (úcta k mládí) a pro zvýšení komického efektu tento nový koncept doplňuje atributem „old-fashioned“. Zatímco v překladu P2 byl tento atribut vpuštěn, P1 vhodně využívá zastarávajícího výrazu starosvětský.

Originál	P2	Str	P1	Str
The old-fashioned respect for the young is fast dying out.	Úcta k mládí je na ústupu.	52	Starosvětská úcta k mládí kvapem vymírá.	33

V dramatu třikrát (ve zkráceném dvakrát) zazní s úst slečny Prismové přísloví „As a man sows so let him reap.“ V češtině existuje hned několik ekvivalentních přísloví. Nejbližší je ekvivalent „Jak kdo zaseje, tak také sklídí.“, ten nalezneme již v bibli (List Galatským, 6:7). Častější jsou přísloví „kdo seje vítr, sklízí bouři“ a „Jak si kdo ustele, tak si lehne.“ Významově vzdálenější, ale stále na téma, že akce vyvolává reakci, by bylo rčení „co sis nadrobil, to si také sněž“ a přísloví „Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá“.

V prvním případě (P2 s. 86) je přísloví v obou překladech přeloženo jako „Jak si kdo ustele, tak si lehne.“ Delší originál poté navazuje slovní hříčkou „But men don’t sew,“ která je založená na

homofonosti sloves sow (sít) a sew (šít) a zároveň na použití generického maskulina man (muž) ve smyslu člověk, kdokoliv. V překladu P2 tedy muselo být vybráno být takové přísloví, aby bylo možné na něm založit podobnou slovní hříčku. Řešení „Ale muži si přece nestelou, slečno...“ je povedené. Stlaní podobně jako šítí na konci devatenáctého století bylo vnímáno spíše jako ženská práce. V přísloví „Jak si kdo ustele, tak si lehne“ sice není přítomné žádné generické maskulinum, ale to smyslu neškodí, protože se v předchozím kontextu mluvilo o muži – o strýčkovi Jackovi.

Podruhé komentuje slečna Prismová zmiňovaným příslovím údajnou smrt strýčka Jacka v důsledku nachlazení. Oba překlady jsou zde vtipnější než originál: v originále se jedná o repetici dříve vysloveného přísloví bez dalších slovních hříček (kontext jinak není o setí), v překladu P1 (Jak si kdo ustele, tak ať si lehne) navíc můžeme vidět souvislost mezi slovesem lehnout si v přísloví a eufemismem pro smrt (ulehnout k věčnému spánku). I v překladu P2 koresponduje znění přísloví „Kdo seje vítr, sklízí bouři“ s okolnostmi úmrtí: nachlazení obvykle souvisí se špatným počasím.

I ve třetím případě, který nalezneme jen ve čtyřaktovém dramatu, byla v češtině zdůrazněna na rozdíl od originálu souvislost mezi formální stránkou zvoleného přísloví (Jak si kdo ustele, tak si lehne) a kontextem pomocí zdůraznění jednoho aspektu vazby: slovem vězeňská pryčna.

Originál	P2	Str	P1	Str
As a man sows so let him reap. CECILY: But men don't sew, Miss Prism....And if they did, I don't see why they should be punished for it.	Jak si kdo ustele, tak si lehne. CECÍLIE: Ale muži si přece nestelou, slečno... a kdyby si stlali, byl by to pro ně dostatečný trest.	58	Jak si kdo ustele, tak si lehne.	.37
As a man sows, so shall he reap.	Kdo seje vítr, sklízí bouři.	71	Jak si kdo ustele, tak ať si lehne.	45
As a man sows so let him reap. This proposed incarceration might be most salutary.	Jak si kdo ustele, tak si lehne. Vězeňská pryčna mu prospěje.	84	----	-

Vztah mezi slečnou Prismovou a panem Chasublem je poznamenán určitým milostným napětím, které přestanou skrývat až samém závěru hry. Některé věty sice takové napětí odhalí či naznačí, aktéři se je ale snaží ihned zamaskovat a uvést na “pravou” míru. Například Chasuble říká o Prismové: „I would hang upon her lips“, což je v obou případech přeloženo českým ekvivalentním obratem „visel bych jí na rtech.“ V obou jazycích tento výraz může evokovat líbání, což je v překladu P2 ještě zdůrazněno slovem doslova. V anglickém originále se snaží Chasuble tyto konotace zastřít vysvětlením „I spoke metaphorically. – My metaphor was drawn from bees,“ čímž situaci příliš nevylepšil, spíše naopak. „Bees“ (včely) je zřejmě narážka

na slovní spojení „the birds and the bees⁷⁸,” (ptáčky a včeličky), které se používá jako eufemistický výraz pro sex, především v kontextu poučení malých dětí o sexu a v humorném smyslu. V češtině tato konotace u včel nefunguje a funkci tohoto anekdotického klišé plní spíše věta „jak to dělají motýlkové”, proto doslovný překlad P1 (Ten obraz jsem si vypůjčilo od včel) nedává smysl. P2 se do převodu této slovní hříčky nepouští a vkládá jinou vysvětlující větu: Jedině tak může studium přinést ovoce. Tím se staví základ pro substituční ozvláštnění jazyka, totiž pro opakování motivu ovoce v metaforách: o něco později totiž slečna Prismová ve své chvále zralého věku pronáší: „Young women are green. (...) I spoke horticulturally. My metaphor was drawn from fruits.” P2: Mladé ženy nemají šťávu.(...) Myslím čistě metaforicky. Jedině manželství se zralou ženou přináší to správné ovoce.

Originál	P2	Str	P1	Str
I would hang upon her lips.	doslova bych jí visel na rtech.	60	visel jí vám na rtech	39
My metaphor was drawn from bees	Jedině tak může studium přinést ovoce	60	Ten obraz jsem si vypůjčilo od včel.	39

V této souvislosti také zmíníme překlad slov *Young women are green*. Slovo *green* zde má dva významy: zelenou barvu a nezkušenost. Tyto konotace má zelená i v češtině (například slovo zelenáč znamená nezkušený začátečník) a pravděpodobně v mnoha jiných jazycích, což je logické vzhledem k obecným zkušenostem lidstva se způsobem zrání ovoce. Překlad P1 je tedy pochopitelný, nepřirozeněji přece jen zní volnější překlad P2 Mladé ženy nemají šťávu, který zachovává jak pragmatickou funkci (argumentace zralosti proti mládí) tak i právě zmiňovanou metaforickou vazbu na ovoce.

Originál	P2	Str	P1	Str
Young women are green	Mladé ženy nemají šťávu	70	Mladé ženy jsou ovšem zelené	44

Slečna Prismová mluví o ženách jako o „weaker vessels“, což P1 překládá doslovně jako slabší nádoby. Anglický výraz pochází z bible (1. list Petrův, 3:7⁷⁹) ale není v češtině rozšířený. V českém ekumenickém překladu bible stojí pouze „že jsou slabší⁸⁰“ a na googlu bylo

⁷⁸ Longman. *Dictionary of Contemporary English* [online]. c2010 [cit. 2011-11-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.ldoceonline.com/>>.

⁷⁹ *The Holy Bible : English Standard Version* [online]. [s.l.] : Crossway Bibles, a publishing ministry of Good News Publishers, c 2001 [cit. 2011-11-23]. Dostupné z WWW: <http://bible.cc/1_peter/3-7.htm>.

⁸⁰ *Bible : Český ekumenický překlad* [online]. [s.l.] : [s.n.], 2009 [cit. 2011-11-24]. 1. Petrův 3:7. Dostupné z WWW: <<http://www.biblenet.cz/>>.

(10.11.2011) nalezeno pouze šest výskytů tohoto spojení. V překladu P2 nalezneme významově blízké, ale mnohem rozšířenější označení „slabší pohlaví“.

Originál	P2	Str	P1	Str
weaker vessels	slabší pohlaví	70	slabší nádoby	44

Slovní hříčky

Velmi častým zdrojem slovních hříček jsou homonyma, homofona, polyséma. Překlad takovýchto slovních hříček nebývá snadný, protože v cílovém jazyce obvykle dané výrazy homonymní nejsou. Překladatel se v takových příkladech snaží najít jinou homonymní dvojici a občas kvůli ní trochu text upraví. Zda je toto legitimní udělat záleží na funkci a typu textu, pokud se mu nepodaří adekvátní řešení vymyslet nebo ho z důvodů funkce textu nelze uplatnit, překladatel slovní hříčku vynechá. Přitom musí dbát na to, aby text ztrátou slovní hříčky neztratil také smysl, a ideálně se snaží tuto ztrátu jinde v textu nahradit.

Ve větách “Well, **produce** my cigarette case first. - Now **produce** your explanation“ dochází k repetici slovesa produce, které má význam jednak vytvořit, jednak předložit. V obou překladech bylo použito shodné řešení, totiž repetice slovesa podat, které v prvním případě popisuje fyzický akt předložení, ve druhém případě má přenesený význam v kolokaci „podat vysvětlení“.

Originál	P2	Str	P1	Str
Well, produce my cigarette case first. - Now produce your explanation,	Dobrá, ale nejdřív mi podej to pouzdro. - A teď mi ty podej to svoje vysvětlení	22	Napřed mi podej moje pouzdro. – A ty mi podej vysvětlení.	14

Také k repetici slova well v dialogu „I hope you are **behaving** very **well**. **ALGERNON**: I'm **feeling** very **well**, Aunt Augusta“ se v obou překladech podařilo nalézt shodné – snad optimální řešení: dvojici chovat se slušně – mít se slušně.

Originál	P2	Str	P1	Str
I hope you are behaving very well . ALGERNON : I'm feeling very well , Aunt Augusta.	Doufám, že se chováš slušně . ALGERNON : Mám se slušně , tetičko, děkuju za optání.	26	Doufám, že se slušně chováš. Má se slušně .	17

Lady Bracknellové se nelíbí, že by Gwendolína měla „marry into a **cloak-room**, and form an alliance with a **parcel**“. Slovo **cloak-room** znamená šatna i úschovna zavazadel.

V překladu P1 je použit výraz šatna, ačkoliv dříve (na str.27) byl přeložen jako úschovna zavazadel, čímž dochází k nekonzistentnosti. Použitím výrazu (provdat se do) úschovny zavazadel v P2 se také dosáhlo výraznějšího komického efektu. V překladu P1 se substantivum parcel překládá jako zavazadlo, čímž je zdůrazněn formálnější a vznešenější styl mluvy

aristokratických vrstev, ke kterým Lady Bracknellová patří. V P2 použitím slova balík vznikla slovní hříčka – narážka na pejorativní označení „vesnický balík“ s významem člověk bez původu, křupan.

Originál	P2	Str	P1	Str
to marry into a cloak-room , and form an alliance with a parcel ?	provádala do úschovny zavazadel a žila s nějakým balíkem.	44	aby se provádala do šatny a uzavřela sňatek se zavazadlem .	28

Dalším frazeologickým obratem je Cecíliin výrok „When I see a spade I call it a spade.“ Doslova „Když vidím lopatu, pojmenuji ji lopata,“ tedy rčení s významem nazývat věci pravými jmény. Při překladu se musí zohlednit, že tento obrat byl využit jako výchozí bod pro navazující slovní hříčku „I am glad to say that I have never seen a spade. It is obvious that our social spheres have been widely different.“ (Naštěstí mohu říci, že jsem lopatu nikdy neviděla. Je zřejmé, že pocházíme ze zcela rozdílných sociálních sfér). Slovní hříčka spočívá v kontextové aktualizaci frazeologismu, tedy v užití frazeologické jednotky v doslovném, nefrazeologickém významu. Překlad P1 „Na hrubou košili hrubá záplata.“ umožňuje obdobnou kontextovou aktualizaci frazeologismu: „Já jsem hrubou košili bohudík nikdy neviděla“ a navíc je i významově ekvivalentní: oznamuje, že Cecílie si nebude brát servítky. Zároveň stejně jako v originále doslovné znění idiomu vychází z reálií venkova, lopata ani hrubá košile opravdu nebyly předměty, se kterými by se aristokracie běžně setkávala. Překlad P2 se vydává trochu jinou cestou: Cecílie v něm vyzývá Gvendolínu: „Mluvte laskavě, jak vám zobák narost.“ Gvendolína to vezme jako přihrávku pro urážku: „Nevím, čím mluvíte vy. Ale chápu, že tady u vás na venkově asi moc možností nemáte.“ Zde již není tak jasně patrné spojení mezi prostším životním stylem na venkově a doslovným obsahem frazému. Stále jsou ale zachovány ostatní aspekty: kontextová aktualizace frazeologismu, oznámení úmyslu mluvit přímo a urážka konverzačního partnera.

Originál	P2	Str	P1	Str
. When I see a spade I call it a spade.	Mluvte laskavě, jak vám zobák narost	116	Na hrubou košili hrubá záplata.	62
I am glad to say that I have never seen a spade. It is obvious that our social spheres have been widely different.	Nevím, čím mluvíte vy. Ale chápu, že tady u vás na venkově asi moc možností nemáte.	116	Já jsem hrubou košili bohudík nikdy neviděla. Je jasné, že naše společenská prostředí jsou zcela rozdílná.	62

Na Gvendolíninu poznámku „The country always bores me to death“ (P2: Já se na venkově vždycky k smrti nudím.) odpovídá Cecílie slovy „Ah! This is what the newspapers call agricultural depression“ (Aha! Tak toto noviny nazývají zemědělskou krizí/depresí). Slovní hříčka zde vychází z polysémie slova depression, které označuje jak špatný psychický stav

(deprese), tak i období špatné ekonomické situace (krize, recese). Zde se poukazuje na velkou zemědělskou krizi v Británii, která probíhala v letech 1873-96.⁸¹ V češtině slovo deprese častěji označuje psychickou poruchu a ekonomickým problémům se v běžné mluvě a v publicistice říká spíše krize či recese. Například na googlu (dne 12. 11. 2011) jsme našli 211 000 výskytů slovního spojení „velká hospodářská krize“, ale jen 665 výskytů spojení „velká hospodářská deprese“. Výjimku tvoří přímo terminologie ekonomie jako vědy, která depresi definuje jako hlubší recesi.⁸² Překlad P1 přeci jen použil slova deprese, v překladu P2 byl upřednostněn výraz krize, který taktéž označuje nepříznivé duševní rozpoložení a je tedy podle našeho názoru vhodnější.

Originál	P2	Str	P1	Str
agricultural depression	zemědělskou krizí	118	zemědělská deprese	63

Další slovní hříčka založená na homonymitě a kontextové aktualizaci frazeologismu je Algernonova odpověď na Jackovo odseknutí: „that is no business of yours“ (do toho ti nic není). Slovo business je součástí mnoha idiomů a jedná se o velmi široký pojem, jedním z možných překladů je i velmi neurčité slovo záležitost. V základním významu ovšem znamená **obchod, byznys**, a právě na tomto významu vystavěl Algernon svou odpověď: „If it was my business, I wouldn't talk about it. It is very vulgar to talk about one's business. Only people like stockbrokers do that...“ (Kdyby to byl můj byznys, nemluvil bych o něm. Mluvit o svém byznysu je neslušné. To dělají jen burzovní makléři.) V češtině neexistuje ekvivalent fráze „that is no business of yours,“ který by obsahoval slovní zásobu spojenou s obchodem. Kalk „to není tvůj byznys“ je jen řídký substandardní jev. Autoři P2 našli vhodnou substituci: Jackovu repliku přeložili (stejně jako Novák) slovy „to není tvoje starost“ a obchodníky v Algernonově odpovědi substituovali starými pannami. Toto řešení nepostrádá logiku, staví na stereotypu zapšklé staré panny, která si neustále na něco stěžuje. Novák přeložil slovo stockbrokers sice přesněji jako obchodníci, v daném kontextu ale spojení obchodníků s probíráním vlastních starostí na veřejnosti postrádá smysl.

Originál	P2	Str	P1	Str
It is very vulgar to talk about one's business. Only people like stockbrokers do that	Bavit se o svých starostech je podle mě dost nespolečenské. To dělají jenom staré panny,	126	Mluvit o vlastních starostech je nevychovanost. To dělají jenom obchodníci.	68

⁸¹ HUNT, Edward; HUNT, Pam. *LSE Research Online* [online]. c 2001 [cit. 2011-11-23]. Agricultural depression in England. Dostupné z WWW: <<http://eprints.lse.ac.uk/36780/>>.

⁸² „Konvenčně se uvádí, že tento rozdíl je pouze kvantitativní. Recese, která překročí nějakou míru (pokles reálného HDP o více než 10%) je nazývána depresí.“ Český statistický úřad. *Český statistický úřad* [online]. 10.9. 2010 [cit. 2011-11-23]. Recese, deprese. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/recese_deprese>.

Slovní hříčka také může spočívat v tom, že se určitá slova rýmují, jako například „misanthrophe“ neboli altruista, člověk, který finančně i jinak podporuje potřebné a „womantrophe“ – člověk, který nemá rád ženy. V překladu P1 nalezneme neologismus „ženantrop“, který je možné pochopit spíše jen podle kontextu. Anglické slovo misanthroph naproti tomu zřejmě není neologismem, na internetu lze najít i bez spojitosti s tímto Wildeovým dramatem. U překladu P2 je zachován rým, ale u jiných slov, totiž u adjektiv „náboženská“ a „ženská“. Sice se poněkud se změnil význam věty, ale výsledné řešení je elegantnější než P1.

Originál	P2	Str	P1	Str
A misanthrope I can understand – a womanthrope, never!	Myslím, že náboženská a ženská životní filozofie se můžou skvěle doplňovat	68	Misanropa pochopit dovedu, ale ženantropa nikdy	43

Tropy a figury

Tropy a figury jsou básnické prostředky, které text ozvláštňují a zkrášlují. Svoboda je definuje jako „ustálené (typické), ne však předepsané způsoby slovesného vyjadřování, odchylné od běžné mluvy a působící estetickým dojmem.“ Podle tradičního pojetí básnické prostředky rozdělujeme na tropy a figury.⁸³ Kritériem tohoto rozdělení byla změna významu slov: pokud ke změně dojde, jedná se o tropy (např. metafora, metonymie), v opačném případě mluvíme o figurách (např. aliterace, paralelismus, hyperbola). Od tohoto vymezení se ale dnes spíše upouští, protože není přesné. Svoboda dělí básnické prostředky na zvláštnosti slovníkové, tvaroslovné a syntaktické, zvláštní užívání mluvnických kategorií, opakování, hromadění výrazů, zesilování a zeslabování výrazů, básnický obraz, dvojsmysl, protiklad, pravidelné uspořádání.

Neologismy

Autor, který k jazyku přistupuje tak kreativně jako Oscar Wilde, se nebrání ani vytváření nových slov – neologismů. Překladatel pak musí postupovat obdobně a vytvářet nová slova i v cílovém jazyce.

V dramatu *Jak je důležité mítí Filipa* si Algernon vymyslel fiktivního přítele Bunburyho, na kterého se rád vymlouvá, když potřebuje alibi. Na této strategii si postavil téměř životní filozofii a od jména Bunbury odvozuje celou řadu slov: podstatné jméno činitelské „Bunburyist“, sloveso „to Bunbury“, abstraktum „Bunburying“ a přídavné jméno Bunbury. Následující tabulka podává přehled novotvarů v obou překladech:

⁸³ SVOBODA, K. Tropy a figury. *Naše řeč* [online]. 1947, 31, [cit. 2011-11-23]. Dostupný z WWW: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=3993>>.

Originál	P2	Str	P1	Str
Bunburyist	bunburista	126	bunburista	14
I have Bunburiyed all over Shropshire on two separate occasions.	To jsem tužil, kamaráde. Dvakrát jsem probunbuřil celý Shropshire.	22	Probunburizoval jsem Shropshire dvakrát křížem krážem.	14
talk to you about Bunburying.	s tebou samozřejmě mluvit o bunburismu	24	pohovořit (si) o bunburizování	16
Bunbury suits...	bunburyovské obleky...	34	bunburistickou výbavu	34
Bunburying,	bunburyování	90	bunburiáda	52

Aluze, intertextualita

Aluze je podle článku A. Jaklové v časopise *Naše řeč*⁸⁴ „nepřímá, implicitní narážka, respektive nepřesná reprodukce, jež využívá jen některých složek primárního textu“. Aluze tedy odkazuje na jiný text, o kterém si vysílatel textu myslí, že ho příjemce (či alespoň některý z příjemců) bude znát. I Wilde zpestřuje svůj text několika aluzemi.

První narážka, kterou uvedeme, je trošku komplikovanější. „Only relatives, or creditors, ever ring in that Wagnerian manner,“ říká Algernon, když jeho teta Augusta zmáčkne zvonek. Tato aluze zřejmě odkazuje na operu německého skladatele Richarda Wagnera, která se v originále jmenuje „Der Ring des Nibelungen“, v anglicky mluvících zemích je pak známá jako „The Ring of Nibelung.“ Narážka může spojovat triumfální hudbu Wagnerovu se způsobem zvonění, ale také si jistě pohrává se dvěma významy anglického slova „ring“ – prsten a zvonit.

Po neúspěšném ucházení se o ruku Gvendolíny u Lady Bracknellové nazve Jack druhou jmenovanou ženu „Gorgon“. V češtině existuje slovo Gorgona použité i v překladu P1, které iEncyklopedie⁸⁵ definuje jako bytost z řecké mytologie: „Gorgona, Viz též Medúsa, jedna ze tří nestvůrných okřídlených žen, je strašidelnou postavou a představou řecké mytologie. Gorgony byly pokládány za nesmrtelné, kdežto jediná smrtelná Medúsa byla sřtata Perseem s pomocí Athény. Každý, kdo se na ni podíval, zkameněl a přišel tak o život.“ Zřejmě vzhledem k upadající znalosti řecké mytologie v české společnosti byla v překladu P2 Gorgona nahrazená přeci jen o něco známějším pojmem „harpyje“. Harpyje byly taktéž démonické ženské postavy z řecké

⁸⁴ JAKLOVÁ, A. Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech. *Naše řeč* [online]. 2002, 85, 4, [cit. 2011-11-23]. Dostupný z WWW: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7689>>.

⁸⁵ Karmelitánské nakladatelství. *IEncyklopedie* [online]. 2007 [cit. 2011-11-23]. Gorgona. Dostupné z WWW: <<http://www.iencyklopedie.cz/gorgona/>>.

mytologie, „napůl ženy, napůl ptáci, jež odnášely duše zemřelých do podsvětí“⁸⁶ a navíc jde o poměrně vžitě pejorativní označení hašteřivé ženy.

Chasuble nazývá slečnu Prismovou „Egeria“, ačkoliv se doopravdy jmenuje Laetitia. Na její údiv přímo odpovídá, že se jedná o aluzi – narážku. Podle poznámek v P2 „Egerie byla jedna z nymf, která zosobňovala cudnost“ a jedná se také o eponymum pro učitelku a rádkyni.⁸⁷

Algernonův nápad, že se pokusí vlastními silami napravit svou povahu, komentuje Cecílie slovy „It is rather Quixotic of you,“ čímž naráží na literární postavu dona Quijota. P1 tuto aluzi zachovává, ale trochu mění význam věty; tuto poznámku překládá „Jste trochu jako don Quijote“, v P2 je pouze parafrázován obsah této věty „Pochybuju, že se vám to podaří“. Možná by nebylo špatné aluzi trošičku posunout a mluvit o boji s větrnými mlýny.

Gvendolína sice pochybuje, že Jack předstíral péči o svého fiktivního bratra pouze a jen z čistých úmyslů a kvůli lásce k ní, je ovšem odhodlána tyto pochyby v sobě zadusit, neboť jak říká: „This is not the moment for German scepticism.“ Tato aluze neodkazuje pouze k jednomu konkrétnímu literárnímu dílu, nýbrž obecně na německou filozofickou školu v době Friedricha Nietzscheho.

Originál	P2	Str	P1	Str
ring in that Wagnerian manner	V tomhle wagnerovském stylu zvoní	26	zvoní tímto wagnerovským stylem.	17
Never met such a Gorgon...	Nikdy jsem neviděl takovou harpyji...	44	jakživ jsem nepotkal takovou Gorgónu.	29
A classical allusion	drobná literární narážka	60	klasická narážka	39
Egeria	Egerie	60		39
It is rather Quixotic of you	Pochybuju, že se vám to podaří	66	Jste trochu jako don Quijote	42
German scepticism.	Ted' není čas na skepsi.	134	Německý skepticismus	72

⁸⁶ Ústav pro jazyk český, Akademie věd ČR. *Internetová jazyková příručka* [online]. c 2008 [cit. 2011-11-23]. Dostupné z WWW: <<http://prirucka.ujc.cas.cz/>>.

⁸⁷ Columbia University Press. *Columbia Electronic Encyclopedia* [online]. 6th edition. [s.l.] : [s.n.], 10/1/2011 [cit. 2011-11-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.ebscohost.com/>>.

Metafora

Metafora podle internetové jazykové příručky⁸⁸ „přenesení pojmenování jedné věci na druhou na základě shodnosti některých znaků.“ Rozdělujeme ji na metaforu lexikální, která se stala součástí běžného jazyka, například společenská smetánka, a na metaforu básnickou, která by měla být neotřelá a inovativní.

Lady Bracknellová zjišťuje sociální zázemí potenciálního zetě Jacka a ptá se ho, zda jeho otec byl narozen ze staré aristokratické rodiny nebo „born in (...) the purple of commerce“. Barva purple je zde na zcela běžnou metaforou vysokého společenského statusu s odkazem na královské a kardinálské purpurové pláště a symbolizuje zde tzv. „new money“ – obchodníky, kteří si vydělali a tím si zvýšili společenský status. P1 se více drží originálu, v P2 se bylo metaforické vyjádření vynecháno a nahrazeno běžnějším obrazem „společenská smetánka“. I tento obrat je v metaforický, protože smetana je na mléku nahoře, proto je příhodné s ní označovat vyšší vrstvy. Jedná se o lexikální metaforu.

Originál	P2	Str	P1	Str
Was he born in what the Radical papers call the purple of commerce , or did he rise from the ranks of the aristocracy?	Patřil k podnikatelské smetánce, jak by napsali radikálové, nebo snad pocházel ze šlechtického rodu?	40	Narodil se, jak by řekly noviny, v purpuru obchodnickém , nebo pocházel z kruhů aristokratických?	26

Protože Jack je nalezenec a svůj původ nezná, lady Bracknellová se sňatkem nesouhlasí. Ovšem Gvendolína má jiné názor: přijde jí to romantické a vzbuzuje to v ní pocity, které „stirred the deeper fibres of my nature.“ Slovesem stir znamená pohnout a označuje jak fyzický jemný pohyb, tak i vnitřní pohnutí, dojetí; fibres jsou vlákna, Wilde tedy metaforicky mluví o hlubších vláknech povahy. P2 využívá pro metaforu jiné dlouhé úzké předměty, totiž struny, a překládá poměrně běžnou metaforou „rozechvěla tím ve mně ty nejhlubší struny.“ V překladu P1 nejsou struny explicitně zmíněny, Jackův příběh Gvendolínu „rozechvěl do nejhlubšího nitra.“

Originál	P2	Str	P1	Str
stirred the deeper fibres of my nature.	rozechvěla tím ve mně ty nejhlubší struny.	52	rozechvěl do nejhlubšího nitra	33

Podle Cecílie přirovnává slečna Prismová pěknou vizáž ke „snare“- pasti. Slovo past bylo využito v P1, zatímco v P2 byla tato metafora ještě trochu rozpracována a byl použit výraz „návnada v pasti“, protože krásná tvář je to příjemné, co do oné pasti přiláká.

Originál	P2	Str	P1	Str
a snare	návnada v pasti	68	past	43

⁸⁸ Ústav pro jazyk český, Akademie věd ČR. *Internetová jazyková příručka* [online]. c 2008 [cit. 2011-11-23]. Dostupné z WWW: < <http://prirucka.ujc.cas.cz/> >.

Přirovnání

Přirovnání je literární prostředek, který spojuje dva výrazy na základě jejich některé shodné vlastnosti, a to typicky za použití spojky jako.

Lady Bracknellová říká, že muž by měl vědět buď vše, nebo nic, Jack o sobě tedy prohlásí, že se ho týká druhá varianta. Za to ho lady Bracknellová pochválí s komentářem: „Ignorance is like a delicate exotic fruit; touch it and the bloom is gone.“ Novák překládá poměrně přesně „Nevědomost je jako jemné exotické ovoce; stačí dotyk a pel je pryč.“ Mladým překladatelům toto přirovnání ale asi nepřišlo dostatečně srozumitelné či obrazné, a tak se rozhodli ponechat exotiku, ale nahradit ovoce křehčí orchidějí.

Druhé přirovnání je ustálené slovní spojení: „as right as trivet“ – správný, rovný jako stolička. Podobné přirovnání v češtině překladatelé nenašli, proto je opsali jiným způsobem: v P1 jako „Ach, na Gvendolínu mi nesahej!“, v P2 „Kdepak, s Gvendolínou je všechno v naprostém pořádku.“

Originál	P2	Str	P1	Str
Ignorance is like a delicate exotic fruit; touch it and the bloom is gone.	Nevědomost je jako křehká orchidej – dotkneš se jí a pel je pryč.	25	Nevědomost je jako jemné exotické ovoce; stačí dotyk a pel je pryč.	25
Oh, Gwendolen is as right as a trivet.	Kdepak, s Gvendolínou je všechno v naprostém pořádku.	29	Ach, na Gvendolínu mi nesahej!	29

Hyperbola

Překlad slov „whether it had handles or not“, kterými Lady Bracknellová vyjadřuje své znechucení nad faktem, že byl John Worthing nalezen v cestovní kabele, je u Nováka doslovný: „ať už má nebo nemá držadla“. Mladí překladatelé si s jazykem pohráli a s použitím hyperboly vytvořili řešení „byť by měla třeba sto uší“.

Originál	P2	Str	P1	Str
whether it had handles or not,	byť by měla třeba sto uší,	42	ať už má nebo nemá držadla	28

Repetice

V textu také nalezneme několik příkladů repetice neboli opakování. Jeden se vyskytuje v rozhovoru hlavních mužských postav s Gvendolínou na téma její dokonalosti. Oba muži jí skládají komplimenty a Gvendolína na ně patřičně sebevědomě reaguje. V originále jí nejdříve Algernon zalichotí slovíčkem „smart“, které nemá jednoznačný český ekvivalent, může buď popisovat člověka chytrého, inteligentního, nebo hezky a elegantně oblečeného. Tyto vlastnosti si Gvendolína připisuje za všech okolností, říká: „I am always **smart!** Am I not, Mr. Worthing?“. Oslovený Jack jí chce zalichotit slovem „perfect“, se kterým ovšem nepochodí: slečna doufá, že perfektní, dokonalá není, protože by jí to znemožňovalo další rozvoj. V P1 nalezneme stejné schéma repetice jako v originále: dvakrát vyřčené slovo „perfect“ je nahrazeno opakováním slova „elegantní“, slovo „perfect“ je pak přeloženo jako „dokonalá“.

V P2 překladatelé zašli ještě dále vytvořili dokonce trojitou repetici. Podobně jako v originále se Jack snaží trumfnout Algernonův kompliment „vypadáš dokonale“ ještě přesvědčivějším „jste dokonalá“.

Originál	P2	Str	P1	Str
ALGERNON: Dear me, you are smart!	ALGERNON: Vypadáš dokonale.	28	ALGERNON: Božíčku, ty jsi elegantní!	18
GWENDOLEN: I am always smart! Am I not, Mr. Worthing?	GVENDOLÍNA: Já vždycky vypadám dokonale. Nemám pravdu, pane Worthingu?		GVENDOLÍNA: Já jsem vždycky elegantní. Vidíte, pane Worthingu?	
JACK: You're quite perfect, Miss Fairfax.	JACK: Vy jste dokonalá, slečno Fairfaxová!		JACK: Jste naprosto dokonalá, slečno Fairfaxová!	

Naopak u další repetice si překladatelé jakoby prohodí role: v P1 nalezneme trojitě opakování téhož výrazu, P2 jazykové prostředky rozrůzní a použije tři synonyma. Při porovnání s originálem ale zjistíme, že k žádnému prohození rolí nedošlo, Novák se jako tradičně přesně drží předlohy, mladí překladatelé si s ní tvořivě hrají. K nastínění situace můžeme říci, že se Jack právě dozvěděl o svém sourozeneckém vztahu k Algernonovi a všem přítomným ho představuje: v originále opakovaným spojením „my unfortunate brother“, což Novák třikrát přeložil jako „můj nešťastný bratr“, v P2 Jack prostřídá adjektiva „nešťastný“, „ubohý“ a „politováníhodný“.

Originál	P2	Str	P1	Str
Dr. Chasuble, my unfortunate brother. Miss Prism, my unfortunate brother. Gwendolen, my unfortunate brother.	Pane faráři, můj nešťastný bratr. Slečno Prismová, můj ubohý bratr. Gvendolíno, můj politováníhodný bratr.	156	Pane faráři, můj nešťastný bratr. Slečno Prismová, můj nešťastný bratr. Gvendolíno, můj nešťastný bratr.	87

Bonmoty

Pro Wildeův jazyk je typické množství bonmotů a paradoxních vyjádření, které odporují obecně zažitým pravdám. Někdy se Wilde nechal svést krásnou formou, bez ohledu na to, že by se dalo úspěšně pochybovat o tom, zda výsledná věta opravdu odhaluje nějakou věčnou pravdu o nás a o světě, někdy i o tom, zda má vůbec nějaký smysl. Wilde se řídil zásadou „l'art pour l'art“, tedy umění pro umění, a jak sám říká, „Jsem schopen odolávat všemu kromě pokušení“⁸⁹.

⁸⁹ TOMSKÝ, Alexander. *Blog.aktuálně.cz* [online]. 01. 05. 2009 [cit. 2011-11-28]. Žonglér nevázaného humoru a velkých hořkých pravd. Dostupné z WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/alexander-tomsky.php?itemid=6460>>.

Pro překladatele v těchto případech někdy není až takový problém takový bonmot či paradoxní vyjádření přeložit, jako spíše přestat v něm hledat smysl, který by měl přetlumočit. Musí si uvědomit, že Wildeovým záměrem byla třeba jen krásná forma, a na tu se má zaměřit.

Například překladu bonmotu „If one plays good music, people don't listen, and if one plays bad music people don't talk.“ se v obou překladech liší jen způsobem vyjádření obecné platnosti (P1 používá generický plurál, P2 zobecňuje konstrukcí se „člověk“), ale jak P1 tak P2 reprodukovali chiasmus, který nalezneme v originále. Také u překladu bonmotu „All women become like their mothers. That is their tragedy. No man does. That's his.“ nalezneme jen formální rozdíly a pak ten, že zatímco P1 se drží originálu přesněji a druhou polovinu překládá „Muži ne, to je zas jejich tragédie,“ P2 tuto mužskou tragédii ještě zdramatizuje a vystupňuje: „Muž nikdy. Což je ještě větší tragédie.“

Originál	P2	Str	P1	Str
if one plays good music, people don't listen, and if one plays bad music people don't talk.	když člověk vybere dobrou hudbu, nikdo neposlouchá, a když špatnou, tak si zase nikdo nechce povídat.	30	když se hraje dobrá hudba, lidé neposlouchají, a když se hraje špatná hudba, tak si lidé nepovídají.	20
All women become like their mothers. That is their tragedy. No man does. That's his.	Každá žena skončí jako její matka. Což je tragédie. Muž nikdy. Což je ještě větší tragédie.	46	Všechny ženy se časem podobají svým matkám, to je jejich tragédie. Muži ne, to je zas jejich tragédie.	30

Trošku složitější bylo vyjádření věty, kterou Algernon obhájí svoji marnivost: „If I am occasionally a little over-dressed, I make up for it by being always immensely over-educated.“ Čeština nenabízí složeniny ekvivalentní anglickému „over-dressed“ a „over-educated“, Novák si tedy pomohl premodifikací „přehnaně vyparáděn“ a „přehnaně dobře (se) chovám“. Jeho překlad je velmi přesný, dobrý a srozumitelný. Překlad P2 zní: „Co mi zbývá, než kultivovat svůj zevnějšek, když na vnitřku už se nic vylepšit nedá,“ je tedy je velmi volný, smysl věty trochu posunuje, ale funkci pobavit diváka plní také dobře.

Originál	P2	Str	P1	Str
If I am occasionally a little over-dressed, I make up for it by being always immensely over-educated.	Co mi zbývá, než kultivovat svůj zevnějšek, když na vnitřku už se nic vylepšit nedá.	90	I když jsem snad příležitostně trochu přehnaně vyparáděn, nahrazuji to tím, že se vždycky až přehnaně dobře chovám.	51

Gramatická ekvivalence

Překladatel si musí poradit s odlišnostmi gramatických systémů výchozího a cílového jazyka: jednak vhodnými prostředky vyjádřit jevy, které neexistují v cílovém jazyce, ale hlavně neopomíjet jevy, které výchozí gramatický systém vyjádřit nedokáže, ale v cílovém jazyce je běžný. Připomeňme znovu Göttingerovu⁹⁰ připomínku, že pokud v překladu nejsou dostatečně zastoupeny jazykové prostředky, které existují v cílovém, ale nikoliv ve výchozím jazyce, je s překladem něco v nepořádku. Špatný překlad se mimo jiné vyznačuje tím, že kopíruje gramatickou strukturu výchozího jazyka, ačkoliv to neodpovídá úzu v cílovém jazyce.

Při překladu do češtiny mohou dle Knittlové⁹¹ být problematické zejména následující kategorie: číslo a počitatelnost, gramatický rod, osoba, slovesný rod, vid a čas. Gramatické kategorie v cílovém jazyce nezastoupené sice můžeme vyjádřit lexikálními prostředky, je ale vždy nutné zvážit, zda je to vhodné a přiměřené a zda na sebe tento prostředek nebude upoutávat zbytečnou pozornost.

Morfologické jevy

Tykání a vykání

Angličtina je jazyk, který nerozlišuje tykání a vykání. To může sice být příjemné Čechům, kteří při kontaktu s rodilým mluvčím řešit vzájemnou sociální distanci, překladatel se ale obvykle musí rozhodovat i za autora, jak tuto otázku v díle vyřešit. Někdy je řešení relativně snadné: sourozenci si budou tykat, cizí dospělí lidé si budou vykat... V některých dílech je to ale složitější, například pokud se ze dvou na začátku zcela neznámých lidí stanou milenci, musí překladatel vybrat nějaký vhodný okamžik, od kterého si začnou tykat. Drama Jak je důležité mítí Filipa je z hlediska tykání a vykání nejednoznačná a překladatel musí vztahy mezi postavami nadefinovat a pak se svého rozhodnutí držet v průběhu celého textu.

V P1 si Jack a Gvendolína celou dobu vykají až do konce. Některé věty pak mohou znít dnešnímu čtenáři zvláště, například: „Filipe! Můj milovaný Filipe! Od první chvíle jsem cítila, že se **nemůžete** jmenovat jinak!“ V P2 je začátek tykání umístěn zcela vhodně ihned po oboustranném vyznání lásky.

JACK: Slečno Fairfaxová, od chvíle, kdy jsem **vás** poznal, k **vám** chovám větší obdiv než ke kterékoli jiné dívce, kterou jsem poznal... od chvíle... kdy jsem poznal **vás**.

GVENDOLÍNA: Toho jsem si už všimla. A často jsem si přála, **abyste** to aspoň na veřejnosti dával trochu víc najevo. Vždycky **jste** mě neodolatelně přitahoval. **Nebyl jste** mi vůbec lhostejný ani předtím, než jsem **vás** poznala. (...)

JACK: Takže **ty** mě opravdu máš ráda?

⁹⁰ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Vydání třetí, upravené a rozšířené verze druhé. Praha : Ivo Železný, nakladatelství a vydavatelství s.r.o., 1998. 386 s. ISBN 80-237-3539-X. S. 73

⁹¹ KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2000. 134 s. OLA001 1-116.589 : S. 92

GVENDOLÍNA: Miluju **tě!**

Ovšem tykání nevydrží na dlouho, když Jack zmíní svatbu, vyžaduje Gvendolína návrat k formalitám a začne mu opět vykat. Jack roztomile zápasí s tykáním a vykáním, protože je touto změnou vyveden z míry. Ovšem jakmile Gvendolína uslyší své vytoužené „Vezměte si mě, slečno?“, okamžitě se vrací k tykání.

JACK: Gvendolíno, to spraví jedině křest... chci říct svatba, a to hned. Nesmíme ztratit ani minutu.

GVENDOLÍNA: Svatba, **pane Worthingu?**

JACK: (ohromeně) No... pochopitelně. Víte přece, že **vás** miluji, slečno Fairfaxová, a sama **jste** mi

naznačila, že ani já **vám** nejsem zcela lhostejný.

GVENDOLÍNA: Zbožňuju **vás**. Ale ještě **jste** mě nepožádal o ruku. A o manželství nebyla zatím vůbec řeč. Toho tématu jsme se ani nedotkli.

JACK: Smím **vás** tedy požádat o ruku?

GVENDOLÍNA: Myslím, že k tomu máte báječnou příležitost. A abych **vás** ušetřila případného zklamání, pane Worthingu, pokládám za slušnost **vám** dopředu zcela otevřeně říct, že **vaši** nabídku určitě přijmu.

JACK: Gvendolíno!

GVENDOLÍNA: Ano, pane Worthingu? **Vy** mi **chcete** něco říci?

JACK: Přece **víš**, co **ti** chci říct.

GVENDOLÍNA: Ale **neříkáte** to.

JACK: **Vezmete** si mne, slečno? (Klekne si.)

GVENDOLÍNA: Ovšemže si **tě** vezmu. Že **ti** to ale trvalo! Žádosti o ruku asi nejsou **tvoje** silná stránka.

Ani tento stav ovšem není konečný. Když se Gvendolína dozví, že jí Jack lhal ohledně své identity, začne mu opět vykat: „Pane Worthingu, ráda bych vás požádala o odpověď na jednu otázku“⁹² a vyká mu až do doby, než Jack přislíbí, že se nechá překřtít na Filipa.

Podobný vývoj má tykání a vykání v P2 i v případě druhého mileneckého páru, tedy mezi Algernonem a Cecílií. Při prvním setkání si vykají, vyznání lásky ze strany Algernona vypadá tak, že ho Cecílii diktuje do deníčku, přičemž jí stále vyká. Když se nedočká žádné odpovědi, začne jí vykat a rovnou se jí zeptá, zda si ho vezme. Slovy „Ty hlupáčku! Samozřejmě“ zahazuje tykání i

---

⁹² P2, s. 122

Cecílie. V období rozčarování kvůli falešnému jménu ovšem Algernonovi opět vyká a s tykáním začne stejně jako Gvendolína po příslibu překřtění. V P1 si oba milenci stále vykají.

Také vztah Cecílie a Gvendolíny se vyvíjí. V P2 si nejprve vykají, protože se nikdy předtím neviděly a navíc si kvůli nejasnostem ohledně toho, která z nich je zasnoubená s Filipem, brzy přestanou být sympatické. Ovšem v okamžiku, kdy se dozví, že obě byly oklamány a začnou svým snoubencům vykat, začnou si navzájem tykat a nazývat se sestřičkami. V P1 si i po tomto nenadálém sblížení obě slečny vykají: „Říkejte mi sestřičko, chcete?“⁹³

Vztah mezi Algernonem a Jackem je jednoduchý, znají se natolik dlouho a dobře, že si tykají stále a v obou překladech, bez ohledu na to, zda se právě hádají či ne. Vždy a všude si vzájemně tykají také Jack a Cecílie.

Závěrem této kapitoly je možné říci, že zatímco v překladu P1 v tykání a vykání postav neprobíhá žádný vývoj a v některých případech je z dnešního hlediska setrvávání u vykání velmi nepřírozené, v Překladech P2 překladatelé tak dokonale využívají možnosti, kterých jim čeština díky tykání a vykání nabízí k vyjádření aktuálního vztahu mezi jednotlivými postavami.

Gramatický rod

Problémů s vyjádřením gramatického rodu není ve zkoumaném dramatu mnoho, většina postav totiž má uvedené křestní jméno, které je jasně mužské či ženské. Výjimkou je v textu pouze jednou zmíněná postava „housekeeper“. V obou překladech byl zvolen ženský rod – hospodyně, protože tuto pozici častěji vykonávají ženy. „Dentist“ je naopak v obou překladech mužského rodu – zubař. Zde jde spíše o generické maskulinum, mluví se totiž o zubařích obecně, nikoliv o konkrétní osobě. Navíc je k zubařovi přirovnáván muž – Algernon.

Originál	P2	Str	P1	Str
My dear Algy, you talk exactly as if you were a dentist.	Ted' mluvíš úplně jako zubař, Algy	21	Mluvíš přesně jako zubař, milý Algy.	12
you had better talk to the housekeeper	snad abyste promluvil s hospodyní	64	vyřídte hospodyni	40

Slovesný vid

Téměř každé české sloveso je buď dokonavé, nebo nedokonavé a tuto kvalitu si uchovává ve všech tvarech. Anglické sloveso má v průběhových formách vid nedokonavý a v prostých formách je vidově neutrální; Dušková⁹⁴ uvádí následující příklady: „say“ znamená „říci“ i „říkat“, „learn“ „učit se“ i „naučit se“, „write“ „psát“ i „napsat“ apod. Zda je vhodnější překládat konkrétní prostý tvar anglického slovesa českým slovesem dokonavým nebo nedokonavým záleží na kontextu a někdy to není zcela jednoznačné.

⁹³ P1, S. 66

⁹⁴ Libuše Dušková a kolektiv, Mluvnice Současné angličtiny na pozadí češtiny, Academia, Praha 2006, ISBN 80-200-1413-6 (strana 242)

Porovnáváné překlady se v použití vidu často shodují, vyskytují se ale i některé odlišnosti. Když Gvendolína vysvětluje své preference ohledně křestního jména svého nastávajícího, zazní mimo jiné: „my ideal has always been to love some one of the name of Ernest“. Sloveso love je v P1 přeloženo nedokonavě jako milovat, v P2 byla zvolena dokonavá varianta zamilovat se. V tomto kontextu je lepší dokonavý tvar vyjadřující delší trvání děje; navíc „zamilovat se“ angličtina dokáže vyjádřit obratem „fall in love“.

Originál	P2	Str	P1	Str
my ideal has always been to love some one of the name of Ernest	odjakživa bylo zamilovat se do muže jménem Filip	32	A mým dávným ideálem je milovat někoho, kdo se jmenuje Filip.	21

Rozdíl ve slovesném vidu můžeme pozorovat především u scénických poznámek, u těch nedokonavé sloveso sice působí tak, že děj probíhá o něco déle, význam se ale nemění: herec daný úkon kratší či delší dobu provádí a pak ji ukončí; přesnou dobu trvání gesta či pohybu určuje spíše režisér a ovlivňují ji i další externí vlivy, například z většího jeviště herec odchází déle než z malého bez ohledu na to, zda je poznámka přeložena dokonavě „odejde“ nebo nedokonavě jako „odchází“. Nedá se říci, že by v jednom překladu zásadně převažoval jeden z vidů; někdy je v P1 vid dokonavý a v P2 vid nedokonavý, jindy je situace opačná. Několik příkladů rozdílů je uvedeno v následující tabulce.

Originál	P2	Str	P1	Str
Algernon lights a cigarette, reads his shirt-cuff, and smiles.	Algernon si zapálí cigaretu, podívá se na manžetu a usměje se. (Dokonavý)	54	Algernon si zapálí cigaretu, čte si, co si zapsal na manžetu a usmívá se. (Nedokonavý)	35
Goes into the house.	Odchází do domu. (Nedokonavý)	91	Odejde do domu (Dokonavý)	52
Every one looks up.	Všichni se podívají nahoru (Dokonavý)	152	Všichni hledí ke stropu (N)	85
Pointing to Lady Bracknell	Ukazuje na lady Bracknellovou (Nedokonavý)	156	Ukáže na lady Bracknellovou (Dokonavý)	86

Čas

Systémy slovesných časů v angličtině a češtině jsou hodně odlišné. Shodují se sice v základním dělení na minulost, přítomnost a budoucnost, ale zatímco čeština má pro každou z těchto kategorií pouze jeden čas a další nuance rozlišuje pomocí vidů a dalších jazykových prostředků, angličtina dále rozlišuje časy základní (prézens, préteritum a futurum) a časy perfektní

(perfektum, plusquamperfektum a předbudoucí čas). Navíc se každý z těchto časů může vyskytovat ve formě prosté nebo průběhové.⁹⁵

Podle Knittlové⁹⁶ patří k nejčastějším překladatelským chybám jejich nedostatečná kompenzace či špatná interpretace časů, které se v českém morfologickém systému nevyskytují. Začínajícího překladatele může například mást souslednost časová, ve zkoumaných překladech Jak je důležité mítí Filipa se ale takové hrubé chyby nevyskytují.

Nalezneme několik rozdílů v překladu perfekta. Podle Duškové⁹⁷ „perfektum vyjadřuje minulý děj, který se odehrával v neurčité, nespécifikované minulosti, neoddělené od přítomnosti ostrou hranicí, a který je z hlediska přítomnosti relevantní.“ Tento vztah perfekta k přítomnosti vysvětluje, proč je v některých případech v jednom jeho překladu užito času minulého a ve druhém času přítomného. V prvním dějství je Algernon přítomen rozhovoru, ve kterém Jack sdělí Gvendolíně adresu svého venkovského sídla. Tuto adresu si Algernon zapíše, aby mohl (ač nezván) navštívit Jackovu schovanku. Préteritum „Algernon, who **has been carefully listening**“ je v P1 přeloženo přítomným časem, čímž je zdůrazněno, že Algernon je stále přítomen a ještě neodešel z místnosti. V překladu P2 byl upřednostněn aspekt, že dotýčný zapsal to, co právě vyslechl. Podobně v poslední replice dramatu říká Jack: „I've now realised for the first time in my life the vital Importance of Being Earnest“. Ve spojení s temporálním adverbium now popisuje perfektum „I've realised“ přítomný okamžik. V P2 je struktura podobná, bylo použito adverbium právě a minulý čas dokonavého slovesa uvědomit si, v P1 nelezname čas přítomný a nedokonavé sloveso umědomovat si.

V jiné větě vyznává Jack, že Gvendolína je „the only girl I ever cared for in my life“. Ačkoliv préteritum obvykle popisuje minulost, logicky je i zde je přesah z minulosti do současnosti, Jack zde vyjadřuje, že to tak vždy bylo a dosud se na jeho názoru nic nezměnilo. I když je v P1 použit přítomný čas („Jediná dívka, o kterou stojím.“) a v P2 čas minulý („Jediná, o kterou jsem kdy stál.“), oba překlady jsou významově ekvivalentní.

Originál	P2	Str	P1	Str
Algernon, who has been carefully listening	Algernon, který pozorně poslouchal	52	Algernon, který stále pozorně naslouchá	33

⁹⁵ DUŠKOVÁ, Libuše. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. Praha : Academia, 2006. 674 s. ISBN 80-200-1413-6 : S. 217.

⁹⁶ KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2000. 134 s. OLA001 1-116.589 : S. 93.

⁹⁷ DUŠKOVÁ, Libuše. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. Praha : Academia, 2006. 674 s. ISBN 80-200-1413-6 : S. 221

Originál	P2	Str	P1	Str
I've now realised for the first time in my life the vital Importance of Being Earnest.	Právě jsem si poprvé v životě uvědomil, jak je důležité mítí Filipa.	166	Jasně si uvědomuji, jak je důležité mítí Filipa	89
the only girl I ever cared for in my life.	Jediná, o kterou jsem kdy stál.	54	Jediná dívka, o kterou stojím.	34

Rod činný a trpný

Rod trpný je v angličtině mnohem běžnější než v češtině, proto je do češtiny často překládán rodem činným. Zatímco v češtině se rod trpný vyskytuje především v případech, kdy není vyjádřen činitel děje a ve formálnějších textech, v angličtině má význam pro funkční větnou perspektivu. Angličtina jako jazyk s pevným slovosledem neumožňuje prostou výměnu pozic podmětu a předmětu, transformace věty do pasiva ale můžeme podmět původní aktivní věty dostat na začátek věty. Oba překlady často shodně překládají pasivní shodně pomocí aktiva, například „what name was I given?“ zaznívá v obou překladech jako „jaké mi dali jméno?“. Jako příklad rozdílného přístupu uvedeme slova slečny Prismové k Chasublemu: „**I was told** you expected me“ přeložená v překladu P2 rodem činným „**řekli mi**, že na mě budete čekat“, v P1 v češtině poměrně běžným obratem v trpném rodě „**bylo mi řečeno**, že na mě čekáte“

Originál	P2	Str	P1	Str
Oh, he was quite exploded.	Prostě vybuchl.	136	Nu... prostě vybuchl.	75
I've just been informed by my butler,	A jak mi sluha právě oznámil,	144	jak mi oznámil můj komorník	79
I was told you expected me	Řekli mi, že na mě budete čekat	150	Bylo mi řečeno, že na mě čekáte	83
Now, what name was I given?	A jaké mi dali jméno?	160	A teď, jaké mi dali jméno?	88

Stupňování adjektiv

Stupňování adjektiv nebývá v překladech z angličtiny příliš problematické, oba jazyky totiž mají v zásadě stejný systém třech stupňů: pozitiv, komparativ a superlativ. V porovnávaných překladech se ale vyskytlo i několik rozdílů. Gvendolína například obdivuje Jackovy oči: „What wonderfully blue eyes you have, Ernest! They are quite, quite, blue.“ P1 modrost očí zdůrazňuje repeticí „celé modré, celé modré“, P2 používá superlativ „nejmodřejší na světě“. Ačkoliv barvy jako zde blue (modrý) se počítají k absolutním adjektivům, která by se neměla stupňovat, v některých speciálních případech, například v umělecké literatuře, to možné je. V angličtině vyšel román The Bluest Eyes autorky Toni Morrison a v českém prostředí vstoupil do obecného povědomí reklamní slogan jednoho pracího prášku „Bílá bělejší – prádlo čistější.“

Originál	P2	Str	P1	Str
What wonderfully blue eyes you have, Ernest! They are quite, quite, blue.	Ty máš ale úžasně modré oči, Filipe! Nejmodřejší na světě.	36	Celé modré, celé modré.	23

Analytický komparativ ve větě „He grows **more interesting** hourly“ je v P1 přeložen komparativem zajímavější, v P2 ovšem nalezneme pouze pozitiv“ něco zajímavého.“ a proces přibývání těchto zajímavých informací je vyjádřen příslovcem časovým pořad a nedokonavým iterativním slovesem dozvídat se.

Originál	P2	Str	P1	Str
He grows more interesting hourly	Pořád se o něm dozvídám něco zajímavého.	112	Hodinu od hodiny je zajímavější.	59

Číslovky

V překladu číslovek jsme našli rozdíl u výrazu „at page fifteen“, který je způsoben vývojem jazyka: zatímco dříve bylo obvyklejší číslo stránky označovat číslovkou ordinální jako v P1 (na stránce patnácté, dnes je v těchto případech častější kardinální číslovka jako v P2 „na straně patnáct“.

Originál	P2	Str	P1	Str
at page fifteen	na straně patnáct	56	na stránce patnácté	36

Syntaktická ekvivalence

Ze syntaktického hlediska je angličtina mnohem hutnější a kompaktnější než čeština. Věty jsou kondenzovány pomocí polovětných konstrukcí participiálních a infinitivních. Substantivum je běžně modifikováno jiným substantivem, vztahy mezi jednotlivými částmi jsou ale někdy nejednoznačné.

Například ve spojení „cigarette case“ první substantivum v nominativu (cigarette) modifikuje druhé (case). Taková konstrukce se do češtiny může přeložit buď premodifikací adjektivem jako „cigaretové pouzdro“ (P1) nebo postmodifikací pomocí předložky a substantiva jako „pouzdro na cigarety“ (P2).

Originál	P2	Str	P1	Str
cigarette case	pouzdro na cigarety	18	cigaretové pouzdro	11

Někdy se anglické substantivum premodifikuje substantivem v genitivu, například „at a bachelor's establishment“ P1 překládá doslovně, P2 celé toto lokální adverbium nahrazuje postmodifikací: sluhové nezadaných mužů.

Originál	P2	Str	P1	Str
at a bachelor's establishment the servants invariably drink the champagne	sluhové nezadaných mužů v jednom kuse pijí šampaňské	12	v mládeneckých domácnostech pijí sluhové vždycky jen šampaňské	7

Nominální vyjádření v angličtině a jeho český opis

V angličtině je běžnější nominální vyjádření, anglickou rozvitou nominální konstrukce je proto často lepší přeložit vedlejší větou. Například nominální konstrukce ve větě „Miss Prism has just been complaining **of a slight headache**“ byla v P1 přeložena vedlejší větou předmětnou „že ji trochu bolí hlava.“ V P2 bylo ponecháno substantivum: „Slečna Prismová si zrovna stěžovala **na lehkou migrénu.**“

Originál	P2	Str	P1	Str
Miss Prism has just been complaining of a slight headache	Slečna Prismová si zrovna stěžovala na lehkou migrénu.	60	Slečna Prismová si zrovna stěžovala, že ji trochu bolí hlava.	38

Také v několika dalších případech zachovává P2 nominální vyjádření, zatímco P1 se přiklání k jeho opisu vedlejší větou.

Originál	P2	Str	P1	Str	
I ask merely for information	Ptám se čistě pro informaci.	12	Ptám se jen, abych se poučil.	8	1: blíže výchozímu textu
you should improve yourself in every way	na vašem všestranném rozvoji	56	abyste se ve všem zdokonalila	36	P1 VV, P2 nominální vazba

Ve větě „There will be a large accumulation of property“ je nositelem významu deverbativní substantivum accumulation, pomocné sloveso be má jen funkci gramatickou. V českém překladu P1 se nositelem významu stalo sloveso „vzroste“. V P2 je celá věta přeložena velmi volně: „Uvážíme-li úrokové sazby.“

Originál	P2	Str	P1	Str	Originál
There will be a large accumulation of property.	Uvážíme-li úrokové sazby.	146	Do té doby přece velice vzroste její majetek.	81	P2: vtipné, není to tak přímočaré a může to vyznít i že “bude hezká i s úroky”

Závěr

Wildeovo drama *The Importance of Being Earnest* je dílo velice hravé a pro pobavení publika naplno využívá možnosti anglického jazyka. Před překladateli do jiných jazyků leží nesnadný úkol využít ve prospěch hry možností národního jazyka: přetlumočit Wildeovy hříčky, kde je to možné. Tam kde to možné není, má překladatel hledat způsoby, jak hru obohatit prostředky cílovému jazyku vlastními. K takovému úkolu je potřeba mít nejen dostatek informací o výchozím pólu, ale také mít nápady jak kreativně Wildeův jazyk přetlumočit cílovému publiku. V neposlední řadě nesmí chybět cit pro zachování myšlenky a stylu originálu. Zkrátka a dobře, překladatel, který se pustí do takového úkolu, musí mít filipa.

Po podrobném porovnání obou zkoumaných překladů s originálem můžeme konstatovat, že se jak Jiřímu Zdeňkovi Novákovi, tak i kolektivu mladých překladatelů pod vedením Stanislava Rubáše a Zuzany Šťastné podařilo se s tímto nesnadným úkolem vyrovnat velmi dobře.

Ačkoliv je Novákův překlad více než půl století starý a najdeme v něm několik zastaralých či zastarávajících jazykových prostředků, působí jako celek i dnes poměrně svěže. Jeho řešení jsou obecně doslovnější a bližší originálu, ovšem tam, kde by doslovnost byla na škodu, přichází se vhodnými substitucemi.

Kolektivní překlad je psaný aktuálním jazykem, nevyhýbá se expresivnějším výrazům a má tendenci překládat o něco volněji, s velikou kreativitou. Pokud je napadla jazyková hříčka v místě, kde v originále není, bez okolků ji do textu vložili, aby i česká komedie byla podobně hravá jako anglický originál. Příkladem tvůrčího přístupu je perfektní využití možností českého tykání a vykání pro vyjádření momentální sociální blízkosti či vzdálenosti. Překladatelský tým o trochu častěji generalizuje reálie, které Novák transkribuje, ale cílovému publiku by nemusely být známé. Ačkoliv překlad vznikl jako kolektivní dílo třinácti osob, výsledný text působí jednotně, kompaktně, jako by ho psal jediný člověk. Jistě je to díky velké důslednosti při závěrečném redigování textu. „Více hlav“ překladu naopak prospělo, protože vymyslelo více zajímavých a nápaditých řešení.

Co se týče stylu řeči, Novák udržuje vyšší úroveň konverzace, jazyk v jeho podání více připomíná mluvu aristokracie a společenské smetánky. V kolektivním překladu je mluva postav bližší běžné současné češtině.

Závěrem můžeme konstatovat, že se jak Novákovi, tak i kolektivu mladých začínajících překladatelů podařilo s úctou k originálu a ve vší vážnosti vytvořit dílo plné wildeovské lehkosti, nikoliv lehkovážně přivést na svět těžkopádný text, z něž by bylo zjevné, že se jedná o překlad.

Bylo by jistě zajímavé do srovnání zahrnout i ostatní české překlady Wildeovot dramatu *The Importance of Being Earnest*: „Přítel Bunbury“, „Jak je důležité býti opravdový“, Lorencův překlad „Na čem záleží“, starší překlad J. Z. Nováka z roku 1946 a popřípadě i český překlad filmu z roku 2002 *The Importance of Being Earnest*. Takový projekt by však nutně překračoval parametry této diplomové práce, která se při výběru zkoumaného materiálu řídí jednou ze základních překladatelských premis: méně je někdy více.

Zkratky

P1 Překlad Jiřího Zdeňka Nováka: WILDE, Oscar. Jak je důležité míti Filipa : Lehkovážná komedie pro vážné lidi. J. Z. Novák. Vyd. 5., v nakl. Artur 2. Praha : Artur, 2008. 92 s. ISBN 978-80-87128-16-9.

P2 Překlad Olgy Ferjenčíkové a kolektivu: WILDE, Oscar. Jak je důležité míti Filipa. Z angl. orig. přel. Olga Ferjenčíková ...[a kol.]. Vyd. 1. Praha : Jitro, 2004. 175 s. ISBN 80-903106-3-X.

Str strana (v tabulkách)

S. strana (v citacích)

Resumé

Tato diplomová práce se zabývá porovnáním dvou českých překladů konverzační komedie Oscara Wildea *Jak je důležité mít Filipa*. Starší překlad Jiřího Zdeňka Nováka pochází pravděpodobně z roku 1958, novější je kolektivním dílem překladatelského týmu mladých překladatelů pod vedením Stanislava Rubáše a Zuzany Šťastné.

V teoretické části jsou představeny některé současné teoretické přístupy včetně polysystémové teorie překladu a přístupu Jiřího Levého. Také jsou zmíněny některé specifické problémy související s překladem divadelních her.

Ve srovnávací části jsou hlavní rozdíly mezi překlady kategorizovány podle Knittlové. Tato část se zaměřuje na problematiku lexikologie, především na frazeologii a historické, geografické a kulturní realie.

Došli jsme k závěru, že i přes to, že je Novákův překlad již půl století starý, jako celek nepůsobí zastaralým dojmem. Novákův styl je vyšší než styl skupiny mladých překladatelů. Oba překlady jsou na vysoké úrovni a adekvátní. Hlavní rozdíl spočívá v tom, že zatímco Novákův překlad je spíše přesnější, kolektivní překlad je kreativnější a méně doslovný.

Summary

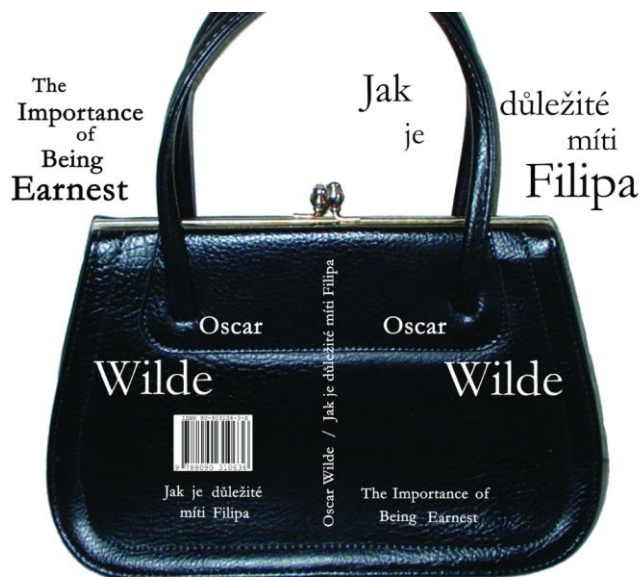
This thesis compares two Czech translations of the conversational comedy *The Importance of Being Earnest* by Oscar Wilde. The older translation was created by Jiří Zdeňek Novák probably in 1958; the newer one is a collective work by a team of young translators led by Stanislav Rubáš and Zuzana Šťastná from 2004.

In the theoretical part some of the recent theoretical approaches toward translation are introduced, including the polysystem theory and the approach of Jiří Levý. Specific problems connected with translation of this part are also mentioned in this part.

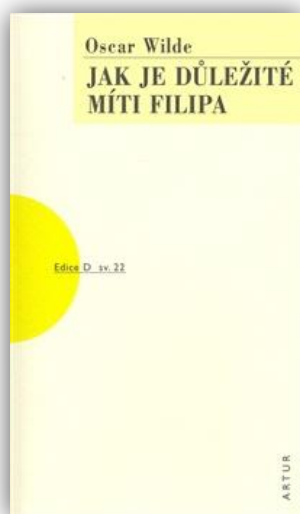
The comparative part categorises the main differences between the two translations according to Knittlová and focuses on the lexicological problematics, especially on frazeology and historical, geographical and cultural facts.

The result is that in spite of the fact Novák's translation is more than half a century old, his language as a whole does not give the impression of being obsolete. His style is higher than that of the team of young translators. Both translations are on a high level and adequate. The main difference is that while Novák tends to be more accurate, the collective translation is more creative and less literal.

Přílohy

P2- Kolektivní překlad Olgy Ferjenčíkové a kolektivu. Jitro, Praha, 2004. Zdroj: Jitro. *Jitro* [online]. 2004 [cit. 2011-09-29]. Jak je důležité mít Filipa. Dostupné z WWW: <http://www.jitro.net/index.php?NodeID=14>

Obr. vlevo: P1 –Překlad J.Z. Nováka, Nakl. Artur, Praha, 2008. Zdroj: Kosmas. *Kosmas internetové knihkupectví* [online]. 2005 [cit. 2011-11-23]. Jak je důležité mít Filipa. Dostupné z WWW: <http://www.kosmas.cz/knihy/126831/jak-je-dulezite-miti-filipa/>.

Obr. vpravo: Jedno z prvních vydání Novákova překladu. Orbis, Praha 1959. Antikvariát Valentinská. *Antikvariát Valentinská* [online]. c2010 [cit. 2011-11-23]. Jak je důležité mít Filipa. Dostupné z WWW: <http://www.valentinska.cz/index.php?lang=CZ&idvyrb=156428&akc=detail>.

Divadlo
VZDĚLÁVACÍ SBOR
VYŠEHRADSKÝ

NA SLUPI

Ve středu 14. března 1951

14. března 1951

Ve středu 21. března 1951

11. hra lidového cyklu v předplacení

Začátek v 19:30 hod.

Oscar Wilde:

JAK JE DŮLEŽITÉ MÍTI FILIPA

Lehkovážna komedie pro vážné lidi o 3 jednáních.

Režie a scéna: Míla Mann. - Světla: J. Šváb.

OSOBY:

John Worthing	Václav Strupek
Algernon Moncrieff	Váša Maršoun
Kanovník Th. Dr Chasuble	Míla Mann
Lady Bracknellová	Marie Radlinská
Baronesa Gwendolina Fairfaxová	Olga Svobodová
Cecily Gardewová	Máňa Böhmová
Slečna Prismová, vychovatelka	Libuše Henychová
Merimann	Ferda Bůžek
Lane	František Zeithaml

Připravuje se: »VASSA ŽELEZNOVOVA« v režii M. Vacy.

Knižtiskárna Josef Schmidberger, Praha II., Benátská 7. Telefon 360-91.

Plak
át
na
insc

enaci hry **Jak je důležité míti Filipa**, 1951. Zdroj: NIPOS-Artama. *Databáze českého amatérského divadla* [online]. 22.11.2005 [cit. 2011-11-23]. Dostupné z WWW:

<<http://www.amaterskedivadlo.cz/files/foto/7eca6d670c4f4c332445c364ab9266793401e60a.jpg>>.

ST. JAMES'S THEATRE.
 SOLE LESSEE AND PROPRIETOR . . . . . MR. GEORGE ALEXANDER.

PRODUCED THURSDAY, FEBRUARY 14th, 1895.

To-day at 3, and Every Evening at 8.45,
The Importance of being Earnest,
 A TRIVIAL COMEDY FOR SERIOUS PEOPLE,
 BY OSCAR WILDE.

John Worthing, J.P.	of the Manor House, Woolton, Hertfordshire	Mr. GEORGE ALEXANDER
Algernon Moncrieffe	(his Friend)	Mr. ALLAN AYNESWORTH
Rev. Canon Chasuble, D.D.	(Rector of Woolton)	Mr. H. H. VINCENT
Manxman	(Butler to Mr. Worthing)	Mr. FRANK DYALL
Lane	(Mr. Moncrieffe's Man-servant)	Mr. F. KINSEY PEILE
Lady Bracknell		Miss ROSE LECLERQ <small>(By permission of Mr. J. COLEMAN GALE)</small>
Hon. Gwendolen Fairfax	(her Daughter)	Miss IRENE VANBRUGH
Cecily Cardew	(John Worthing's Ward)	Miss VIOLET LYSTER
Miss Prism	(her Governess)	Mrs GEORGE CANNINGE

Time . . . . . The Present.

Act I. - Algernon Moncrieffe's Rooms in Piccadilly (H. P. Hall)
 Act II. - The Garden at the Manor House, Woolton (H. P. Hall)
 Act III. - Morning-Room at the Manor House, Woolton (Walter Ham)

Preceded (Evenings only) at 8.30, by a Play in One Act, by LANGDON E. MITCHELL, entitled
IN THE SEASON.

Sir Harry Collingwood	Mr. HERBERT WARING	Edward Fairfax	Mr. ARTHUR ROYSTON
Sybil March	Miss ELLIOTT PAGE		

Scene - A Room in Sir Harry Collingwood's House. Time - The Present.

Programme of Music.

MARCH	"Cannon"	Gung'l
MAZURKA	"La Trigone"	Louis Ganne
VALSE	"Enfin Seuls"	A. M. Fecner
CANZONETTA		B. Godard
VALSE	"Acclamations"	E. Waldteufel
OVERTURE	"Raymond"	A. Thomas
DANSE	"Glave"	L. Gregy
1ST MAZURKA		L. Gregy
WALTZ	"Summer Time"	Ed. Hesse

The Furniture by FRANK GILES & Co., High Street, Kensington.
 The Wigs by W. CLARSON.
 The Scenery by H. P. HALL and WALTER HANN.

NO FEES. The Theatre is lighted by Electricity. **NO FEES.**

The Attendants are strictly forbidden to accept gratuition, and are liable to instant dismissal should they do so.
 Visitors to the Theatre are earnestly begged to assist the Management in carrying out a regulation framed for their comfort and convenience.

The Etchings and Engravings in the corridors and vestibule supplied and arranged by
 I. P. MENDOZA, King Street, St. James's.
 The Floral Decorations by RIND & Co., King Street, St. James's.
 Photographs of the Artistes appearing at this Theatre, can be obtained of ALFRED ELLIS,
 20, Upper Baker Street, N.W.

MATINEE EVERY SATURDAY AT 3.
Doors open at 2.30. Carriages at 4.45.

PRICES:—Private Boxes, £1 11s. 6d. to £4 4s. Stalls, 10s. 6d. Dress Circle, 7s.
 Upper Boxes, Numbered and Reserved (Bonnets allowed), 4s. Pit, 2s. 6d. Gallery, 1s.
 Doors open at 8. Commence at 8.30. Carriages at 10.45.
 Box Office (Mr. Assolut) open daily from 10 till 5 o'clock, and 8 till 10 p.m.
 Seats can be booked one month in advance by Letter or Telegram, or Telephone No. 3703.

Program první inscenace dramatu *The Importance of Being Earnest* v St James's Theatre v Londýně dne 14. února 1895.

Zdroj: Victoria and Albert Museum . *Vam* [online]. 2006 [cit. 2011-11-23]. *The Importance of Being Earnest*: The first stage production, 1895. Dostupné z WWW: <http://www.vam.ac.uk/content/articles/t/the-importance-of-being-earnest-first-stage-production/>.

Divadlo uvede Filipa v novém překladu

Jihočeské divadlo v Českých Budějovicích se po 18 letech vrací ke komedii Oscara Wilde Jak je důležité mít Filipa. Tentokrát ji ale předstává z pohledu mladých překladatelů, proto více než stoletou hru uvede pod pozměněným názvem *Není Filip jako Filip*.

„Vzhledem k tomu, že průměrný věk překladatelů je asi 25 let, prosakuje tím mladistvější, svižnější duch, který Wildově konverzace velmi prospívá,“ řekla dramaturgyně Olga Subrtová. Moderní překlad je dílem třináctičlenného týmu pedagogů a studentů Karlovy univerzity, kvůli problémům s dědickými právy ale bylo třeba najít novy věhlasnou veselohru matem je, že je důležité mít správné jméno. Hra také ukazuje, jak se dá po-

moci slov otočit jedna věc na opačnou stranu, jak může být slovo i nebezpečné,“ řekl režisér Martin Glaser.

Příběh se odehrává v malovaných barevných kulisách Heleny Ballákové, která v Budějovicích hostuje poprvé, a v kostýmech Lenky Raškové. K fonetické spolupráci si divadlo pozvalo Regínu Szymikovou.

Řada herců už účinkovala i v předchozích nastudováních tohoto díla. Například Jaroslava Červenková s Filipem začínala v roli Gwendoliny a pak hrála i Cecilku. Dále účinkují Ondřej Veselý, Pavel Oubram, Bibiana Simonová, Taťána Kupcová, Dana Verzhichová, Martin Hruška, Jan Dvořák a další. Diváci hru poprvé uvidí dnes od 19 h v historické budově. (CTK)

K hlavním protagonistům páteční premiéry *Není Filip jako Filip* patří Ondřej Veselý v roli Johna Worthinga a Pavel Oubram jako Algernon Moncrieff.

Článek o inscenaci překladu P2 v Jihočeském divadle uveřejněný v deníku *Právo* dne 24.3.2006, zdroj: Jihočeské divadlo. *Jihočeské divadlo* [online]. 2006 [cit. 2011-11-23]. *Není Filip jako Filip*. Dostupné z WWW: <http://www.jihoceskedivadlo.cz/archiv/porad/105-neni-filip-jako-filip/>.

Není Filip jako Filip, ovšem Wilde zůstává skvělý i v novém překladu

HANKA HOSNEDLOVÁ

Páteční premiéra Jihočeského divadla nabízí sice důvěrně známou hru Oscara Wilda *Jak je důležité mítí Filipa*, ale s několika novinkami, které ji odlišují od dlouhé řady předchozích uvedení. Především se jedná o úplně nový – svěží a moderní překlad, který je prací třináctičlenného mladého kolektivu z Ústavu translologie. A z tohoto faktu také vyplynula nutnost změnit název, takže tentokrát se Wildova víc než stoletá komedie oděla do titulu *Není Filip jako Filip*.

"Přestože nový překlad odpovídá více dnešnímu živějšímu jazyku, autorovy slovní hříčky a půvab jeho bonmotů zůstávají zachovány. Také děj komedie jsme se rozhodli ponechat ve stejném čase a prostředí jako v původní verzi. Zajímavá bude i scénografie poprvé u nás hostující Heleny Ballákové s malovanými barevnými kulisami a kostýmy Lenky Raškové, která s naším divadlem spolupracovala už dříve," uvedl režisér Martin Glaser, který považuje nový překlad dnes již klasické veselohry za určitý prubířský kámen jak režisérských, tak hereckých schopností.

V nynějším hereckém obsazení, jak konstatovala dramaturgyně Olga Šubrtová, jsou herci, kteří si ve Wildově konverzačním evergreenu za-

Pavel Oubram (Algermon Moncrieff) a Dana Verzichová (Cecilie Cardewová).

Foto Petr Neubrt

hráli již vícekrát. Příkladem Jarka Červenková, které byla svěřena role slečny Prismové, říká:

"V maturitním představení této hry jsem hrála Gvendolínu, později v divadle v klasiceky pojaté inscenaci Milana Fridricha Cecilku. Ta nynější postava slečny Prismové je mi nejbližší – skýtá široký prostor možností a dá se v ní prostě vyřádit. A kdo ví, třeba mě někdy později čeká ještě lady Bracknelová. Bohužel si ale pamatuji z předchozích uvedení i repliky postav, které

jsem nehrála, a tak se mi to s novým překladem kapku pleťte." Také Bibiana Šimonová, Jan Dvořák, Pavel Oubram a pravděpodobně i další z aktuálního hereckého obsazení. V něm dále uvidíte Ondřeje Veselého, Taťanu Kupcovou, Danu Verzichovou, Martina Hrušku, Petra Šporcla a Jana Konráda.

"V minulosti, kdy konverzačky tvořily osmdesát procent tehdejšího repertoáru a kdy se herci soustřeďovali výhradně na tento žánr, měli způsob mluvy v těchto kusech

plně zvládnutý. Dnešní široký žánrový rejstřík divadelních herců vyžaduje pro každé pojetí role jiný přístup i jiný způsob mluvy, takže jsme pro tuto příležitost přizvali k fonetické spolupráci Reginu Szymikovou. Ta hercům poradí při dikci i jak kouzlit s dechem a podobně," vysvětluje režisér společně s dramaturgyní další mimořádnost inscenace.

Premiérové uvedení omlazené hry *Není Filip jako Filip* se odehraje v historické budově divadla se začátkem od 19 hodin.

Článek o inscenaci překladu P2 v Jihočeském divadle uveřejněný v novinách *Deník* dne 22.3.2006, zdroj: Jihočeské divadlo. *Jihočeské divadlo* [online]. 2006 [cit. 2011-11-23]. *Není Filip jako Filip*. Dostupné z WWW: <<http://www.jihoceskedivadlo.cz/archiv/porad/105-neni-filip-jako-filip>>.

Filip nabízí švih, vtip i hříčky

Jihočeské divadlo uvede zítra známou hru Oscara Wildea v novém překladu

České Budějovice - Pod názvem Není Filip jak Filip uvede zítra Jihočeské divadlo premiéru známé komedie Oscara Wildea Jak je důležité mít Filipa. Její režisér Martin Glaser vyhlásil, že cílem je diváka pobavit a zároveň si na klasickém titulu vyříbit výrazové prostředky.

„Filip je evergreen ve všech divadlech. Svědčí o tom i to, že řada herců, která nyní v představení figuruje, si v něm už i několikrát zahrála,“ řekla dramaturgyně Olga Subrtová.

Novákův překlad zestárnul

Hlavním impulsem, aby ji uvedli, bylo zjištění, že překladatel Stanislav Rubáš z ní se studenty začal převádět dialogy a nakonec ji přeložil celou. Diváci tak uvidí a uslyší „Filipa“ v novém překladu třinácti studentů Ústavu translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

„Původní překlad J. Z. Nováka, byť velmi dobrý, v něčem zestárnul. Ted máme velice svěže, sympaticky a nově přeloženou hru,“ tvrdí dramaturgyně. Objevují se v ní moderní slova, nechybí ovšem slovní hříčky, paradoxy ani anglický humor.

Jediný problém nastal s názvem, Novákův dědic řekl, že pod původním nemůže být hra uvedena.

„Přišla sympatická muka jednání o názvech, ve hře jich bylo mnoho: od Všeho s Mírou, kdy by se hlavní hrdina jmenoval Horymír, až po někud frivolní Někdo ho má a někdo ne,“ přiblížila dramaturgyně s tím, že nakonec zvolili klasiku.

Režisér Glaser vysvětlil volbu titulu tím, že se rozhodli diváky potěšit nastudováním klasické značkové komedie tak, jak je napsána.

„Bez toho, že bychom ji přenášeli do jiných mezizigalaktických prostorů. Pokusíme se prověřit, jestli je tenhle repertoárový pilíř stále živý. K těmto věcem se nemá přistupovat

mechanicky a Filip je stoletá stařenka,“ řekl Glaser. Nakonec se podle něj podařilo hru dotáhnout do podoby moderní a svižné konverzčky.

„To ale neznamená, že v ní sedí krásně oblečení lidé v pohovce a blábolí bonmoty. Může to být živé divadlo, v něčem překvapivě velmi gestické a fyzické,“ věří režisér.

„Roli lehce prašičně vychovatelky, slečny Prismové, svěřil režisér Jaroslav Červenková. Se hrou se poprvé setkala při maturitním představení, před 18 lety pak v Jihočeském divadle ztvárnila Cecilii.

„Tu jsem měla tehdy vyložené nerada. Ted jsem se konečně dostala k zajímavé roli, baví mě jako figura. Dá se v ní zajímavě fádát a blbnout, je charakterní, posunutá téměř do groteska a nabízí větší prostor na úlety,“ pochvalovala si herečka.

Vedle ní se objeví Ondřej Veselý, Pavel Oubram, Bibiana Simonová, Tařána Kupcová, Dana Verzichová i Martin Hruška. Dobové kostýmy navrhla Lenka Rašková, scénu Helena Balláková. „Máme velké malované kulisy,“ upřesnil režisér Glaser.

Hra připomíná i současnost

Název představení může být podle režiséra ve volebním roce dvojsmyslný, obzvlášť, když obsahuje příjmení lídra komunistů Vojtěcha Filipa. Tvůrci proto přemýšleli, že by ke kulisám, zvětšeným tapetovým vzorům s obrovskými růžemi přidali obrovské třešně a velké modré ptáky, nebo je přetřeli nazeleno.

„Nakonec jsme to škrtili, ale ve hře se říká: Víme, kam experimenty se socialismem došly. Už tehdy Wilde správně tušil, že tudy cesta nevede. Možná ten název bude i jistým varováním,“ poznamenal Glaser.

Zítřejší premiéra je vyprodaná, listky jsou ještě na 1. dubna.

VÁCLAV KOBLENC

V PĚCI VYCHOVATELKY. Jihočeské divadlo uvede zítra komedii Není Filip jako Filip, kde Cecilii hraje Dana Verzichová (vlevo) a vychovatelku Jaroslava Červenková. FOTO: MAFÁ - JAROSLAV SYBEK

Článek o inscenaci překladu P2 v Jihočeském divadle uveřejněný v novinách Mladá Fronta dnes ze dne 23.3.2006, zdroj: Jihočeské divadlo. *Jihočeské divadlo* [online]. 2006 [cit. 2011-11-23]. Není Filip jako Filip. Dostupné z WWW: <<http://www.jihoceskedivadlo.cz/archiv/porad/105-neni-filip-jako-filip>>.

Bibliografie:

Primární literatura:

WILDE, Oscar. *Jak je důležité míti Filipa : Lehkovážná komedie pro vážné lidi*. J. Z. Novák. Vyd. 5., v nakl. Artur 2. Praha : Artur, 2008. 92 s. ISBN 978-80-87128-16-9.

WILDE, Oscar. *Jak je důležité míti Filipa*. Z angl. orig. přel. Olga Ferjenčíková ...[a kol.]. Vyd. 1. Praha : Jitro, 2004. 175 s. ISBN 80-903106-3-X.

WILDE, Oscar. *The Importance of Being Earnest* [online]. [s.l.] : Project Gutenberg Literary Archive Foundation , c 2003 - 2010 [cit. 2011-11-24]. Dostupné z WWW: < <http://www.gutenberg.org/ebooks/844> >.

Odborná literatura – translatologie a lingvistika:

KRÁLOVÁ, Jana. Proper names in inter-cultural communication. In JETTMAROVÁ, Zuzana, et al. *Tradition versus modernity : from the classic period of the Prague School to translation studies at the beginning of the 21st century*. Vyd. 1. Praha : Togga, 2008. s. 92. ISBN 978-80-7308-221-5.

ČERMÁK , František . Propoziční frazémy a idiomy v češtině. In *Frazeografia słowiańska*. Red. M. Balowski, W. Chlebda. 2001 : Uniwersytet Opolski, Opole. s. 93-101.

BEČKA, Josef Václav. *Slovník synonym a frazeologismů..* Praha : Novinář, 1977. 432 s. ISBN 59-015-75.

DUŠKOVÁ, Libuše. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. Praha : Academia, 2006. 674 s. ISBN 80-200-1413-6.

FILIPEC , Josef; ČERMÁK, František . *Česká lexikologie*. Vyd. 1. Praha : Academia, 1985. 281 s. Dostupné z WWW: < <http://ucnk.ff.cuni.cz/doc/prop-if.rtf> >.

JAKLOVÁ, A. Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech. *Naše řeč* [online]. 2002, 85, 4, [cit. 2011-11-23]. Dostupný z WWW: < <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7689> >.

KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2000. 134 s. OLA001 1-116.589.

KRIJTOVÁ, Olga. *Pozvání k překladatelské praxi : Kapitoly o překládání*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1996. 74 s. ISBN 80-7184-215-X.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Vydání třetí, upravené a rozšířené verze druhé. Praha : Ivo Železný, nakladatelství a vydavatelství s.r.o., 1998. 386 s. ISBN 80-237-3539-X.

POLÁŠEK, Martin. Rozhovor s prof. Janou Královou, pracovnící Ústavu translatologie FF UK a proděkanou pro studijní záležitosti. *Člověk : clovek.ff.cuni.cz* [online]. 01.01.2006, 1, [cit. 2011-11-22]. Dostupný z WWW: <<http://clovek.ff.cuni.cz/download.php?soubor=5>>.

REISS, Katharina. *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik : Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen*. München : Max Hueber Verlag, 1971. 124 s. ISBN 978-3190067176.

SVOBODA, K. Tropy a figury. *Naše řeč* [online]. 1947, 31, [cit. 2011-11-23]. Dostupný z WWW: < <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=3993> >.

Slovníky:

Centrum.cz slovníky [online]. c2011 [cit. 2011-11-10]. Dostupné z WWW: < <http://slovniky.centrum.cz/> >.

Longman. *Dictionary of Contemporary English* [online]. c2010 [cit. 2011-11-23]. Dostupné z WWW: < <http://www.lodonline.com/> >.

Ústav pro jazyk český, Akademie věd ČR. *Internetová jazyková příručka* [online]. c 2008 [cit. 2011-11-23]. Dostupné z WWW: < <http://prirucka.ujc.cas.cz/> >.

Farlex, Inc. *The Free Dictionary* [online]. c2004 - 2009 [cit. 2011-11-23]. Dostupné z WWW: < <http://www.thefreedictionary.com/> >.

Další literatura

¹ *Bible : Český ekumenický překlad* [online]. [s.l.] : [s.n.], 2009 [cit. 2011-11-24]. 1. Petrův 3:7. Dostupné z WWW: <<http://www.biblenet.cz/>>.

Český statistický úřad. *Český statistický úřad* [online]. 10.9. 2010 [cit. 2011-11-23]. Recese, deprese. Dostupné z WWW: < http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/recese_deprese >.

Dieta : hubněte zdravě [online]. 2006 - 2011 [cit. 2011-11-22]. Crumpet - pečivo. Dostupné z WWW: < <http://www.abcdieta.cz/crumpet-pecivo> >.

Divadlo Rity Jasinské [online]. 2005 [cit. 2011-11-10]. Oscar Wilde — »Je důležité být (s) Filipem!?!«. Dostupné z WWW: < <http://www.drj.cz/index.php?page=filip> >.

Ekonom.cz [online]. c2011 [cit. 2011-11-10]. Jak je důležité mít Jobse. Dostupné z WWW: < <http://ekonom.ihned.cz/c1-52718940-jak-je-dulezite-miti-jobse> >.

Encyclopedia.com [online]. 2011 [cit. 2011-11-10]. Oscar Wilde. Dostupné z WWW: <www.encyclopedia.com/topic/Oscar_Wilde.aspx>.

Karmelitánské nakladatelství. *Encyklopedie* [online]. 2007 [cit. 2011-11-23]. Gorgona. Dostupné z WWW: < <http://www.iencyklopedie.cz/gorgona/> >.

Michael Arditti [online]. c2006 [cit. 2011-11-10]. The Importance of Being Honest: a riposte to Donald Sinden. Dostupné z WWW: < <http://www.michaelarditti.com/non-fiction/the-importance-of-being-honest-a-riposte-to-donald-sinden/> >.

Starsol Ltd. *Muffin Recipes* [online]. c2011 [cit. 2011-11-22]. Dostupné z WWW: < <http://www.muffinrecipes.net/> >.

NationMaster.com [online]. c2003-5 [cit. 2011-11-10]. The Importance of Being Earnest. Dostupné z WWW: < <http://www.nationmaster.com/encyclopedia/The-Importance-of-Being-Earnest> >.

Obec překladatelů [online]. 1996 [cit. 2011-11-10]. Novák Jiří Zdeněk. Dostupné z WWW: < http://www.obecprekladatelu.cz/_ftp/DUP/N/NovakJiriZdenek.htm >.

Obec překladatelů [online]. 1996 [cit. 2011-11-10]. Databáze českého uměleckého překladu po roce 1945. Dostupné z WWW: < http://www.obecprekladatelu.cz/_ftp/DUP/ZZPREKLADY/totalanglictina.htm >.

Ravishlondon.com [online]. 2008 [cit. 2011-11-22]. Grosvenor Square, Mayfair. Dostupné z WWW: < [http://www.ravishlondon.com/items/\(375\).html](http://www.ravishlondon.com/items/(375).html) >.

Science WORLD [online]. 06.05.2011 [cit. 2011-11-10]. Proč jsou Filipové tak chytří. Dostupné z WWW: < <http://scienceworld.cz/lingvistika/proc-jsou-filipove-tak-chytri-1366> >.

Švandovo divadlo na Smíchově [online]. c2011 [cit. 2011-11-10]. Devět etap divadla. Dostupné z WWW: < www.svandovodivadlo.cz/res/data/086/009495.doc >.

The Holy Bible : English Standard Version [online]. [s.l.] : Crossway Bibles, a publishing ministry of Good News Publishers, c 2001 [cit. 2011-11-23]. Dostupné z WWW: < http://bible.cc/1_peter/3-7.htm >.

Victoria and Albert Museum . *Vam* [online]. 2006 [cit. 2011-11-23]. The Importance of Being Earnest

Conjecture . *WiseGEEK* [online]. c2003 - 2011 [cit. 2011-11-23]. What is a Dressing Case?. Dostupné z WWW: < <http://www.wisegeek.com/what-is-a-dressing-case.htm> >.

ĐÁSEK, Tomáš. Jak je důležité míti Filipa.... *Jihlavské listy* [online]. 3. 6. 2009, 2009/06/03, [cit. 2011-11-10]. Dostupný z WWW: < <http://www.jihlavske-listy.cz/blog/2009/06/03/jak-je-dulezite-miti-filipa/> >.

DÁVID, Radovan. *Informační systém Masarykovy univerzity* [online]. 3.3.2009 [cit. 2011-11-23]. Opatrovnictví a poručenství. Dostupné z WWW: < http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps08/rp_aktual/web/pdf/opatrovnictvi_a_porucenstvi.pdf >.

DOČKAL, Jan. *IDNES.cz* [online]. 1.10.2011 [cit. 2011-11-10]. Jak je důležité míti Zlámala. Gólman přišel, chytá a Olomouc zvítězila. Dostupné z WWW: < http://fotbal.idnes.cz/jak-je-dulezite-miti-zlamala-golman-prisel-chyta-a-olomouc-zvitezila-1ik-/fotbal.aspx?c=A111001_1660778_fotbal_ten >.

EVANGELISTA, Stefano. *The reception of Oscar Wilde in Europe : Volume 18 of The Athlone Critical Traditions Series: The Reception of British and Irish Authors in Europe*. [s.l.] : Continuum International Publishing Group, 2010. 381 s. Dostupné z WWW: < http://books.google.com/books/about/Reception_of_Oscar_Wilde_in_Europe.html?id=-oBmdCTSJ5IC >. ISBN 1847060056.

HUNT, Edward; HUNT, Pam. *LSE Research Online* [online]. c 2001 [cit. 2011-11-23]. Agricultural depression in England. Dostupné z WWW: < <http://eprints.lse.ac.uk/36780/> >.

CHAMONIKOLASOVÁ, Jana ; RABOUSEK, Jiří. Diminutive expressions in translation : a comparative study of English and Czech. *Belgian Journal of Linguistics*. 2007, 21, 1, s. 37-52. Dostupný také z WWW: < <http://muni.cz/research/publications/715342> >. ISSN 0774-5141.

LANDOW, George P. *The Victorian Web : Literature, History and Culture in the Age of Victoria* [online]. 7 June 2007 [cit. 2011-11-22]. The Albany. Dostupné z WWW: < <http://www.victorianweb.org/art/architecture/london/101.html> >.

LANDOW, George P. *The Victorian Web* [online]. 2001 [cit. 2011-11-23]. Mudie

MICHAL, Jiří. Češi by chtěli k protinožcům. *E15* [online]. 12.5.2010 , , [cit. 2011-11-22]. Dostupný z WWW: < <http://zpravy.e15.cz/byznys/obchod-a-sluzby/cesi-by-chteli-k-protinozcum> >.

MICHAL, Jiří. Češi by chtěli k protinožcům. *E15* [online]. 12.5.2010 , 0, [cit. 2011-11-22]. Dostupný z WWW: < <http://zpravy.e15.cz/byznys/obchod-a-sluzby/cesi-by-chteli-k-protinozcum> >.

MLČOCH, Zbyněk. *MuDr. Zdeněk Mlčoch* [online]. 2007 [cit. 2011-11-22]. Co to znamená, jaký má význam Mít filipa? . Dostupné z WWW: < <http://www.zbynekmlcoch.cz/informace/texty/pocty-prislovi-vyznam-definice/co-to-znamenajaky-ma-vyznam-mit-filipa> >.

NOVÁK, Jiří Zdeněk. Oscar Wilde - Dramatik. In WILDE, Oscar. *Hry : Salome, Ideální manžel, Jak je důležité míti Filipa*. 1. vyd. tohoto souboru. Hradec Králové : Cylinder, 2000. s. 221. ISBN 80-901888-5-0.

PÁV, Jan. *Eikasia.cz* [online]. 31.3.2010 [cit. 2011-11-22]. Jak je důležité míti Facebook stránku?. Dostupné z WWW: <<http://eikasia.cz/index.php/socialni-site/jak-je-dulezite-miti-facebook-stranku/>>.

SHEPPARD, F. H. W. . *British History Online* [online]. Copyright 2011 [cit. 2011-11-22]. Grosvenor Square. Dostupné z WWW: <<http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=42125>>.

ŠŤASTNÁ, Zuzana; RUBÁŠ, Stanislav. Seminář pro mladé a začínající překladatele. *PLAV! : Překladatelé literáti autoři vykladači* [online]. 7.2.2003, 6, [cit. 2011-11-22]. Dostupný z WWW: < <http://plavrevue.splav.cz/2003/plav-2003-02-07.pdf> >.

TICHÝ, Aleš . *Masarykova univerzita, Filozofická fakulta* [online]. c1988 [cit. 2011-11-10]. Bibliografie A. Tichého. Dostupné z WWW: < <http://www.phil.muni.cz/angl/bib/record.php?objekt=knihy&id=1160> >.

TOMSKÝ, Alexander. *Blog.aktuálně.cz* [online]. 01. 05. 2009 [cit. 2011-11-28]. Žonglér nevázaného humoru a velkých hořkých pravd. Dostupné z WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/alexander-tomsky.php?itemid=6460>>.

Zdroje obrázků:

Obrázek 1: Vybraná místa zmíněná v dramatu *The Importance of Being Earnest*: Vytvořila Daniela Cvacchová v programu Google Earth

Obrázek 2: Obliba Austrálie v u Čechů: MICHAL, Jiří. Češi by chtěli k protinožcům. E15 [online]. 12.5.2010, 0, [cit. 2011-11-22]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.e15.cz/byznys/obchod-a-sluzby/cesi-by-chteli-k-protinozcum>>.

Obrázek 3: Crumpets: *The Sturdy Soapbox* [online]. April 24, 2007 [cit. 2011-11-24]. Yum crumpets. Dostupné z WWW: <<http://donuts2crumpets.blogspot.com/2010/04/from-donuts-to-cru>>.

Obrázek 4: Muffiny: Starsol Ltd. *Muffin Recipes* [online]. c2011 [cit. 2011-11-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.muffinrecipes.net/>>.

Obrázek 5: English muffins: PARLAPIANO, Michael. Food.People.Want [online]. 2009 [cit. 2011-11-24]. Homemade English Muffins. Dostupné z WWW: <<http://www.foodpeoplewant.com/homemade-english-muffins/>>

Obrázek 6: Muffin dish: Replacements Ltd. *Replacemets* [online]. c 1998 - 2011 [cit. 2011-11-24]. Minton delft blue. Dostupné z WWW: <http://images.replacements.com/images/images5/china/M/minton_delft_blue_gold_trim_muffin_dish_with_lid_P0000053123S0012T2.jpg>.

Obrázek 7: Kufr kožený – necesér: Národní muzeum. *ESbírký* [online]. c2005 - 2010 [cit. 2011-11-23]. Kufr kožený cestovní - necesér. Dostupné z WWW: <<http://www.esbirky.cz/cz/instituce/slezske-zemske-muzeum/historicka-podsbirka/kufr-kozyeny-cestovni-necesar/>>.

Antikvariát Valentinská. *Antikvariát Valentinská* [online]. c2010 [cit. 2011-11-23]. Jak je důležité mítí Filipa. Dostupné z WWW: <<http://www.valentinska.cz/index.php?lang=CZ&idvyrb=156428&akc=detail>>.

NIPOS-Artama. *Databáze českého amatérského divadla* [online]. 22.11.2005 [cit. 2011-11-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.amaterskedivadlo.cz/files/foto/7eca6d670c4f4c332445c364ab9266793401e60a.jpg>>.

Jak je důležité mítí Filipa. *Plzeňská divadelní revue* [online]. Květen 2005, 2/2005, [cit. 2011-11-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.martinstransky.wz.cz/clanky/019.pdf>>.

Jihočeské divadlo [online]. c2009 [cit. 2011-11-10]. Činohra chystá starou známou komedii s novým názvem!. Dostupné z WWW: <<http://www.jihoceskedivadlo.cz/divadlo/aktualne?qid=119>>.

Jihočeské divadlo. *Jihočeské divadlo* [online]. 2006 [cit. 2011-11-23]. Není Filip jako Filip. Dostupné z WWW: <<http://www.jihoceskedivadlo.cz/archiv/porad/105-neni-filip-jako-filip>>.

Kosmas. *Kosmas internetové knihkupectví* [online]. 2005 [cit. 2011-11-23]. Jak je důležité mítí Filipa. Dostupné z WWW: <<http://www.kosmas.cz/knihy/126831/jak-je-dulezite-miti-filipa/>>.